

naše planine

5-6
1969

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

the mountains

unsere Berge

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Redakcijski odbor PS Hrvatske: Blašković dr Vladimir, sveuč. profesor; Božičević Srećko, dipl. ing. geologije; Pražić dr Mihajlo, sveuč. profesor i Verić Ljerka, profesor.

Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak,
Zagreb, Cesarčeva 5/II

Preplata iznosi godišnje 15 nd. Cijena pojedinačnom dvobroju 3 nd. Uplate se šalju čekom na tekući račun PS Hrvatske (301-8-2231). Na poledini treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, Zagreb, Gajeva 2a i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izlazi u šest dvobroja godišnje. Izdavač: Planinarski savez Hrvatske. — Tisak »Vjesnik« — Zagreb

GODINA XXI. MAJ—JUNI 1969. BROJ 5—6

SADRŽAJ

Špoljarić B.: Velebit — to je doživljaj!	97
Korjenić E.: Planinari, dodite nam opet!	99
Oštrić V.: Kistovi na Velebitu	101
Poljak dr Z.: Planinarstvo u Dalmaciji i U. Gimrometta	107
Beširović U.: »Oj, Igmane, ti planino stara...«	113
Hofer V.: Planinarski memoari jednog penzionera	118
Čaušević H.: Planinarski i sociološki aspekti jedne lamentacije	121
Blašković prof. dr V.: Aktivnost planinarskog seniorata	123
Oštrić V.: Planinarske marginalije	126
Pražić prof. dr M.: Planinarsko i neplaninarsko pisanje	129
Stanišić V.: Oblik (Sičevački)	131
Radaković M.: Transverzala Boška Buhe	133
Božić ing. V.: Tko ima pravo zvati se speleolog?	135
Jakčin D.: Da li je naziv »speleolog« ispravan?	136
Iz literature	138
Za alpiniste	139
Speleologija	139
Vijesti	140

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI:

Velebitski planinarski put u Rožanskim kukovima

Foto: V. Matz

naše planine

GODINA XXI MART-APRIL 1969 BROJ 3-4

BRANIMIR ŠPOLJARIĆ, Zagreb

Velebit - to je doživljaj

Ako vas netko upita o Velebitu, slobodno mu možete reći da je to najljepša planina. Ako vam ne vjeruje, povedite ga u Velebit. Bit će to najbolji dokaz da ste imali pravo.

Velebit više nije planina koja odbija putnika. Dobro je markiran i vrlo lako se može svladati za 5 do 7 dana. Treba samo odabrati pravo vrijeme. Dr Željko Poljak uložio je mnogo truda da nam Velebit postane pristupačan i zbog toga mu se moramo zahvaliti. Prihvativi kapaciteti tako su razmješteni cijelom trasom puta, da se do njih dolazi nakon nekoliko sati hoda. Uglavnom, ako se krene u prijepodnevnim satima u predvečerje se može stići do planinarskog skloništa ili kuće.

A Velebit kao planina zaista je doživljaj. U njegovom sjevernom dijelu kao da se priroda natjecala kako će оформити svoje bizare skulpture uz Premužičevu stazu. Livade zamjenjuju prostrane crnogorične šume, dok kamen u bizarnosti svojih oblika zaokružuje sliku koja u veličanstvenosti pogleda na Jadran i njegove otoće zadovoljava i najizbirljivijeg estetu. I kada Rožanski kukovi dobivaju plavičast odsjaj nastupajuće večeri, sunce negdje daleko na zapadu ulazi u more ili se pak skriva iz nazubljenih Dolomita.

Na stazi do Alana svaka okuka ispoljava novu maštovitost prirode. Vjerojatno zbog toga tvrde da je sjeverni Velebit najljepši. Ja se ne bih s tim složio. Možda je intimniji od srednjeg i južnog, bliži siccusnosti čovjeka, koji se, kako god postao velik u prostoru i vremenu, pribojava prostranosti i širine. A upravo takva prostranost i širina može se na Velebitu osjetiti što se više kreće prema jugu.

Put stalno mmrari pod nogama i kamena staza po izohipsi nestaje sad u šumi da se onda opet pojavi na livadama, s kojih se pogled gubi na površini Jadrana. A onda, poslije vrha Šatorine, tamo prema Baškim Oštarijama, stijene preprečuju pogled prema istoku, visoke i stasite poput velebitskih jela i borova. I opet će doći večer na Velebitu. Još samo pokraj Kize, i u Oštarijama smo. Bjelina stijena ostat će cijele noći kao oznaka smjera kojim smo došli. A ujutro će put krenuti ne više Premužičevom stazom, već će Velebit zaista postati planinom, gdje se visinske razlike ubrzo izmjenjuju, planinom gdje se siromašan seljak saživio s ljutim kršem i oskudicom vode, gdje će staza krenuti prema obalama mora, kao da želi utažiti žeđ u plavoj površini, da se onda digne visoko prema Velikom Stolcu odakle će putnika zaslijepiti bljesak pučine i daleki vidici. S ovoga mjesta čovjek se osjeća kao da stoji pred poznatim reljefom što je obješen ispred zbornice u školi, kao da je u sredini tih gipsanih odljeva, dok mu pogled luta prema vrhovima daleko na jug i prema razbacanim otocima usred namreškanog mora.

Uz cestu maline zatomljuju žed, a sutradan će put opet krenuti visoko gore prema Visočici. I kada se rano ujutro stupi na tjeme tog najmarkantnijeg velebit-skog vrha, kada se sunce promoli preko Ličke Plješivice i zadnji trag noći izgubi na površini mora, svatko će u sebi priznati prirodi da je najveći umjetnik. Nestat će jučerašnjeg umora i žaljenja da tu nema više staze ing. Premužića. Velebit je ovdje zbog toga i divljiji i poželjniji.

A kada se s vrha spusti na prijevoj i opet započne s usponom, kada se šuma otvori u široke dulibe, doline gdje ovce svojim blejanjem dočaravaju praiskonski život preda, nadomak su najviši vrhovi ove planine. Badanj, Babin vrh, Vagan privlače, Sv. brdo i Malovan zovu da s tih prirodnih postolja shvatimo koliko smo mali. I onda se planina sužuje. Kad je krš prisiljava da se smanji, tek kao samrtni trzaj vijore prema nebu tornjevi Tulovih greda, planina je nestala u kamenu svog postanka. No tok naše staze skrenut ćemo prema nastavku njena života, tamo gdje se šuma opet isprepliće s koritastim lивадama, tamo gdje šumi potok vječnom mlađošću i svježinom. Krenimo dakle prema Velikoj Paklenici.

Prolazimo kraj kuća Parićevih i Ramićevih, uz simpatični planinarski dom, da onda dolinom svratimo podno Anića kuka. Zagledani u stijenu s neprikivenim ponosom pokazujemo penjačke smjerove koje su svladali naši poznanici. Pa ipak, čovjek nije tako malen, kakvim se čini. Snaga volje prisilila je prirodu na uzmak. Pao je i »Klin«. I život jedan se ugasio tu ispred nas pred mnogo godina. Drago Brahm poklonio ga je planini. U proljeće riječi se gube u šumu potoka, koji preko stotine slapova sustiže more, dok u ljetu kameni blokovi uz korito potoka razliježu boju spektra, a visoki tornjevi i okomite stijene skrivaju cvrkute ptice.

I napokon more, hoteli, gostonice, magistrala po kojoj se jednako miješaju automobili i ovce, gramzljivost za novcem, ljudske slabosti, lažan sjaj mondenosti, bijeda bogatstva.

Krenimo natrag na Velebit! Sa Buljme još jedan pogled prema zapadu i ispred Puhaljke prema istoku. Zadnji pozdravi s planine, pred kojom stoji budućnost. Jer Velebit je najlepša planina, vjerujte! Ona je otkriće. Šteta bi bilo da ju otkriju oni koji su mnoge otkrivene ljepote bezdušno iskoristili ili ih još i sada iskorištavaju, ovjenčavši ih neprirodnosću i kičem.

Velebit ostaje planina za one koji ga poštju i vole. I neka ostane takvim!

Planinari, dodite nam opet!

Rijetko da ima koji redovni čitalac dnevne štampe, a da nije bar nešto čuo za snježne jade Šavničana. Naslovi novinskih napisu, kada je riječ o ovim nevoljama, obično su u stilu: »Šavnik traži pomoć«, »Pola godine odsjećeni od svijeta«, »Kolona Šavničana probija se kroz snijeg sa oboljelim djetetom prema Nikšiću« i slično.

Već sami ovi naslovi dovoljno govore o teškom i mukotrpnom životu stanovnika ovog malog crnogorskog naselja.

Generacije gorštaka u sjedištu općine Šavnik, na čijem ataru živi jedva osam tisuća stanovnika, već stoljećima sa zebnjom očekuju svaku zimu. S prvim snijegovima praktično prestaje njihova veza sa svijetom i samovanje traje do u kasno proljeće. A šta se za to vrijeme zbiva u ovih stotinjak kuća, »ostalom« svijetu manje -više ostaje nepoznato.

Velike su muke i nevolje stanovnika, koji od novembra do maja ne odu nigdje van Šavnika, niti im tko dode. Smrtnost od slijepog crijeva tu je još uvijek opasnija i češća nego kod najtežih oboljenja u drugim krajevima u kojima kirurška i uopće liječnička intervencija nisu problem. Nepremostive su teškoće šavničkih privrednika koji svoje ionako oskudne proizvode ne mogu iznijeti na drugo tržište punih šest mjeseci... I još stotine muka i nevolja navali se zimi na pleća ovih stanovnika.

Uvaljen u duboku dolinu, koju okružuju obronci Durmitora, Sinjaljevine i Vojnika, Šavnik je zimi zatvoren i zarobljen. Visoki snijegovi zametu sve prilaze, a samo u slučaju velike nevolje, oni najhrabriji odlučuju se za probor preko visoravn Krnovo prema Nikšiću. Na takve pohode, koji su svaki put ravnii podvig i skopčani sa najvećim opasnostima, ide se samo izuzetno, u slučajevima kada je neophodna medicinska pomoć, kada se moraju spasavati ljudski životi.

Eto, u taj i takav Šavnik ove zime uputila se ekipa od 26 sarajevskih i nikšićkih planinara i novinara na simbolično nazvani »Pohod solidarnosti«.

Od Nikšića do planinarskog doma na Bukoviku išlo se kako-tako, uglavnom bez većih teškoća. Ali u nastavku puta, učesnici pohoda bili su neprestano u prilici da se uvjeravaju u zimske jade i nevolje Šavničana. Prema Gvozdu i dalje prema Šavniku, prtine nije bilo uopće kao da ovuda nikad nitko nije prošao, a visina snijega šest, osam, pa i više metara. Po nesreći učesnika pohoda, upravo toga dana bjesnila je snježna vijavica s jakim vjetrom. Na jednom običnom zimskom izletu, u takvim prilikama, sigurno bi se odustalo od nastavka puta. Ali, učesnici pohoda imali su svoj unaprijed usvojeni plan, i još više od toga — imali su obavezu prema Šavničanima, jer su obećali da će im sigurno doći.

Jedina orijentacija, ali na njihovu sreću sigurna i pouzdana, bili su telefonski stupovi, koji su na mjestima jedva virili iz debelih naslaga snijega.

Težina puta i teret naprtnjača bili su uvećani nespretnošću većine novinara, njihovom slabom kondicijom i nevjestaškim kretanjem na skijama. Neki novinari, za koje je ovaj zimski pohod očigledno bio sasvim nešto različito od rada u toplim redakcijskim kancelarijama, dolazili su u teške psihičke i fizičke situacije. Klonule i povaljene po snijegu, planinari su ih često dizali i bodrili, a skoro cijelo vrijeme nekima su, uz svoje, nosili i njihove naprtnjače. Nije isključeno da je upravo zbog velikog umora, po završetku pohoda, većina od njih u svojim listovima, časopisima i na malom ekranu, od ovog pohoda napravila prvorazrednu senzaciju. Inače, cijelo vrijeme novinari su se čudili da planinarenje, pogotovo zimi, može nekom činiti zadovoljstvo.

Toga dana, zajedno sa planinarima, u Šavnik je trebalo da doleti i helikopter s poklonima radnih kolektiva i društvenih organizacija iz Sarajeva. Kada se zbog nevremena helikopter iz Nikšića nije uspio probiti preko famozne visoravni Krnovo, bilo je svima jasno da su ljudska hrabrost i upornost nadjačali tehniku. Neki su se u šali dosjetili one poslovice, koja kaže »Boj ne bije svjetlo oružje, već boj bije srce u junaku«, i s pravom bili ponosni.

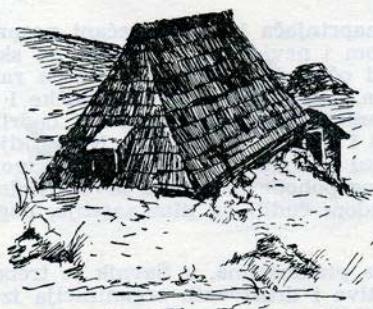
Poslije srdačnog dočeka gotovo svih stanovnika Šavnika i poslije dobre okrepe i odmora, teškoće su bile zaboravljene i potisnute radošću zbog izvršenja planiranog programa. Učesnici pohoda organizirali su razgovore s mještanima, posjetili porodice poginulih boraca, održali pionirsko smučarsko takmičenje, a dr Ljerka Kušec, jedina žena u koloni »Pohoda solidarnosti«, inače pripadnik GSS-a iz Sarajeva, obišla je neke bolesnike u Šavniku i okolnim selima. A, uveće, kada bi se pozavršavali planirani poslovi, našlo se vremena i za zabavu i razonodu. Za zimske prilike šavnički hotel bio je izuzetno pun, a veselja na pretek. U centru pažnje bile su, razumljivo, šavničke djevojke, mahom radnice kombinata trikotaže, o kojima su ispjene mnoge lijepе pjesme i kojih se sarajevski planinari još uvijek rado sjećaju kada se zametne razgovor o pohodu u Šavnik.

Tako su provedena četiri ugodna dana s gostoljubivim Šavničanima, o čijem se načinu života i zimskim nevoljama svake zime pune stranice naše štampe, ali za koje rješenje još uvijek nije nadeno. Put koji bi trebalo izgraditi, a za kojim ovi goršaci toliko vase, značio bi trajnu vezu Šavničana s ostalim svijetom, i još više od toga — značio bi život.

Šavniku bi put bio potreban ne samo da se ljudi oslobođe polugodišnjeg zarobljeništva i samovanja, nego i da ožive svoju privredu i da javnosti prikažu svoju dugu i slavnu historiju, da pokažu prirodne i kulturne znamenitosti koje krase ovaj kraj — rimske mostove, manastire Malinsku i Bijelu, poznati kanjon Nevidio, selo Pošćenje za koje kažu da je najljepše u našoj zemlji, postojbinu Vuka Karadžića i Jovana Cvijića, krš na kome je ubijen Smailaga Čengić i mnogo toga drugog.

Onoga dana kada je bio predviđen povratak planinara, vodstvo pohoda odlučilo je da se, zbog izuzetno loših vremenskih prilika, odlazak odgodi za 24 sata. Idućeg dana, teška srca i nerado, planinari su se rastali od svojih domaćina. Kolona je istim putem kojim je i došla, krenula u pravcu Nikšića. Nadu u sretan povratak učesnici pohoda vidjeli su u jednom komadiću plavog neba na inače tmurnoj ploči olovno-sivih oblaka. Uz to, vjerovali su u sebe i vlastite snage. Pa ipak, svi pohodari tvrde da je bilo teže vratiti se nego doći.

Prvi uspon iz Šavnika i upadanje u duboki snijeg, pošteno je izmorio kolonu. Ali, svi su znali da ih ono najgore tek čeka, jer tamo prema jugu, gdje Krnovska visoravan razbija visoki planinski obrub koji opasuje šavničku kotlinu, snježni nanosi su najveći, vjetar neprestano duva, a visina novog snijega veća je od jednog metra. Ispod Krnovske glavice bilo je najteže. Puna dva i po sata planinari su utrošili da savladaju samo kilometar puta, ali su ipak uspjeli i probili se. Time je, u stvari, bila završena jedna lijepa i humana misija sarajevskih i nikšičkih planinara. Na neposredan način upoznali su se s načinom života jednog pasivnog planinskog naselja i s vjekovnom borbotom njegovih stanovnika za goli život na tlu, koje generacije i generacije svojom historijom obavezuje da ostanu tu, na očevoj i djeđovoj grudi siromašnog kamenjara.

Kistovi na Velebitu

Iz anala markacijske ekipe

Vrijeme je prolazilo, a papiri sa zabilješkama o tim danima sve više su žutjeli. Ipak, nisam ih zaboravio. Jednom sam ih počeo prepisivati na bijeo. Tragom zabilježaka nanizala se sjećanja. Tako je nastao ovaj naknadni dnevnik. Nakonio sam, uz kolebanje, da ga priredim za »Naše planine«, iako su godine prošle. I zašto da ne? Mi nismo isti, naše su markacije izblijedile, uspomene se rasplinjuju. Velebit međutim traje, neizmjenjen.

1. dan

Vrpoljim se na tvrdoj klupi i pokušavam prevariti besanicu. Preko puta visi glava vode ekipe, bradom relativno udobno naslonjena na »brocak«, obješen za prečku police. Na toj istoj polici za prtljagu leži smirenio treći član ekipe.

Dug je tunel noći. Negdje na izlazu čeka nas Velebit, višednevni posao markiranja, novi doživljaji.

Neki je putnik narušio pospanu tišinu vagona. Prilazi našem vodi, budi ga i didaktičnim tonom objašnjava kako nema smisla da tako spava, obještene glave, kako je to nezgodno vidjeti i neka se drugačije namjesti. Naš voda, kojemu je takvo spavanje stalан običaj na noćnim putovanjima, pospano žmirkala kroz naočale i tumači brižnom putniku da ne treba da ga se tiče kako tko spava u vlaku. Obojica se drže usrdno-ozbiljno i govore poučljivim tonom blagog ali odlučnog uvjeravanja. Ne smijem se neglas, da ne bih pokvario scenu, mada se teško suzdržavam. Zanovijetni Samaritanac se konačno zamorio i dostojanstveno povukao na svoju klupu. Naš je voda bio ljut zbog prekinutog spavanja, no uskoro je nadoknadio prekid. Meni je humorost te zgodice pomogla da preturim još nešto noćnih trenutaka.

Bila je, kako je i red, zora, kad smo se mamurni izvukli iz vlaka. Malko nas je razbistrio poznati prizor puste medačke stanice sa velebitskim bedemom u pozadini. Krećemo u selo olovnim koracima, nalik dvonožnim devama. Odahnuli smo u dvorištu kuće generala Kleuta. Tamo su naši »čakosi« prešli na kola, da ih kasnije preuzmu leda četveronožnih mazgi, dok mi pripremamo naše kistove i kantice boja. Čini se da je vrijeme spomenuti da smo sva trojica »velebitaši« i jedna od dviju ekipa koje je PSH uputio uoči Trećeg sleta planinara Hrvatske pod Štirovcem (27—30. VII 1957; u NP 1957, br. 8—12, 284—289, opširno je opisan tok sleta), na markiranje staza južnog Velebita od Visočice do Svetog brda.

Polazimo — o, kako olakšani — na posao. Markiramo prašnjavi put između živica da željezničke stanice do raskršća u središtu sela. Zatim nastavljamo, putovima i stazama, preko livada, kroz prolaze u grmlju. U zaseocima okuplja se oko nas i staro i mlado, promatra, ocjenjuje i savjetuje. Put je pun markacijskih problema: livade, staze, brvna, raskršća, dvorišta, grmlje. Raspravljamo, dogovaramo se i ostavljamo iza sebe sve dulji niz oznaka. Nebo se tmuri, počinje sitna kišica. Radimo ogrnuti polivinilkama, biramo još suhe podloge za markacije. Prekida nas pljusak, ali zaklon je blizu.

Zavalili smo se u sijeno neozidanog štaglja pored zadnje kuće ispod tog dijela Velebita. U blizini je zaselak Zagoračka Varoš, iza kuće prva velebitska kosa Bukova glavica.

Jednu dulju kišnu pauzu koristimo za markiranje dijela puta kroz vrištine do podnožja Bukove glavice. Podloge za markacije načinili smo sami. Nasjecamo kratke kolce, zabijamo ih redom u zemlju i oko vrhova izrađujemo markacije. Zadovoljni smo našom dosjetljivošću, mada je vjerojatno da kolci neće dugo ostati na svom mjestu. Tješimo se da će poslužiti barem sudionicima sleta.

Slijedeći pljusak sručio se kao da je ljutit što smo mu u zadnji čas umakli u naš štagalj.

Domaćinstvo gdje smo se nalazili, zgodno smješteno na samom podnožju Velebita, bilo je tranzitna baza za sletski materijal — šatore, daske, bale slame i drugo — koji je tu prelazio sa kamiona ili kola na samare. Ovuda su jutros proputovali i naše naprtnjače. Mi smo u stvari namjeravali stići za njima. Kiša nas je zadržala ovdje, bez jela (osim nekih sitnica), opreme za spavanje i drugih stvari. Nismo se uzbudivali. Bilo je ugodno sjediti na sijenu i smirenno promatrati kako kiša lijeva. Štagalj je bio sa jedne strane sasvim otvoren. Sijeno je mirisalo, oblaci srasli sa travom bezbrojem tekućih bistrih siga, zelene vlati se povijale u oblačcima rasprsnutih kapljica. Predvečer dijelimo preostale zaloge i zavlačimo se pod velika šatorska krila iz hrpe koja čeka na prijenos. Još virimo napolje, dok sumrak nailazi, a zatim se uvlačimo dublje pod platno, jer je krov štaglja počeo umjereno prokišnjavati.

2. dan

Sutradan je nestalo kiše, ali se u okolici pojavila vojska. Saopćili su nam da imaju vježbu, da okolni ukućani moraju iseliti i da su putovi na Velebit zatvoreni. Objašnjavamo da se priprema planinarski slet, da moramo označiti put, da će mnogo ljudi naići tuda, ali uzalud. Ipak su nas nekako propustili pored već postavljenе straže. Običali su nam kroz pola sata artiljerijsku i mitraljesku vatru, pa je naš korak, razumljivo, okrilatio. Na podnožju glavnog uspona, s one strane Bukove glavice, ocijenili smo da ćemo biti izvan vatre i započeli sa poslom. S vremena na vrijeme fijukala su negdje u okolici zalutala zrna, a jedanput-dvaput i štograd krupnije, što je ugodnaju našeg markacijskog posla dodavalo jednu sasvim osobitu notu.

S jedne stijene pored staze, već iznad otvora Puhaljke, promatrali smo dalekozorom scene ratne igre u polju. Bilo je teško povezati one tenkove-igračke i pješake-mrave sa fijukom tanadi.

Nastavili smo s poslom, uz povremenu pratnju kišice. Hodati i doživljavati put sa gledišta vidljivosti i položaja markacija, bilo je naoko jednolično, ali stvarno zanimljivo. Obično prlaženje, malko dosadno i protkano težnjom da bude završeno stizanjem na cilj, pretvorilo se u jedno produljeno, ali punije trajanje, sastavljeno od kretanja, promatranja i rada.

Sredinom dana put se pretvorio u nešto kao planinarski korzo. Sustigao nas je niz ljudi i bilo je posebne draži u susretima sa toliko poznatih lica na tom velebitskom putu.

Oko kuće pod Štirovcem bilo je dosta živahno. Organizatori sleta, radne grupe, mazge, njihovi goniči, svakojaki materijal. Sama kuća nije se izmenila. Bila je jednakro ružna i nefunkcionalna kao i prije.

Više nas je privlačio kraj u kojem ćemo nastaviti s markiranjem. Čekao nas je pomalo prašumski teren, bez pravih staza, pod sjevernim stijenama najviših vrhova Velebita. Naš je voda već radio u tom kraju dvije godine ranije, uoči otvorenja kuće pod Štirovcem (to je i opisao u velebitaškom broju »Naš planina« br. 2, 1956., a i njegov partner je opisao tu akciju informativnom bilješkom u NP 1955, br. 3, 245). U hitnji izведен posao dvojice ljudi, trebalo je dopuniti i završiti, te dobrim bojama poboljšati.

Istog popodneva stigli smo, s kistovima u ruci, do Vagana. Ovelik proplanak udubljena dna, s tri strane šuma, a s juga klekovina, sipar i sjeverna stijena Babinog vrha. Sa zanimanjem smo je promatrali. Pred dvije godine, u danima otvorenja kuće pod Štirovcem (opisana je, uz crtež i skicu, u NP 1955, br. 2, 168–169), tamo je, više u istočnoj stijeni, izведен jedan prvenstveni uspon (opis je zabilježio Ž. Poljak u spomenutom velebitaškom broju NP, str. 87). Na dnu proplanka nalazi se lijep izvor. Do Vagana vodi slaba staza iz Medka, drugih staza nema, te su markirani terenski najpovoljniji smjerovi do proplanka i od njega dalje. Ogledali smo naše uporište za slijedeće dane i vratili se, kroz tišinu šumskog predvečerja, u žagor oko kuće.

3. dan

Ujutro smo, uz malo lukavosti, prebacili naše »ledne ormare« na Vagan. Iskoristili smo konja ekipe za trasiranje orientacionog takmičenja i neupadljivo pri-dodali još tri ruksaka na njegova leda. Bio je to neki konjski slabici: od šest

naprtnjača počela su mu klecati koljena! Koristimo prepirku između orijentacista (jedan od momaka, ljubitelj kompletne opremljenosti, nastojao je da ugura još kutiju praška za pranje posuda, što je, očito kao kap koja napuna čašu, izazvalo bjesno zgražanje ostalih), te tiho, ali brzo zalazimo u šumu. Kad su primijetili šta smo ostavili na njihovom konju počeli su nas dozivati, što mi, dakako, nismo čuli. Nije im preostalo drugo, nego da krenu za nama. Istini za volju, bili smo stvarno zauzeti popravljanjem markacija. Naš voda ljubi estetsko markiranje.

Na Vaganu pozdravljamo orijentaciste, zadovoljni što je naša prtljaga stigla bez nas. Postavljamo šator na malenom hrptu u šumi iznad proplanka. Bit će tvrdo, ali ocjedito.

Radimo u besputnoj šumi, između Vagana i Bunovca, a oči nam često skreću prema stijenama velebitskih vrhova iznad nas. Da, to je ipak nedostatak markiranja. Sa kistom i kanticom u rukama ne rade se verački ekskursi. Nemamo ni vremena, jer nas svakog dana ometa kiša. Stvarno, i tog smo popodneva iskušali ocjeditost naših polavinilskih kabanica. Sjedili smo kao tri mokra paketa na deblu palog drveta, dok je po nama i oko nas curkom curilo, kapalo i prskalo. Bilo je ipak prijatno. Suhi smo i virimo iz naših ogrtača bez nervoze. Predvečer se vraćamo do šatora.

Gle, gle, nismo sami na Vaganu. Ispred grubo sklepane nadstrešnice blizu donjeg dijela proplanka gori vatrica. Odlazimo u posjet i nalazimo dva mladića iz okoline Medka. Preko dana su sakupljali lišaj u stijeni Vaganskog vrha (lišaj se otkupljuje u farmaceutske svrhe), ovdje će prenoći, potičući vatru cijele noći. Razgovaramo o šumi i gori, i drugome. Čini se da tavore mirno, bez perspektiva i ambicija, sa krvavom maglom ratnih priča u glavama, ali iz distance djetinjstva. Dalmatinci iz Podgorja, požurili su sa svojim mazgama i konjima u Medak da stogod zarade prijenosom do sletišta. Ovim mladićima to je smiješno.

Penjemo se pospani do našeg šatora. Noću vjetar zateže šatorska krila.

4. dan

Nastavljamo s markiranjem. Nailazimo na čistine, u daljini se vidi Sveti brdo, desno nad nama stijene Malovana, Segestina. Ovo nije bezvodni Velebit. Od Vagana do Bunovca nalazimo pet izvora. Oko njih ima svakojakih tragova, pa i medvjedi.

Bunovac je dugačka, uzdužna gorska livada. Dvije poprečne uzvisine, kao dva praga, dijele ga na tri dijela. Velik dio Bunovca je »sanatorij« za bosanske konje. Ekipe šumskih radnika Bosanaca zakupile su jedan dio Bunovca i tamo puštaju iscrpljene konje da se opravljaju, ako mogu. Tužan je to prizor. Ti su konji jedva pokretljivi kosturi u navlakama od izrancene kože. Neki od njih nemaju snage da se kreću. Leže i čupkaju ono trave što im je na dohvatu. No istočni je dio Bunovca zelena sjenokoša, baš dorasla do kose.

Odmaramo se na istočnom rubu Bunovca. Odande počinje strmi uspon na Bunovačka vrata. Moramo postaviti novi logor da bismo mogli markirati dalje.

U predvečerje vraćamo se dugim putem do našeg šatora. On samotuje na svojoj uzvisini. Naši su susjedi od sinoć otišli, a mi zauzimamo njihovo mjesto. Do kasno na večer sjedimo, sanjivi, na ulazu u nadstrešnicu, potičemo vatru i razgovaramo, okruženi tamom i samoćom. Ipak, nismo sasvim sami. Na rubu šume glasava se divlje svinje, koje, izgleda, zbog nas okljevaju na prilazima izvoru. Nedostaje nam još koji medvjed, no možda i od njega potječe — zamišljamo, kako bi ugodaj bio potpuniji — krckanje grančica, šušanj lišća i drugi šumovi što ih čujemo iz šume. Još dugo održavamo oganj, teških očiju i laganih misli, na trenutak bratski zbljeni toplinom svijetlog kruga oko vatre.

5. dan

Tog jutra napuštamo Vagan. Slijedimo, dobro natovareni, vlastite markacije. Zadovoljni smo dobrim bojama, što se sjaje kao lakirane. Prelazimo cijeli Bunovac do zadnjeg izvora na rubu livade. Sakrivamo naprtnjače i šator u šumi i spremamo se na novu dionicu. Odavde vijuga razrovana konjska staza strminom, kroz pojaseve šume i kosodrvine, preko Solili i Bunovačkih vrata na hrbat Velebita. Oko Bunovačkih vrata staza je tek uska prosjeka kroz klekovinu. Tako nam ova dionica

pruža pregled velebitskih kontrasta od prašuma na ličkoj strani do kamenjara na dalmatinskoj padini. Sa Bunovačkih vrata, koja to i jesu onako usječena u stijenama, promatramo prostranu panoramu do Ličke Plješivice i Klekovače. Pored usjeka stoje zidovi nekadašnjeg skloništa HDP-a i pcdsjećaju koliko bi trebalo uraditi na planini koju opisujemo s toliko superlativa.

Bunovačka su vrata raskršće staza na Malovan i Vaganski vrh, odnosno za Sv. brdo i Ivine vodice u Velikoj Paklenici, pa su tako i označena (naših je vođa zabilježio i jednom fotografijom u »Našim planinama« 1956, broj 2). Odatle idemo kraćim usponom u lijevo i izlazimo na prijevoj. Hrbat Velebita ovdje je uži nego na drugim poprečnim prijelazima u tom kraju, stoga taj prijelaz pruža izrazit doživljaj velebitskih raznolikosti. Iz šuma i gorama zatvorenih kontinentalnih krajolika dolazimo za kratko vrijeme do krških goleti i primorskih vidokruga. Taj vidik sadrži sažeto sve posebnosti hrvatskih primorskih planina, planinskih krajolika i njihovog planinarskog doživljavanja.

Promatramo dugo sa raznih mjeseta u blizini, iako nas čeka još dosta posla. Tamo je osobito markantna ona bliska povezanost krških krajolika od šumovitih gora u zaledu do jadranskih otoka. Ta je povezanost tako životna da cijelina videokruga nije tek dekorativna slika, nego neka vrst organizma koji živi svojim, ali nama bliskim, životom. Vizuelni doživljaj se mijenja u složenje osjećanje prostornog i vremenskog trajanja kojemu i mi pripadamo. Umjesto nizanja senzacija za oko, doživljavamo dublji, duševni i tjelesni, razumski i osjećajni odnos između čovjeka i planinskog prostora. Tada i tamo, za kratak, ali intenzivno doživljen čas, nalaze »divlja« planina i suvremeniji čovjek iz grada neku osobitu medusobnu vezu. To nije nikakva prvobitna veza, ništa se iskonsko ne budi, jer smo u planini cjelovito prisutni, takvi kakve nas je život oblikovao, i »gradski čovjek« nije reduciran u korist »prirodnog čovjeka«. Dugo trajanje planine i kratko trajanje čovjeka u nekom se času spajaju i teku zajedno.

Možda bih tako, mislim, ili tako nekako mogao objasniti ponekom planinarskom znancu, uvijek užurbanom, nestrljivom, zagledanom u sat, blendu fotoaparata ili sadržaj provijantke, zašto volim često dugo ostati na planinskom vrhuncu ili nekom drugom visinskom ili dolinskom odmorištu, spokojan, tihu zagledan u krajolik, ne žureći nekom novom cilju, jer sam na pravi cilj već stigao.

U planini mjerimo prostor i vrijeme — dužinom, visinom, duljinom, trajanjem uspona, prijelaza, odmaranja, planiramo i odlučujemo — iz te čemo doline do one visinske kuće, pa na taj i taj vrh i do tada i tada silazimo do onog skloništa, no ono što čemo doživjeti ne možemo mjeriti ni planirati, iako i to ima svoje uspone i silaze, vrhunce i padove. Možemo samo čekati te, unutrašnje, vrhunce i prepustiti se njihovim vidicima, dok traju.

Tako otprilike razmišljam, ili, bolje reći, tako osjećam, visoko iznad Velike i Male Paklenice, između Svetog brda i Vaganskog vrha, zagledan u modre plohe mora.

Ipak, vraćamo se vjerno našim kistovima. Markiramo prema Svetom brdu. Staza je lijepo položena na južnom pobočju i hodanje je ugodna šetnja. Nažalost, nemamo vremena da stignemo do vrha. Kiše su nas zadržale, a moramo još markirati i u smjeru kuće pod Štirovcem. Blizu podnožja Svetog brda bilježimo na jednom kamenu: kraj markacije. Tješimo se da odavde može svatko lako na vrh. Do njega nema neke baš vidljive staze, ali ni zapreka za snalaženje. Vrijeme nam je ograničeno, pa moramo ostaviti dionicu do Velikog Halana. Sada nam je važnije dovršiti dionicu na hrptu Velebita.

Spuštamo se do sumraka prema rubu Bunovca, podižemo šator, palimo vatru, spremamo ručak-večeru. Zgodno smo smješteni u zakutku livade. U sredini Bunovca, pored izvora što se tamo nalazi, vidimo drugu vatru i čudimo se zašto netko tamo provodi noć, no te večeri ne marimo za posjete. Tek kasnije sam saznao da je to bio jedan od naših momaka, velebitaša, da dodam ipak: Krešo, koji je tog dana stigao iz Velike Paklenice preko stijena Crljenog kuka, i zanoćio, prešavši hrbat Velebita, na Bunovcu. I on je vidio našu vatru, ali također nije mario da gleda tko su mu susjedi. Što već rekoh, susreti i križanja putova u planinama imaju zaista svojih posebnih draži.

6. dan

Krenuli smo na najdulju dionicu markiranja. Od Bunovačkih vrata do pod Vaganskog vrha prolazimo sredinom hrpta. Tu sredinu čini uglavnom sistem vrhova između kojih se provlači konjska staza. Sve je obrasio klekovicom i tek nas brojni tragovi stoke na stazi podsjećaju da su u blizini ispasišta pod Malovanom. Mora ne vidimo. Na primorskom rubu našli bismo na zanimljive stijene i vrhove, ali to nam je sada po strani, a i teško bi se kretali područjem klekovicine. No zato nam privlače pažnju izraziti, prema Lici okrenuti vrhovi Segestin i Malovan. Postajemo nestrpljivi. Iako kombinacija rada i hodanja daje markiranju neku osobitu, zanimljivu crtu, katkada se osjeća kao nedostatak što se mora uvijek hodati jednakim tempom, pa bio put zanimljiv ili ne.

Vaganski vrh nas je međutim nagradio otvorenim prostorom i širokim vidi-kom. Privlačna je ta visinska zaravan, izdignuta na najveću visinu Velebita, kao dominantna površ iznad sistema vrtača i klekovicine, stijena i kukova, strmina i dubokih dolina što je okružuju. Posebno je privlačna zbog toga što dužinski put hrptom Velebita prolazi upravo preko nje. Lijepo je vrijeme i dobra vidljivost. Prisjećam se svog prvog posjeta Vaganskom vrhu, godinu dana ranije. Na vrhu sam promatrao kako oluja dolazi preko Jadrana i doskora se našao usred nje, bijen i namakan, skoro bih rekao boden i ujedan vjetrom i svim što je njime bilo nošeno (pokušao sam opisati taj i druge doživljaje tih dana u NP 1958, br. 2). Bio sam i kasnije na vrhu, pa i opet na prvomajskom izletu. Oluje nije bilo, samo snijeg, gusta magla, kiša i vlažni britki vjetar. Zatim mrak i noć puna vjetra i snijega. Nisam zaboravio te doživljaje: želio bih opet prvog svibnja stajati na vrhu, ma šta se na njemu i oko njega dešavalo.

No da se vratim na onaj ljetni dan kad smo stigli, crvenih i bijelih dlanova, na najviši vrh Velebita. Razmišljam o malenom, jednostavnom skloništu koje bi se moglo podići na tom dosta prostranom, a razmjerno pristupačnom i prijelaznom vrhu. Ono bi bilo uporište za niz izleta, pa i penjačkih »šetnji« u tom dijelu Velebita i zaklon na dugom i čudima vremena izloženom dijelu dužinskog puta. Ne bi bilo prirodnog izgleda vrha, jer na njemu ima mjesta.

Popodne odmiče i mi markiramo stazu od vrha do vrela Marasovac. Najljepši je dio puta promenadno položena staza na pobočju Babinog vrha. Srećemo jednog domaćeg čovjeka. Naš ga voda nudi cigaretom (nepušač je, ali uvijek nosi cigarete i tako lakše uspostavlja prve dodire), sjedimo i razgovaramo neko vrijeme. To je peti čovjek kojeg smo sreli od jutra trećeg dana.

Na silazu prema Marasovcu dolazi »Lonac« (odajem nadimak našeg trećeg čovjeka) na izvrsnu ideju o podlogama za markacije. Uokolo leži brojno pločasto kamenje. Uspravljamo veće ravne ploče, učvršćujemo ih kamenjem i na njima bojadišemo markacije. Tako ostavljamo iza sebe aleju markacijskih spomenika (kasnije sam video fotografiju jedne od tih ploča u »Plavom vjesniku« i bio sam, priznajem, pomalo ponosan).

Kasno popodne stižemo na Marasovac. Sa posebnim zadovoljstvom upisujemo na jednom kamenu zadnji natpis. Još jedan kritički pogled, sa izvjesnog razmaka: dobro je, vidi se sa vrela, i završili smo osnovni posao: kružni put kuća pod Štirovcem — Vagan — Bunovac — Bunovačka vrata — Vaganski vrh — Marasovac.

Ovdje je i kraj samotnosti. Na Marasovcu susrećemo znance. Sudionici sleta već se okupljaju na sletištu i tog dana poduzetnije se grupe već uspinju od sletišta na hrbat Velebita. Mi se, kao velebitski starosjedioci, osjećamo pomalo superiorno. Čujemo da su neke grupe noću lutale kroz Bukovu glavicu, gdje smo preskočili jednu dionicu i, prirodno, psovale markaciste. Trebali smo se zapravo trećeg dana vratiti, pa dovršiti taj dio. No što je tu je, a sa poslom na najvišim vrhovima Velebita i oko njih ipak smo zadovoljni.

Spuštamo se strminom do livade ispod kuće. Putem ogovaramo drugu markacijsku ekipu (nisu bili velebitaši) koja, izgleda, nije imala smisla za »estetiku« markacija.

U protekla četiri dana livada se pretvorila u šatorsko selo. Prvi put sam na planinarskom sletu i neobično mi je vidjeti toliko planinara na jednom mjestu. Velebit time nije postao lješći. Ovo čudno proštenje kao da je zalutalo usred nje-

govih šuma. Licitarskih šatora doduše nema, ali je na raspolaganju hrpa žigova. Umjesto narodnih nošnji tu je izložba škrilaka i šiptarskih kapica (ušle su u modu nakon sleta u Prokletijama 1956) nabitih značkama, vindjakni, vesta, košulja, pumperica, svakojakih desena i krojeva, sa i bez zakrpa, gojzerica, papuča, sandala (»japanki« još nije bilo), te svakojakih, krivih i ravnih, glatkih i dlakavih nogu. Pa mazge, kazani, flaše, ražnjevi, opet flaše, jedan inozemni gost sa cepinom, neka domaća čeljad iz toplih krajeva u sandalama, poneka krvata, strnjikave brade, zgužvani sakoi i ispeglane vindjakne, nježne djevojke u cipelama glatkih donova, koje razni »Pere dlakavi« sa izlizanim vibramima tako rado čuvaju i vode, paze i maze u planini, dostojanstveni seniori i seniorke koji mirno konzumiraju doživljaje što ih pruža ova šarolika vreva, vašar, sajmište, godovno, šta li je. No, istini za volju, ima ta vreva i dobrih strana. Na okupu je toliko znanaca, kao utorkom ili petkom pod boltama u Radićevoj ili drugdje (Pivnica još nije bila u modi).

Pored improvizirane točionice nalazim jednog druga (recimo, Zvonka), dosta mrka. Neznam već koja ga je neprilika mučila, a i ne bi bilo moje da je kazujem. Pamtim da smo se kraj toliko flaša i čaša i mi prihvatali čašica. Spustio se mrak, a ja se, sjećam se, uzdigao u neke poletljive sfere. Nisam baš lebdio iznad šatora, ali skoro da jesam. Svet je izgubio oštре obrise i zavio se u pamuk. Zabavljao sam se promatrajući sebe, kad me našao naš voda. Ekipa se smanjila, trećem je članu bilo dosta kistova i boja. Nas dvojica krenuli smo kasno navečer do Bunovca. Bila je to noćna šetnja osobita ugodaja. Puna mrklina, svijetli krugovi baterija i moja pamučasta lakoća. Tamo gdje sam danju oprezno prolazio sada lebdim lakim koracima, ne zapinjući ni o korijenje ni o kamenje. Nikad se nisam lakše kretao noću nego tada. Ovo ne bilježim, dakako, kao recept, nego kao osobenu zgodu u analima ove markacione ekspedicije. Na Bunovcu sam ipak postao olovno težak. Šada, na ravnici, preko livada, jedva dižem noge. Negdje oko ponoci prolazimo i postavljamo šator, palimo vatru i spremamo večeru. Napola uspavan, registriram ipak sa zadovoljstvom ugodaj našeg logorišta i ponoćne večere i uvlačim se, dok još mogu, u šator.

7. (i zadnji) dan

Ujutro spremamo šator i ruksake i vraćamo se na Štirovac. Susrećemo lijep broj planinara. Pozdravljamo, mnogima dajemo informacije i usput rado spomijemo da smo mi markirali taj put.

Nas dvojicu čeka još nemarkirana dionica kroz Bukovu glavicu. Silazimo prema Medku, dotjerujemo neke markacije i markiramo propušteni dio. Radeći, gundam protiv sletova. Mirni, malko zapušteni i zarasli put pretvorio se u ovih nekoliko dana u široku kaljužu punu blata i skliskog kamenja. Tješim se da će priroda za koju godinu ipak izbrisati, i ovdje na putu i gore na livadama ispod kuće, tragove sleta.

Izišavši za pedesetak metara iz Velebita, odmaramo se u blizini štaglja, gdje smo nekoć (izgleda mi davno), neočekivano ali ugodno, proveli noć. Trgnula nas je iznenadna pojava jednog znanca (također velebitaš, sa nadimkom, recimo, iz slavne Cervantesove knjige). Bila je to sjajna slika, sastavljena od okruglog lica (oko njega drugi krug od čupave brade i čupavije kose), duge, duge vindjake od kamionske cerade do ispod koljena, kosmatih listova i velikih gojzerica. Baš smo mi planinari bizarna čeljad, mislim (ali bez zlobe, jer govorim i o sebi) pozdravljajući pristiglog druga.

Predvečer nas čeka još uspon do sletišta. Popravljamo markacije, spremamo materijal, sada već definitivno, i hodamo, po mraku i sitnoj kiši, do šator-sela. Nekako mi je neobično bez kantice, kista i razrjeđivača. Đuro sutra odlazi i s markiranjem je gotovo. Ja ostajem. Na svakodnevnu dulju ili kraću kišu sam se priviknuo, a i zanima me neobični štimung sleta. Privlače me i mogućnosti slobodnog skitanja po ovom dijelu Velebita. Treba se opustiti i prepustiti onome što će donijeti slijedeći dan.

To sam i učinio, ali to već ne spada u analu markacijske ekipa. Doduše, zabilježio sam ponešto i za drugi dio, za, recimo, analu markaciste na odmoru. No, drugi dio, druga priča.

Planinarstvo u Dalmaciji i U. Girometta

Planinarstvo u Dalmaciji i Umberto Girometta dva su neodjeljiva pojma. Premda je prošlo tačno 30 godina od Giromettine prerane smrti i premda današnja generacija planinara u Dalmaciji malo zna o njemu, plodovi njegovog dugog i neu-mornog planinarskog rada još su prisutni, na njima se temelji planinarska tradicija i postojanje planinarskih društava u Splitu i Dalmaciji. U povodu 30-godišnjice Giromettine smrti dužnost nam je da posvetimo nekoliko riječi ocu planinarstva u Dalmaciji, prilika da oživimo uspomenu na tog velikog čovjeka i da novoj planinarskoj generaciji prikažemo uzor planinarskog društvenog radnika.

Umberto Girometta rodio se 16. srpnja 1883. u Splitu. Tu je završio osnovnu i srednju školu. Iza toga je studirao prirodne nauke i geografiju u Beču. Po završetku studija nastupa 1908. profesorsku službu u Splitskoj realci. Godine 1912. prelazi u klasičnu gimnaziju i tu ostaje do konca svog života. Njegov životni put bio je, kako vidimo, jednostavan, vezan uz rodni grad i pedagoško zvanje, ali Girometta je kao čovjek široke kulture, izvanrednog uma i nevjerljivne energije dao tom jednostavnom životu neobično bogat sadržaj. Jedan Giromettin savremenik ovako opisuje njegov karakter:

»Mi svi, i stari i mladi, znali smo da je ta nepresušiva energija, koja je tražila red, disciplinu i pravo drugarstvo, bila uvijek stvarna, opravdana i na mjestu. I svi smo joj se dobrovoljno pokoravali. A pokoravali smo se tim rađe, jer smo znali, da se iza one uzdignute šake i stroge spoljašnosti krije jedna dobra drugarska duša, koja će se malo kasnije razniježiti do pjesničke ekstaze« (S. Vrdoljak).

Frano Ivanišević u svojim memoarima sjeća se njegova fizičkog izgleda:

»Ne odveć krupan stasom, ali vas kao saliven od čelika. Crnomanjasta lica, sa dva crna pronicava oka, otvorita čela, izrazita slika čovjeka željezne volje, poduzetna duha, smionih odluka, a njegov blagi podsmijeh uz toplinu riječi odavao je dušu koja odiše plemenitim čuvtvom.«

Zalaganjem prof. Giromettemi splitski planinari dobili su na Vagnju (1165 m) iznad Sinja zgradu, koja je godinama služila kao skijaški centar dalmatinskih planinara (slika iz 1936. godine)

Upravo tada je i podignuta prva skijaška kuća na Vagnju, učinjena od drvenih ploča, koja je bila u upotrebi sve do 1936. godine. Tada je i podignuta nova kuća, koja je danas postala poznata pod imenom "Girometta".

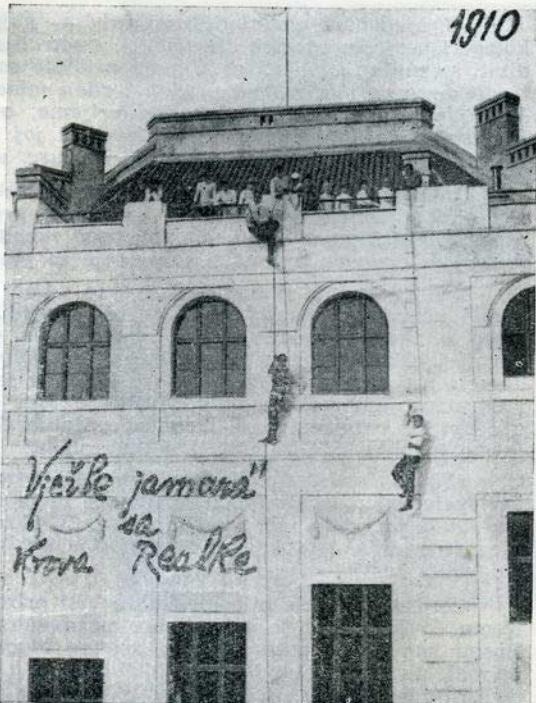
Način na koji je Girometta podigao novu kuću je bio sljedeći: Uz pomoć nekoliko prijatelja i članova H.P.D. "Mosor", podigao je kuću u jednom dnevnom radu. Na vikend je u kući organizovan veliki prijateljski sastanak, u kojem je prisustvovao i predsjednik Dalmatinskega planinarskog saveza, Štefan Šimunović. U sastanku je i predstavljena novost - skijaška kuća na Vagnju. Ova je kuća postala poznata pod imenom "Girometta".

Podružnica Hrvatskog planinarskog društva »Mosor« iz Splita sa Giromettem na čelu podigla je na najvišem vrhu otoka Brača, na Vidovoј gori, planinarsku kuću, koja još i danas postoji.

U vrijeme kad je Girometta stajao na čelu splitskih planinara, česti su bili izleti u bosansko-hercegovačke Dinaride. Na slici članovi »Mosora« s društvenom zaštomom 1936. godine na Čvrsnici.
Foto: U. Girometta

Vježbe Giromettinih
jamara, učenika
splitske realke, 1910.
godine na krovu
školske zgrade

ajde i nekih novih vježbi, ali
nije učenici učili da se vježbe
izvode na krovu. Učenici su
zauvek učili da se vježbe izvode
na ulici, ali učili su da se vježbe
izvode na krovu. Učenici su
zauvek učili da se vježbe izvode
na ulici, ali učili su da se vježbe
izvode na krovu.

Planinarski dom na Mosoru 1931. godine, najveća građevinska akcija predratnog »Mo-
sora«, obnovljen je i proširen poslije rata. Danas nosi ime »Dom Umberta Giromette«,
a njegova okolina je pošumljena

»U njegovom nastavničkom radu — kako kaže dr Tonko Šoljan — njegovi kolege i brojni njegovi bivši učenici, smatrali su ga upravo savršenim nastavnikom, divili su mu se i voljeli ga. Jer on nije bio samo vrstan poznavalac svog predmeta i odličan govornik, nego i predan i odan mlađeži, kojoj je posvećivao pored svojih školskih satova i svoje slobodno vrijeme, organizirajući brojne nadasve poučne ekskurzije po kopnu i moru, održavajući joj i posebna zanimljiva predavanja, stavljujući za nju i posvećujući joj brošure, uvodeći je prosto u život.«

Dr Mihovil Abramić ističe njegovu sposobnost »da usadi u srca svojih učenika i miadih sljedbenika ljubav za prostranu prirodu i u tom osjetljivom rasadniku njeguje ovu krasnu biljku do potpunog razvijanja. On je znao i kod odraslih i kod postarijih drugova probuditi zanimanje za planinu...«

Već kao mladi nastavnik, u prvoj godini staža, započinje Girometta u društvu svojih učenika s istraživanjem jama i pećina. Njegova je dačka špiljarska sekcija samo u školskoj godini 1911/12. pregledala 44 speleološka objekta. Godine 1923. Jovan Cvijić štampa u *Glasniku Geografskog društva* u Beogradu njegovu radnju *Jame i pećine srednje Dalmacije* u kojoj je sabrao podatke o 472 objekta. Bavio se i istraživanjem spiljske faune. Tako je npr. opisao jednog pauka koji je do tada u nauci bio nepoznat, a dobio je ime *Stolita Giromettai*. Geograf prof. dr Ivo Rubić ovakvo je pisao o Girometti kao speleologu:

»Skoro dvadeset godina je Girometta istraživao pećine srednje Dalmacije. Mimo tog speleološkog materijala neće moći proći ni jedan speleolog srednje Dalmacije, koji bude produžio rad pokojnog prof. U. Giromette.« — i na kraju ocjenjuje da je njegova radnja »putokaz za speleologiju srednje Dalmacije, ona je pokazala bogatstvo naše speleologije.«

Girometta dakle nije bio kabinetski prirodoslovac, nego čovjek terena i akcije. Nema čovjeka koji je tako dobro poznavao osobito srednju Dalmaciju i zapadnu Bosnu kao on. »Svake nedelje, svakog blagdana, svakog praznika bio je vani, u prirodi, na ekskurziji. Njegovi bliži prijatelji — kaže prof. Rubić — mogu posvjedočiti da nema sela, staje, stana, katuna u planini, otočića i grebena, lučice u kojoj on nije bio, i to ne jedanput, nego više puta.« Njegovo polje rada bili su Dinaridi od Velebita do bosanskih planina u zaledu Dalmacije, ali prije svega Mosor — to je bila planina koju je najviše volio i najčešće posjećivao.

Iz njegovog golemog iskustva i stečenog znanja proizašao je velik broj popularno-znanstvenih prikaza, rasprava i putopisa, ukupno oko stotinu naslova, od čega 38 planinarskog karaktera (bibliografija prof. Giromette objavljena je u *Hrvatskom planinaru* 1939., str. 173, u broju 6. koji je posvećen njegovoj uspomeni). Većinu svojih radova objavio je u *Hrvatskom planinaru* i splitskom *Novom dobu*. Naročitog je

Planinarska kuća na Kamešnici 1934. godine, nazvana po tadašnjem predsjedniku »Mosora« Giromettino sklonište

»Lugarnica« na Mosoru, stjecište omladina planinara za vrijeme Giromette, služila je i poslije rata u istu svrhu i tako postala tradicionalna (postoji još i danas).

U nasredini pjesme se vidi jedan koji drugačije, prostranije i duže je od ostalih, a u njemu je i podatak o dnevnim aktivnostima i poslovima planinara. Ovaj dio je bio u potpunosti u skladu s običajima i običajima planinara. Uz to, u pjesmi se spominju i neke posebne dogodnosti, ali i opisivanje života u planinama. Na primjer, u pjesmi se spominje da su planinari učinili nešto što je bilo u potpunosti neobično, a to je bio učinak na kojem je učenici učili da se ne mogu dobiti učenici. To je bio učinak na kojem je učenici učili da se ne mogu dobiti učenici.

spomena vrijedna njegova brošura »Planinarstvo u krasu« (Split 1922), koja je po svom sadržaju i namjeni prava planinarska početnica. Napisao ju je, kako sam kaže u predgovoru, jer mu se učenici često obraćaju za savjet pri poduzimanju planinarskih ekskurzija:

»Primam rado te mlađe duše — kaže Girometta — kojima već i sama želja za prirodom očituje rijetku plemenitu klicu u njihovu srcu, rado s njima raspredam razgovor, no gotovo se uvijek uvjerim da nema u njih nikakve teoretske spreme koja je ipak u planini neophodno nužna. Uprav ovo me je potaklo da uzmem pero u ruke i napišem ovu radnjicu.«

Suvremenici tvrde da je Girometta bio izvrstan predavač: »Njegova javna predavanja, u prvom redu iz područja prirodopisa i planinarstva, uvijek su bila dobro posjećena, jer su uz pouku predstavljala uzorne primjere govorničke vještine samog predavača, koga se slušalo s užitkom.« A predavao je svakom prilikom.

Giromettin svestrani interes svuda je nalazio polje rada. Boljelo ga je npr. pustošenje oskudnih dalmatinskih šuma. Na njegovu inicijativu PD »Mosor« u Splitu plaća luga na Kamešnici da tu pokuša spasiti zadnju veću šumu srednje Dalmacije ili barem usporiti njezinu propast. Istovremeno poduzima akciju za pošumljavanje krša i od 1929. godine organizira tzv. »Sumske dane« u koje članovi »Mosora« nastoje propagandom i demonstrativnim sađenjem mladića aktivirati omladinu i seljake da vrate kršu zeleni plašt koji mu je bio oduzet. Naprsto se treba diviti njegovoj životnoj energiji koja u svojoj ljubavi prema planini nije poznavala zapreka kada ju je trebalo zaštititi od devastacije i bezdušnog uništavanja. Uostalom, evo šta sam Girometta kaže npr. o Mosoru u svom članku »O bezobzirnom uništavanju dalmatinske prirode«:

»Ma da je već unatrag trideset godina bilo jakih znakova pustošenja dalmatinske prirode, to me ipak, kad proljestam svoje prve bilješke o flori i fauni naših planina, hvata groza uspoređujući ih sa današnjim stanjem... Jadno i žalosno, jer je sve sasjećeno, osakaćeno, a na mjestima i sasmosti satrto. Na mosorskoj terasi iznad Mravinca, Kućina i Gornje Žrnovnice nema danas više ni traga kakvome stablu. Uništena je čak i skromna smreka, a zadnjih se godina čak kopa i njeno korijenje! Šta više, vidio sam u zadnje doba kako čupaju busenje cmilja, suše ga i rabe za gorivo! Podjednako uništavaju i kadulju zatirući tako i eteričnu floru gologa krša.«

Na prvu obljetnicu smrti prof. Giromette njegovi poštovaci su postavili spomen-ploču na planinarskom domu na Mosoru.

Girometta je uvijek ostao vjeran prirodnim naukama. On je zadužio Split kao osnivač Prirodoslovnog muzeja, Zoološkog vrtića, a zatim još i Morskog akvarija od devet bazena. Odlikovao se i dubokom humanošću. Za vrijeme velike gladi u dalmatinskoj Zagori angažira planinare na skupljanju pomoći: hrane, odjeće i novca.

Girometta je počeo planine obilaziti najprije kao speleolog, kao vođa đačkog špiljarskog društva. Članovi su bili daci starijih razreda. Obično se na teren išlo svake nedjelje. Od opreme su imali ljestve, telefon, specijalnu odjeću i svjetiljke. Ubrzo su postali popularni među seljacima srednje Dalmacije i stekli naziv »jamari«. Jamari su predstavljali okosnicu buduće planinarske organizacije i nakon njenog osnivanja planinari su naslijedili naziv »jamari«. Ovo ime ostalo je sve do naših dana u upotrebi. »Idu

jamari...« — pratio je špat planinarske ekskurzije mosoraša još čitavih nekoliko desetljeća. Tako je Girometta ustrajnim radom uspio stvoriti preduvjete za razvitak planinarstva u jednoj sredini gdje nisu postojali nikakvi temelji za to: ni tradicija, ni shvaćanje, pa čak ni sklonost.

Girometta je bio sretna kombinacija svojstava: prorodoslovca-pedagoga-organizatora-planinara. Kad je 1925. nakon povezivanja Splita i Zagreba željeznicom osnovana podružnica HPD-a »Mosor«, Girometta je u njoj našao idealno područje za svoja nastojanja. Započeo je kao vođa »izletne sekcijske i sekcijske za istraživanja kraških pojava«, dvije godine kasnije došao je na čelo organizacije kao predsjednik i posvetio joj čitav posljednji decenij života, u potpunosti, gotovo fanatično. Splitski »Mosor« postaje pod njegovim vodstvom u kratko vrijeme najjača podružnica HPD-a. Planinarski domovi počinju naprsto nicati ili iz drugih nadleštava padati u ruke »Mosoru« da ih uredi, preudeси, dotjera: veliki planinarski dom na Mosoru, dom na Vagnju iznad Sinja, sklonište na Kamešnici, pod Cincarom, na Vidovoj gori na Braču, pod Kunjevodom na Mosoru, zatim vidilica na Kamešnici, na Mosoru, uređenje i zaštita spilje Vranjače itd.

I tada je, 27. travnja 1939., iznenada odjeknula žalosna vijest, da je zauvijek nestalo tog velikog čovjeka. U jednom neshvatljivom i tragičnom momentu, shrvan dugotrajnom glavoboljom i nesnosnom nesanicom, oduzeo si je život. I tako je nestalo jednog uzornog pedagoga, nezaboravnog planinara i nenadmašivog organizatora koji se svojim radom uvrstio među najveća imena u povijesti hrvatskog planinarstva.

Gubitak Giromette bio je snažan udarac planinarstvu Dalmacije. Ono je za Giromettinog vremena postiglo ugled i domet kakav nikad više nije doseglo. Iz današnje perspektive izgleda nam upravo neshvatljivo kako je jedan čovjek s nekoliko suradnika mogao toliko toga stvoriti u sredini gdje je takorekuć sve trebalo stvarati otpočetka. Današnji planinari, koji se žale na krizu u planinarstvu, imaju u profesoru Girometti uzoran primjer i neiscrpivu inspiraciju kako treba raditi i od kolike je vrijednosti jedan planinarski entuzijast — pedagoški radnik.

Nestalo je Giromette, ali je ostalo njegovo djelo, njegov duh u generacijama koje je odgojio, ugled na kojem i danas počiva planinarska organizacija Splita i Dalmacije.

UZEIR BEŠIROVIĆ, Sarajevo

»Oj, Igmane, ti planino stara...«

U narodnim pjesmama-sevdalinkama planina Igman je opjevana više nego ma koja druga veća, prostranija i divlja planina. Tako, na primjer, susjedna Bjelašnica, Treskavica ili gorostas Prenj uopće se i ne spominju u pjesmama.

O Igmanu postoje, koliko nam je poznato, tri pjesme-sevdalinke:

»Oj, Igmane ti planino stara«,
»Sa Igmana je pogledati lijepo« i
»Razvi mjesec po Igmanu zrake...«

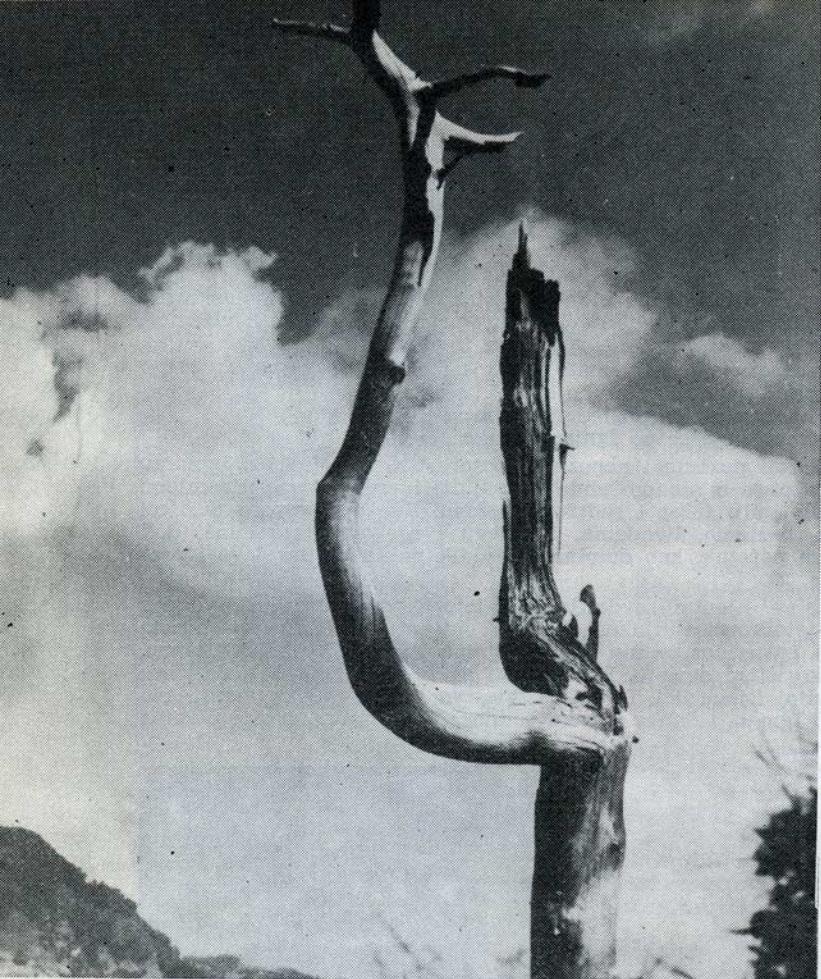
Motivi koji su inspirirali poznate i nepoznate autore tih sevdalinki o Igmanu, ipak nisu u samoj planini, nego u njenom podnožju: Ilidži i vrelu Bosne. Uostalom, ovu konstataciju potvrđuje dalji tekst i sadržaj pjesama. Sve one govore o rijeci Bosni, beharu, šljivicima, baštama, livadama, Sarajevu i njegovim sokacima, dok je planina Igman uzeta za početak, kao dominantni vidik na šeher Sarajevo i njezinoj okolini.

Analogno sevdalinkama, njenim sevdalijama i teferičlijama (od kojih danas ostalo je samo ohrданa kula, ljetnikovci i fijakeri, kojima okićeni konji prevoze turiste od Ilidže do vrela Bosne), isti odnos prema planini Igman imaju i planinari. Naime, Igmanu su do sada rijetko išli u posjetu. Prelazili su ga i gazili, najčešće, na putu u pohode čudljivoj i divljoj Bjelašnici. Doduše, izvjestan broj, svakako manji, bio je onih koji su posjećivali Igman. I danas je takav odnos. Nesumnjivo, ovo je planina

Glasovito mrazište na Velikom polju na Igmanu

Foto: U. Beširović

Cudovište
Foto: U. Beširović

za izletnike i teferiče, a manje za planinare i planinarenje. Istina, ko želi zelenu i pitomu planinu — na Igmanu može naći sve što pruža jedna planina tih osobina.

Jugozapadno od Sarajeva, iz samog Sarajevskog polja, naglo se diže u pravcu istok — zapad duga barijera zelenog Igmana. Strme padine, obrasle crnogoricom i sitnim listopadnim drvećem, obrušavaju se i nalaze smiraj tek tu — u ravnom Sarajevskom polju.

Stupnik (1248 m) je nesumnjivo najimpozantniji i najdominantniji vrh Igmana. Iako je 254 metra niži od Crnog vrha (najviši vrh na Igmanu, visok 1502 metra), Stupnik je »glavni« vrh, bar što se vidika tiče. Stupnik se toliko nameće, zahvaljujući svome položaju, da potiskuje u drugi plan sve ostale dijelove planine. On dominira sjevernom stranom, a južnu potpuno zatvara Bjelašnica. Stupnik pruža dalekosežne vidike na Trebević, Jahorinu, Romaniju, Crepoljsko, Zvijezdu, Vlašić, Vranicu, Bitovnju i Ivan. Svi ostali vrhovi Igmana, pa i sam Crni vrh, proplanci i polja, ograničeni su na pogled snažnog hrpta Bjelašnice i barijere Vlahinje. Izuzetak čine pojedine tačke sa kojih se vide djelomično Jahorina, Treskavica i drugi predjeli.

Igman je tipična zelena planina, obrasla šumom cijelim prostranstvom koje iznosi 24.000 hektara, u kojoj preovladava crnogorica nad bukvom, javorom i drugim listopadnim drvećem. Zbog toga su najprivilačniji zeleni proplanaci. Brezovača, Hrasnički stan, Malo i Veliko polje, Lokvanjski čairi, Grkarica i Babin do, poznata su planinarsko-izletnička mjesta, ne samo po izgradenim cestama i prihvativim objektima, nego i po svojoj ljepoti, po posjeti, naročito u ljetnim danima.

Nasuprot bogatom zelenilu, planina je oskudna vodom. Najveće vrelo je Javornik, koje je prije par godina kaptirano i voda je dovedena na Veliko polje, tako da

Cobanica iz Babina
dola na Igmanu
Foto: U. Beširović

ovo najveće izletište sada ima tekuću vodu. Ostala izletišta nemaju žive vode, izuzev izvora Mednik na Brezovači, Radove vode više Malog polja, izvora na Lasičkom i Hrasničkom stanu, kao i Grkarici. Većina ovih izvora u ljjetnim danima presuše. Babin do, Ravne, Malo polje i druga mesta snabdijevaju se vodom kišnicom s pomoću cisterni.

Kada je riječ o vodi na Igmanu, ovdje se priroda, zaista, poigrala. Zapravo, dok čitav masiv oskudijeva vodom, dotle u podnožju planine izviru mnogobrojna vrela, male i veće rijeke, kao što su Krupac, Lasica, Hrasnica, Bosna (vrelo Bosne) itd.

Pored spomenutih, Igman ima još nekih specifičnih osobina i suprotnosti. Na Velikom polju — fenomenalnom mrazištu, kako ga zovu — dešavaju se čudne promjene u temperaturi. U toku jednog dana, za svega par sati, izmjenjuju se sva godišnja doba. Tako, naprimjer, u augustovskom ljjetnom danu zabilježena je temperatura od -17°C , u januaru u jutro -17°C , a u podne je iznosila $+7^{\circ}\text{C}$. Nije rijedak snijeg u ljjetnim mjesecima, a ni kiša usred zime. Ovo je jedino mjesto u našoj zemlji gdje je zabilježena najniža temperatura od minus 40 stepeni Celzijusovih.

* * *

Prava je rijetkost ljeti proći Igman, bilo pješice ili automobilom, a ne vidjeti ili sresti hitronoge srne. One se ovdje osjećaju sigurne i ponašaju se suvereno, skoro nonšalantno. Često »poziraju« fotoamaterima, bezbržno pasu, ne ometaju ih na paši ni zvučne automobilske sirene. Preskaču cestu u akrobatskim skokovima sa zadivljujućom elegancijom, a bilo je slučajeva da noću, zaslijepljene farovima, nalete na automobile. Srne su zimi česti, uobičajeni i dobro došli gosti lovačkih kuća. Na

mnogobrojna hraništa, (kojih ima 130, te 200 solila, drvene nadstrešnice sa letvica za sijeno i koritima za so) slobodno dolaze kao ovce ili poput onih srna koje zarobiše žice zooloških vrtova.

Upućeni lovci kažu, da na ovoj planini ima preko 1000 primjeraka srnečica divljači. Mnoštvo je raznih ptica, pa i tetrijeba, zatim lisica, zečeva, a zastupljeni su medvjedi i najveći krvoloci — vukovi. Radi velikog broja divljači i ptica Igman je postao uzgojno lovište, a zbog raznovrsnog drveća, bilja i izuzetnih klimatskih uvjeta i pojava, pretvoren je u ogledno dobro »Igman« Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu.

Kao lovačko i planinarsko područje, posebno kao ishodište na Bjelašnicu, Igman je poznat još iz vremena austro-ugarske okupacije. U to vrijeme neki Pojman, tadašnji direktor Banje Ildža, organizirao je lov i izlete na Igman i Bjelašnicu. Lovce i planinare — turiste, kako su se tada zvali planinari, a mahom su to bili banjski gosti, imućniji stranci i plemići — pratili su vodiči sa malim bosanskim konjićima. Pojman je odlazio u Austriju, Njemačku, Italiju, Francusku i druge zemlje, gdje je propagirao ljepote bosansko-hercegovačkih planina. Imao je u tome dosta uspjeha, jer se svake godine broj banjskih gostiju i turista osjetno povećavao. Koliki je interes u to vrijeme vladao kod stranih planinara-turista za Igman, govori i podatak da je berlinski advokat Strasmann na Hrasničkom stanu vlastitim sredstvima podigao kuću, čija je izgradnja stajala 12.000 kruna. Ovom kućom koristili su se svi oni koji su do nje dolazili, a nosila je ime »Strasmannshütte«.

Između dva rata Igman je imao svojevrsnu atrakciju. Na Velikom polju, uz mrazište, Austrijanac Josip Mosser imao je veliku farmu srebrnih lisica. Vihor poslijednjeg rata unišio je objekte, gdje su planinari često odsjedali, kao i objekte te farme i srebrne lisice. Danas na tome mjestu, gdje je veliki gazda živio na »visokoj nozi«, staje samo podzemne jazbine, iskopane u svim pravcima, u kojima su nekada brižljivo njegovane lisice sa skupocjenim krznicima.

U toku narodnooslobodilačkog rata Igman je postao čuven po maršu proletera, koji su uz natčovječanske napore, po dubokom snijegu i hladnoći od -30°C u mjesecu januaru 1942. godine prešli za jednu noć put od Vogošće preko Reljeva, Osijeka i vrela Bosne do Velikog polja. Planinarsko-smučarske organizacije, da bi sačuvale uspomenu na ovaj podvig herojskih partizana svake godine na taj dan organiziraju smučarsko natjecanje u daljinskom trčanju i partizanske marševe pod tradicionalnim nazivom »Igmanski marš«. Uspostavljena je i planinarska transverzala pod tim nazivom, koja polazi iz Vogošće, a završava se u Foči.

S obzirom na položaj, blizinu Sarajeva, prirodne i historijske znamenitosti, u poslijeratnom periodu na Igmanu je izgrađena čitava mreža cesta. Osnovna cesta na Igman vodi iz Sarajeva, odnosno Ildže (odvojak od Sokolović kolonije) na vrh Bjelašnice do zgrade TV releja i opservatorija, u dužini od 45 kilometara. Drugi izlazni put vodi iz Hadžića, koji se na Brezovači spaja sa prvim.

Pored ove dvije glavne pristupne ceste, izgrađeno je više sporednih puteva u raznim pravcima, od kojih su najvažniji: Bijele kose—Radeljavača—Hrasnički stan—Veliko polje, Brezovača—Ravne—Hrasnički stan, Bijele kose, odnosno Glavogodina—Kotorski čairi, Sirovci—Hrasnički stan—Veliko polje, Vratlo (Grkarica)—Ravna vala, pored Kasov dola, i dalje za Lokvanske čaire, a u izgradnji je i za Karamustafine čaire, Matina koliba—Ravna vala.

Ukupna dužina svih cesta na Igmanu iznosi preko 150 kilometara. Širina im iznosi obično 4 metra, a najveći uspon je 7%. Ovakvu, pa ni približnu mrežu puteva, nema ni jedna planina u blizini Sarajeva niti u Bosni i Hercegovini.

Osim cesta sposobnih za sva motorna vozila i lovačkih staza u dužini od 50 kilometara, na Igmanu postoji više markiranih planinarskih staza. Evo važnijih pravaca markiranih puteva:

Hrasnica—Hrasnički stan (put uz hrasničku riju),

Hrasnički stan—Malo i Veliko polje i dalje za Opservatorij preko Babina i Stijnog dola, dok drugi pravac vodi preko Kotlova, tj. »Josipovom stazom«,

Veliko polje—Karamustafini čairi—Ramin greb, gdje se odvaja za Sitnik i Opservatorij, kao i za Mrvanjske Stanare,

Veliko polje—Javornik—Karamustafini čairi i dalje na Bjelašnicu,

Vrelo Bosne—Brezovača (uz Riju)—Radava—Kabalovo—Malo polje (ovdje se odvaja put za Lokvanske čaire i dalje za Bjelašnicu)—Veliko polje—Babin i Stjni do, sa odvojkom za Rakitnicu, Visočicu i za Opservatorij,

Velika aleja (između Večerice i vrela Bosne odvaja se pješački i konjski put izveden u serpentinama)—Hrasnički stan. Ovaj put je najpodesniji i bio je do izgradnje cesta najprometniji, dok je sada u priličnoj mjeri zapušten.

Sa Igmana, odnosno Stijneg dola, vode markirani putevi za Treskavicu preko Hojte, Visočicu preko Rakitnice, Obalj preko sela Umoljani, Lukomir, Cuhovići i Blaca za Rakitnicu i dalje na Boračko jezero ili u nekom drugom pravcu na Bjelašnicu, kao što je Krvavac, Hranisava itd.

Pored ovih markiranih pravaca, na Igman se može izaći pješice iz Krupca, preko sela Zoranovići, iz Blažuja, Hadžića i Kijeva. Planinarska transverzala »Igman-ski marš« također je markirana i obilježena je sa znakom »IM«.

Na Igmanu postoje tri planinarske kuće osrednje veličine, i to na Hrasničkom stanu (PD »Bjelašnica«), na Malom polju (PD »Prijatelj prirode«, manja jednosobna drvena kućica). Treća je kod izvora Javornik (također PD »Bjelašnica«).

Na Velikom polju nalaze se turističko-ugostiteljski objekti otvorenog tipa i više manjih lovačkih kuća i koliba smještenih na nizu proplanaka, uz visoke lovačke čeke za odstrel divljači.

Razlog zašto Igman dosada nije bio posjećeniji je u tome, što je bio »zatvorena planina« za motorna vozila. Zaista, zatvoren, jer se kolima nije moglo izaći bez posebne dozvole Šumskog oglednog dobra »Igman« sa Ilidže. Za dobivanje dozvole postojao je strogi režim. Svi oni koji su željeli i bili voljni platiti dozvolu, nisu je mogli dobiti, a razlozi i objašnjenja u tomu pravcuvu nisu davani.

Međutim, od 1967. godine Igman je za sva vozila, a razumije se, i za pješake, otvoren. Vlasnici vozila na rampi u Glavogodini plaćaju pet dinara za svako vozilo. Ova sredstva, kako kažu, namijenjena su za održavanje putne mreže na ovoj planini.

Potencijalne mogućnosti Igmana, s obzirom na Bjelašnicu, su nesumnjivo velike. Igman ima sve uslove da preuzeme primat od Trebevića koji je do sada bio najpopularnije izletište stanovnika grada na Miljacki — Sarajeva. Daljom izgradnjom cesta, ugostiteljskih i drugih pratećih objekata potrebnih za odmor i rekreaciju u prirodi, Igman će se uvrstiti u najpristupačnije izletničke planine, kao što je, naprimjer, Sljeme za gradače Zagreba.

Ukoliko se izgradi uspinjača pravcem Hrasnica—Hrasnički stan—Grkarica—Babin do, gdje bi bili hoteli i drugi objekti, i dalje do vrha Bjelašnice (Opservatorija), nema sumnje da bi Igman zasjenio i popularnu Jahorinu. Ovo tim više, što bi se pored uspinjače za Bjelašnicu izgradilo više kraćih uspinjača i skii-liftova. No, međutim, ovo su planovi i zamisli, a realizacija je stvar budućnosti i znak pitanja.

Planinarska kuća na Hrasničkom stanu na Igmanu

Foto: Ing. R. Stefanović

Planinarski memoari jednog penzionera

Nastavak

Kao dak pravio sam često planove za daleka putovanja po svijetu. Naravno, ti se planovi nisu mogli ostvariti, jer to realnost života nije omogućila. No sada pod starost — kao penzioner — temep se često po našim lijepim ravnicama i brdima, pa vidim i doživim mnogo toga, što je vrijedno zabilježiti. Opisujući tako sadašnjost, zahvatim kojiput i u prošlost i sjećam se mlađih dana...

Lijepo je, kada čovjek, u godinama, još može kao dijete uživati i radovati se sitnicama. Ne idem često u kino, jer je za mene kinopredstava svagdje. Na primjer, kada vidim vlak koji jutrom sav rasvjetljen vozi prema Zagrebu, veselim se kao dijete. U njemu vidim ljude kako udobno sjede i čitaju novine. Gledam kako stoje u vagon-restoranu i piju kavu. Sve to stvara osobito raspoloženje, da bih za tim vlakom još dugo gledao i sanjario poput jednog pjesnika, koji je kao dijete čeznutljivo gledao na duge tračnice i želio da se tim tračnicama izveze u svijet, a poslije je — u starosti — kad se je tim svijetom provezao — opet priželjkivao da kao nekad, kao dijete, opet sa čežnjom gleda niz duge tračnice... Ali brus, stari! Nema više povratka u mladost!

* * *

Vraćajući se 192... godine sa Grintavca (2558 m), prenoćio sam u Cojzovoj kući. Rano ujutro pošao sam u društvu s jednim činovnikom iz Ljubljane nizbrdo prema Kamniškoj Bistrici. On je kao lud jurio istočnom stranom velikog sipara u dolinu, a ja za njim. Pri toj jurnjavi nismo pazili na kamenje, koje se uslijed naše nepomišljenosti počelo kotrljati nizbrdo i postalo prijeteća opasnost za planinare, koji su nam dolazili ususret. Tek vika i psovke nadolazećih planinara urazumili su mog druga iz Ljubljane, pa je usporavao silazak čim bi opazio ljude ispod nas. Ja sam ga u tom jurenju jedva uspijevao slijediti i uskoro osjetih da su mi se prsti na nogama nažuljali. Za 45 minuta prešli smo put, za koji idući normalno treba najmanje dvostruko vremena. Stigavši u dom u Kamniškoj Bistrici, rastao sam se sa ovim rekorderom i gledajući svoje ranjave i krvave prste na nogama odlučih, da nikada više sa ovakovom budalom ne idem u planine.

* * *

Dogodilo se to prije skoro pola vijeka, dok su automobili na cestama bili još vrlo rijetki.

Idem ja tako pješke cestom iz Splita prema Trogiru. Iza Solina stigne me lijepa kočija sa dvojicom putnika. Jedan će od njih:

»Hajte s načma!«

»Pa zašto ne bih!« pomislim ja. »D o b r i l j u d i pa hoće siromaha čovjeka da povezu!«

Sjednem u kočiju na sjedište iza kočijaša, a konji pojuriše kasom. Vozimo se i gledamo sedam Kaštela u divnom kaštelanskom zalivu te brzo bez mnogo razgovora stignemo u Trogir.

Sidemo iz kočije, a onaj, koji me je zvao da se povezem, će svečano: »A sada da podijelimo račun! Nas je trojica pa na svakog otpada 30 dinara!« Mene samo što ne udari kap! Sada mi je tek sinulo, zašto su me ti »dobri« ljudi pozvali da se povezem. Progutam veliku knedlu, platim svoj dio, i uputim se bez pozdrava prema tropskoj katedrali... Ogorčen sam, jer moj skromni džep ne dopušta ovakove lukuze!

Na crkvi najprije pogledam krasni portal, zatim uđem unutra da detaljno razgledam ovu divnu građevinu majstora Radovana. U crkvi mi se prilijepi neki blagoglagoljivi čičerone i počne mi tumačiti sve pojedinosti. Neko vrijeme sam ga strpljivo slušao, ali se onda brzo oprostim i izgubim kroz ulazna vrata. Predosjećao sam da će i taj d o b r i čovjek na kraju svog izlaganja doći sa računom.

* * *

Drugovima na odsluženju kadrovskog roka 192... godine volio sam se pohvaliti, da sam bio na Triglavu. Ipak je to za mladog planinara jedan plus pred drugovima, koji se nisu popeli niti na toranj osječke crkve. No našao se jedan koji mi reče: »Dokaži, druže, otiskom štampilja da si bio na Triglavu!« A ja taj otisak nažalost nisam imao. Evo zašto!

Mjesec dana pred odlazak u armiju odvezao sam se u Sloveniju i iz Bohinja se popeo na Velo polje. Tu sam prvi put u životu, u mjesecu srpnju, gazio po snijegu, a zatim produžio do doma na Kredarici. Odavle preko Malog Triglava i uskog sedla, što ih spaja, stigao sretno na vrh Triglava. Bilo je oblačno. Tmasti oblaci dizali su se velikom brzinom iz doline, prelijetali vrh i opet se spuštali u strašne dubine na drugoj strani. Stajao sam dugo kraj »Aljaževog stolpa« i priželjkivao da se nebo bar malo razvedri. Bilo mi je poznato da se sa vrha za lijepog vremena vidi Jadran-sko more, ali razvedravanje nisam dočekao. U jedan mah oblaci su se samo malo prorijedili, pa sam video dolinu Vrata i ništa više. Netko mi je bio rekao, da se u blizini vrha nalazi sklonište naše pogranične straže. Vidio sam na vrhu poveći sanduk, ali se obzirom na prisustvo straže nisam usudio dirati u sanduk, a nisam imao ni pojma, što se u njemu nalazi. Ne dočekavši razvedravanje, a na udaru jakog vjetra, odlučih se na silazak. Taj mi je zadavao više poteškoća nego uspon. Naročito sam se teško spuštao sa Malog Triglava. Već blizu doma na Kredarici sretne me banski savjetnik M. H. iz Zagreba i upita me.

»No, jeste li bili na vrhu?«

»Jesam!« odgovorim svijestan izvršenog podviga.

»A jeste li udarili štampilj na planinarsku iskaznicu?«

»Kakav štampilj?« Nikada nisam čuo da na planinskim vrhovima ima štampilja. »A gdje je taj štampilj?« upitam s preneraženim izrazom na licu.

»Pa, u sanduku kraj Aljaževog stupu.«

»Ajooj! Pa ja se sanduka nisam usudio ni taknuti!« procijedim preneraženo.

»Ha-ha-ha! Sad vam nitko neće vjerovati da ste bili na Triglavu.«

»A šta mogu? Gore na vrh zbog štampilja više ne idem!«

Uđem u blagovaonicu doma i nađem oko stola oveće društvo planinara, koji su pjevali: »Triglav moj dom!... pa im se i ja pridružim.

* * *

Svakog petka dolazi mi Karlo na dogovor radi izleta slijedeće nedjelje. Često mi predlaže: »Idemo opet na Kamenjak!« — iako smo ga obišli već mnogo puta. Prijatelji smo i pravi drugovi na izletima. On mi uvijek pomogne, kad nađemo na kakvu zapreknu, preko koje ja sām ne bih mogao prijeći. Idući po snijegu na Snježnik, prelazeći kanjon Rječine ili bilo na kojoj drugoj vrleti, uvijek mi kao mlađi i spretniji dobro dode.

No sada ću iznijeti jedan slučaj, zbog kojeg mi se skoro zamjerio. Znajući da se bojim susreta s medvjedom, napravio je na Kamenjaku, dok sam ja kod kote 771 m snimao »monaha«, nekoliko svježih tragova cipelama u blizini serpentina za uspon na vrh, kao da je ovuda prolazio medvjed i grebao po zemlji. Kad sam došao do tih tragova, stao sam iznenaden i ozbiljno se zbog njih zabrinuo. On hladnokrvno na to reče: »Glavno je da onoga, koji je te tragove napravio, sada ovdje nema!« Bio sam toliko naivan, da ga pritom nisam bolje pogledao u lice, pa da vidim kako me vara!

Kada mi je smijući se, nakon mjesec dana, priznao ovu podvalu, nisam mogao, nego da se i sam nasmijem, a o kakvoj zamjeri ne može biti ni govora. Obzirom na priču, da u vrtići Kamenjaka tri medvjeda ima svoje nastambe, lako je tu podvalu mogao izvesti.

* * *

Prenoćio sam u selu Barbat na otoku Rabu, kod prijatelja ribara Debelića.

Rano ujutro penjem se po oštem kamenjaru uzbrdo prema Sv. Damjanu, ruševinama srednjevjekovne crkvice. Oko nje su razvaline davne grčke naseobine. Sjednem na jedan dugi zid i promatram izlazak sunca. Svuda mir i sveta tišina. Samo dolje u kanalu plovi mali motorni brodić i pravi: tttt. Tako bih rado ovdje dugo sjedio, gledao i slušao... No valja ustati i poći dalje pored kamenitih ograda i preko

njih. Par koraka iza jedne ograde vidim velikog zečinu kako spava... Ja se polako dižem preko ograde, da ću k njemu, da ga uhvatim za ušesa. Ali on se probudi, hitro skoči i — već ga nema... Ni soli da mu na rep stavim!

Uskoro dodem na sjeveristočnu stranu otoka iznad velebitskog kanala. Tu se stijene više od 100 m okomito ruše do morske površine. Dode mi pomisao na smrt. Tu je najlakše učiniti kraj, kada mi dosadi život. Samo jedan korak naprijed i već letiš u vječnost... No meni se još ne ide tam!

Ustuknem i vraćam se natrag pored torova sa ovcama, koje su tu dan i noć preko cijelog ljeta. Idem dalje kroz malu dolinicu zelenu od gajeva, vinograda i maslina. Putem razmišljjam o lijepim danima prošlosti.

* * *

Često se sjećam kolege Zdravka. Bili smo školski drugovi, zajedno smo polazili srednju školu.

Nikada neću zaboraviti sat latinskog jezika, kad nam je profesor rekao: »Mladost-ludost, starost-slabost!«, pa pozvao Zdravka da to ponovi. Ovaj se tome nije nadao, pa je u brzini ponovio: »Mladost-slabost, starost-ludost!«, na što je cijeli razred prasnuo u smijeh.

»Tako vi, Zdravko, pazite!« — planuo je profesor.

Istinitost ove poslovice spoznao je Zdravko, a i mi ostali daci, tek mnogo kasnije u životu.

* * *

Završivši školovanje službovao je Zdravko u raznim mjestima, i na školama bio uvijek aktivan pobornik planinarske ideje među omladinom. I sam je mnogo planinario i s torbom na ledima prokrstario naše najljepše krajeve. Prije svakog izleta proučio bi potrebnu literaturu, za koju je saznao kao pretplatnik »Hrvatskog planinara«. Tako se jednog ljeta želio uspeti se na Biokovo. Za uspon kupio je Zdravko vreću za spavanje, prave gojzerice, dobar ruksak, lovački nož i aluminijušku čuturicu, i unaprijed se veselio, kako će na Biokovu prenoći.

Prije odlaska u Dalmaciju našli smo se Zdravko i ja u prostorijama planinarskog društva. Upitam ga tokom razgovora:

»Kako ti to, Zdravko, sebi zamišljaš uspon na Biokovo ovako sām? Razmisli dobro i ne budi lud! Svakako nadi pouzdanog druga, iskusnog planinara!«

»Hvala ti na dobrom savjetima. No ja ipak idem sām. Sve sam predvidio i nabavio sve što za takav uspon treba. Čak i zavoje za prvu pomoć!« — završi Zdravko i mi se rastanemo...

* * *

Od onda prošlo je mnogo godina...

Neki dan idem uz Rječinu i opazim na klupi sijedog starog gospodina sa šta-pom u ruci. Odmah sam ga prepoznao. Bio je to Zdravko. Srdačno smo se pozdravili nakon toliko godina rastanka. Dugo smo sjedili, sve dok mi nije ispri povijedao svoj život do stupanja u mirovinu.

»Sjećaš li se, prijatelju, one poslovice: Mladost-ludost, starost-slabost? Evo, došlo je ovo posljednje, i to prije nego što sam se i nadao. Pred dvije godine ostao sam udovac. Žena mi je ispala iz automobila i brzo umrla od dobivenog udarca u glavu. Auto sam prodao i više ne vozim, jer me to sjeća na pokojnicu. Jedini oslonac mi je sada ovaj štap sa gumenim nastavkom. Da, da, starost-slabost!« — dovrši Zdravko svoje pri povijedanje, a na oči mu navru suze...

Planinarski i sociološki aspekti jedne lamentacije

Jedan statistički podatak, istrgnut iz godišnjih izvještaja nekih planinarskih društava, odjekivao je kao lamentacija, a istovremeno varničio paradoksalnošću. U protekloj godini opao je broj članstva za 50%, a za isti procenat smanjene su posjete planinarskim kućama i drugim objektima — tako su gotovo unisono govorili izvještaji, do zuba naoružani suhim i nesmiljenim ciframa, dok nam je život na drugoj strani nudio sasvim druge činjenice: skijaške centre, pretrpane u toku sezone relativno dobro opremljenim skijašima, i ljetna izletišta, što odzvanjaju — sretno locirana na obalama rijeka i jezera ili na pristupačnim planinskim proplancima u hladu crnogorice — od ljudskih glasova i buke automobilskih motora različite snage i proveniencije.

Ovaj nonsens, ova očigledna kontradikcija između neželjene realnosti prorjenih planinarskih organizacija¹ i stvarnosti naših skijaških i izletničkih ambijenata snažno upućuje na suptilnost samog problema, koji je ne samo osebujan, nego u izvjesnom smislu i neuhvatljiv. Zbog toga ni mi ne uobražavamo da ćemo u ovom pokušaju naći konačno rješenje ili da ćemo kazati nešto nepoznato i novo.

Etiologija jedne stagnacije, koja je prisutna među nama, ne može se objašnjavati — kako se to često čini — samo ekonomskim uzrocima ili možda slabom propagandom među novom generacijom. Ovakav tretman predstavlja bez sumnje opasno pojednostavljenje problema. Ekonomski uzroci sigurno postoje i mi ih duboko respektiramo, ali im teško možemo priznati isključivost. Jer pod kožom samog problema postoji nešto što nas zbujuje i konsternira: ako su ekonomski uzroci desetkovali članstvo planinarskih organizacija, tada bi bilo logično da se oni nužno i negativno odraze npr. i na skijaštvo (koje traži mnogo veće finansijske žrtve!), a mi smo upravo posljednjih godina svjedoci činjenice da legije skijaških hodočasnika tokom cijele zime strpljivo čekaju u dugim redovima pred uspinjačama i ski-liftovima.

Jedan problem nužno provokira drugi. Kakvu vezu ima skijanje sa planinarstvom? Zar skijanje nije potpuno autonomna i samostalna aktivnost? Sukobljavamo se dakle ne samo s još neriješenim problemom suštine i sadržaja planinarstva, nego i sa problemom sistematizacije planinarskih disciplina, koji do danas — koliko je nama poznato — nije načet u našoj planinarskoj ili naučnoj literaturi i publicistici.

Ako bar privremeno prihvatićemo kao tačno ekstenzivno shvatanje da je planinarstvo svaki kontakt sa prirodom koji se odvija na tlu planine u skladu sa društveno priznatim regulama i uz upotrebu ili bez upotrebe dozvoljenih pomagala — onda nema nikakvog razloga da u planinarske discipline pored običnog (»pješačkog«) planinarstva ne svrstamo i skijanje, a svakako i alpinizam. Pri tome je potpuno neodlučno što neke od ovih disciplina sadrže u sebi i natjecateljske premise, koje ustalom danas nisu nepoznate ni običnom planinarstvu (orientaciona natjecanja).

Bliža analiza suvremenog skijaštva kao planinarske kategorije ukazuje na odredene karakteristike: koncentracija skijaša na planinama koje su snabdjevene odgovarajućim uređajima (uspinjače, ski-liftovi, hoteli, ceste i sl.) i relativno razvijeni natjecateljski duh. Na ostalim (»neopremljenim«) planinama susrećemo nesrazmjerne manji broj skijaša. Očito je dakle da je današnji skijaš gotovo potpuno opsjednut shvatanjima modernog vremena. Njegova averzija prema svakom »suvremenom« naporu (konkretno: penjanje na skijama i sl.) to rječito pokazuje. On traži uređaje, koji će ga što brže i udobnije iznijeti na željenu visinu i tako mu omogućiti što veći broj ski-spustova. Njega privlači dinamika brzine (i natjecanja!), a ne mukotrpno penjanje po zasneženim padinama koje, osim pogleda na kristalnu ljepotu smirenih pejzaža, nema u sebi ništa uzbudljivog, ništa dinamičnog.

Slične pojave nalazimo i kod planinara-pješaka, koji lagano ali ipak uočljivo provizivljava svoju metamorfozu. Pješačenje, kao nekada osnovni elemenat planinarstva, sistematski potiskuju, pa često čine i deplasiranim moderni tehnički uređaji

¹ Imamo u vidu samo bosansko-hercegovački planinarski region, na koji se prvenstveno odnose i sva ostala razmatranja iz ovog članka.

(uspinjače, alpske i slične ceste, motorna vozila itd.), a uporedo s njima i izmijenjena shvatanja nove generacije. Ako se u srce nekada nepristupačnih planina ili na obale prozirnih planinskih jezera može doći uspinjačom ili automobilom, zar nije danas komično pješačiti do takvog cilja, ili uopće zar nije besmisleno tražiti još preostale nepristupačne ciljeve, kada su se mnoge planinske i ostale prirodne ljepote primaknule, zahvaljujući tehnicu, na dohvati ruke? Zbunjeni planinar, koji je nekada mukotrpo pješačio satima i danima, uzmiće pred argumentacijom i gotovo neprimjetno priklanja se ugodnijoj alternativi. S druge strane, novu generaciju koja je stigla ili koja stiže, a kojoj ne možemo poreći smisao za prirodu, vrlo malo oduševljava smrreno pješačenje, mučno i naporno a ipak »besciljno«, po stazama na kojima vise crvenobijeli kružići. Nama izgleda da je planinarsko pješačenje postalo premašno živo, premašno spektakularno sa svremenog čovjeka, koji ga stoga želi da eliminira, ili kao nužno zlo svede na minimum, ili bar ublaži njegovu težinu.²

Tegobe pješačenja i penjanja ostavljene su tako u svom punom i prvobitnom obliku visokogorskome planinarstvu (skijanju) i njegovoj najvišoj formi, alpinizmu. Međutim, ovdje napor i pješačenja i penjanja imaju sasvim drugi kvalitet. Oni su impresivni, uzbudljivi, često grandiozni, sposobni da ponesu i oduševe. Zbog toga, po našem mišljenju, alpinizam i visokogorsko planinarenje čak i u novim uslovima neće biti izloženi esencijalnim transformacijama ili degradaciji. Momentalne organizacione krize ovde ne bi trebalo da imaju odlučujući značaj obzirom da psihi i mentalitetu moderne generacije u cijelosti odgovaraju poduhvati alpinista, prepuni rafinirane dinamike i permanentnih opasnosti, i prodori visokogorskih planinara u jezivo mirne ili razbješnjale planinske regije, nedostupne »običnom« čovjeku.³

Međutim, ako namjerno zaboravimo na alpinizam i njemu srođne planinarske discipline, koje za sada bar u našim uvjetima ne mogu tendirati ka masovnosti, uočit ćemo da naše planinarstvo (uključivo sa skijaštvom) prolazi danas kroz fazu svojih specifičnih »otuđenja«, koja se surovo manifestiraju u sve snažnije izraženoj tendenci napuštanja svakog »suvišnog« napora, kao i u brojnom napuštanju planinarskih organizacija.

Ovaj »sindrom napuštanja«, koji se sve češće javlja u shvatanjima modernog planinara (skijaša), svakako predstavlja prst današnjeg vremena. Nestrljivi i neutratični čovjek današnjice, koji živi u vrijeme super-ritmova i nesumnjivo povećanog standarda, teško prihvata uspokojene regulje klasičnog planinarstva, koje po njegovom shvatanju nema dovoljno dinamičnosti, a još manje spektakularnosti. Argumenti o »čistom zraku« i »netaknutim ljepotama prirode« i premašno su snažni da bi mogli ponijeti bučne savremenike lunarnih letova, koji dobro znaju da i bez napora mogu doći do istog cilja. Ovi argumenti mogli su zadovoljavati i oduševljavati jednu danas već umornu generaciju, koja je imala znatno manje prohtjeva i znatno manje mogućnosti. To međutim ne znači da moderni čovjek kida svoje kontakte s prirodom. Dapače, nagla urbanizacija prisiljava ga da ove veze pojača, ali ih on zato održava na jedan brži i konfortabilniji način. I tako i zbog toga dolazimo u absurdnu situaciju da u vrijeme opadanja članstva planinarskih organizacija imamo prepune skijaške centre i razna planinska izletišta.

A suštinski gledano ovaj paradoks je donekle logičan i razumljiv. Današnjem čovjeku, koji u najviše slučajeva svoju vezu sa planinom i prirodom uopće održava pomoću modernih sredstava komunikacija i kojem je smještaj većinom osiguran u ugostiteljskim objektima ili pod vlastitim šatorima, planinarske organizacije, onake kakve danas jesu, ukazuju se kao gotovo nepotrebne. Zato ih on i napušta⁴ i čeka da ove organizacije promijene svoj stil i prilagode se novom diktatu života, prihvatajući svremenog čovjeka onakvog kakav jeste.

² Danas imamo jedan specijalni fenomen modernog vremena: »silazno pješačenje«. Brojni su pojedinci, koji na planinu izlaze uspinjačom ili automobilom, a vraćaju se pješice, želeći na taj način da sačuvaju iluziju pješačkog napora, pa makar i u degradiranom obliku.

³ Karakteristično je da je upravo posljednjih godina, kada govorimo o krizi planinarstva, u BiH izvršeno najviše prvenstvenih uspona, a da pažljivi pregled knjiga posjetilaca u planinarskim kućama na visokim planinama ne pokazuje osjetljiviji pad broja posjeta.

⁴ U ovogodišnjem izvještaju jednog od najvećih planinarskih društava u BiH (»Bjelašnica«) nalazimo ove podatke: u 1965. godini društvo je imalo 1900 članova, a u 1968. samo 1094. Isto tako u 1965. u planinarskim kućama na Bjelašnici je prenočilo 25.953 osoba, a u 1968. godini 14.565. Najmasovniji izleti društva bili su oni, koji su organizirani autobusom.

Aktivnost planinarskog seniorata

Ovaj članak nije nikakva studija. Nije mu ni namjena ni svrha da raspravlja o aktuelnom, pa i akutnom već pitanju, gdje i kako da čovjek što svršishodnije, ugodnije i ljepše provede i smirenije iskoristi ono malo slobodna vremena što mu ga još donekle ostavlja i daje ubitačna dinamika suvremene (u mnogočemu već) hipertehnokratizirane svagdašnjice. Ovo naše svim i svačim impregnirano i »blagoslovljeno« doba kao da je uklještilo čovjeka poput srednjovjekovne inkvizitorske gvozdene djevice, uklještilo ga i sažimajući steglo toliko snažno i bezobzirno, upravo surovo i nehumano, da je potrebitno u potkožno životno tkivo i žilje povremeno ubrizgavati pogolemu količinu vedrine i optimizma paralizirajući tako opasne nasrtaje pogubne apatičnosti i mrzovoljne indiferentnosti.

Pojava je to danas općenita i svudašnja širom svijeta i kao da raste, buja, širi se i jača u nekoj posebnoj proporcionalnosti i u obrnutom razmjeru s općim stupnjem tehničke i ekonomiske razvijenosti neke regije, pokrajine, zemlje ili države. Možda upravo zbog toga, zbog naše teške prošlosti i njome uvjetovane relativne razvijenosti ili zaostalosti, zbog toga što smo još uvijek u statusu i društveno-ekonomskoj kategoriji takozvanih zemalja u razvoju, kod nas u Hrvatskoj i Jugoslaviji situacija u tom pogledu i nije još toliko teška i mučna kao u drugim, kako se to lijepo označava, visokorazvijenim, ali uvelike već dehumaniziranim zemljama. Zbog toga, etc, usprkos mnogim slabostima, nedostacima, razočaranjima i »blagodatima« ubrzane urbanizacije, ipak još nismo digli ruke od svega, ni poslali sve do vraka, ni zaklupčali se u sebe poput sebeljubivih samoživaca ili pesimističkih dešperatera. Znači, još nismo dotučeni snobovskom pseudokulturom, još oko nas prosjava zračak vedrine i struji životni optimizam.

Da je sve to zaista baš tako, pored ostalih relevantnih činilaca znatan udjel vedrom životnom optimizmu i dragocjenoj životnoj radosti bez sumnje pridonose dva elementarna prirodna faktora: more i planina. A kad je tu prisutna planina, onda se neizbjješno susrećemo s davnog već izrečenom i još češće ponavljanom istinom, da je kretanje u planinskoj prirodi i racionalno planinarenje individualno nadasve korisno, a sustavno organizirano planinarstvo da je upravo u suvremenom, hipetrofirano mehaniziranom i motoriziranom svijetu, baš danas društveno korisna i potrebna pojava. I kao što ovaj članak nije pisan kao načelna planinarska rasprava ni sociološka studija, tako su i ove misli izrečene i pismeno oblikovane posve nepretenciozno, nesustavno i samo fragmentarno.

Ovaj članak nema ni historiografsko značenje usprkos činjenici, da se ove godine navršava petnaest godina otkako je osnovana (1954) prva skupina planinara-seniora, danas već veoma popularna Skupina seniora Planinarskoga društva »Zagreb-Matica«. Zamisao o potrebi i sadržajnoj specifičnosti posebnih seniorskih organizacionih jedinica unutar pojedinih planinarskih društava doskora se proširila i van granica Zagreba i Hrvatske, tako da se danas doista može govoriti o značajnoj društvenoj aktivnosti planinarskog seniorata na širem jugoslavenskom prostoru.

Upravo s tim u vezi, registrirajući značajnije uspjehe seniorskog planinarskog aktiviteta, neće biti naodmet prisjetiti se prastare ljudske spoznaje o potrebi rekreacionog boravka u prirodi, napose o notornoj psihofizičkoj rekreativnoj važnosti i koristi boravka u planinama i kretanja planinskom prirodom. Premda su novija medicinska mjerena i znanstvena istraživanja potvrdila ranija već iskustvena zapožanja planinari i alpinista o mogućnosti ugodnog i bezopasnog boravka zdravih osoba i u visinama iznad dvije, pa i tri tisuće metara, planinari-seniori, a to znači planinari poodmakle životne dobi, dakle pretežno već planinari šezdeset- i sedamdesetogodišnjaci, ipak moraju biti veoma oprezni na svojim kretanjima i boravku u planinama promislivši dobro kada, kuda i kako se valja otputiti u planinu, napose u visoko gorje. Ne valja zaboraviti činjenicu i mogla bi da bude fatalna lakomislena zaboravnost, da je svaki stariji ljudski organizam (a to naročito vrijedi za razdoblje nakon pedeset godina života) manje-više već nagrižen opasnostima iznenadnih neugodnih smetnja i teškoća koje mogu rezultirati i katastrofalnim posljedicama ukoliko kretanje u planinskoj prirodi, napose u visokom gorju nije oprezno, umjereno i daleko od bilo kakvog forsiranja i prekomernog napora.

Imajući sve to u vidu, možda kao specifičan oblik smisljene planinarske aktivnosti u visokogorskoj prirodi može poslužiti primjer zagrebačkih seniora, koji su prešle (1968) godine ostvarili veoma uspjeli višednevni boravak u švicarskim, talijanskim i austrijskim Alpama.

Nastavljajući tradicionalna poduzeća planinarsko-turistička putovanja što ih već podrug decenija svakogodišnje organizira Skupina seniora PD »Zagreb-Matica«, prošloga kolovoza tridesetero planinarskih seniora provelo je trinaest dana na izletničkom kruženju po alpskim regijama Švicarske, Italije i Austrije nastojeći udovoljiti ne samo težnjama planinara da upoznaju ponajljepše predjele evropskog visokogorja već da bude ostvareno i osnovno načelo suvremenog mobilnog turizma: u razmijerno malo dana uz što povoljnije finansijske uvjete proputovati i vidjeti što više i doživjeti putovanje tako da ostane trajno u najugodnijem sjećanju. Takva su putovanja ponekad možda fizički pomalo i zamorna, ali su zato ipak dragocjena psihička okrepa i upravo eliksirske osvježenje za uspješno i vedro svladavanje napora i životnih teškoća svakodnevnice. A to i jest u takvim planinarsko-turističkim putovanjima bitno i najvrednije.

Ciljevi prošlogodišnjeg seniorskog putovanja bijahu izvanredno privlačni i spektakularno nadasve atraktivni. Tu se na prvome mjestu ističahu divotni zrenici Gornergrat (3171 m) i Stockhorn (3532 m) iznad alpinsko-turističkog središta Zermatt (1616 m) s veličanstvenom polukružnom panoramom četiritisućaka: Weisshorn (4506 m), Zinalrothorn (4221 m), Ober Gabelhorn (4063 m), piridalni Matterhorn (4478 m), Breithorn (4165 m), blizanački Pollux (4091 m) i Castor (4226 m), Lyskam (4480 m), divotno zaledena gromada Monte Rosa (4634 m), Dom (4545 m) te niz ostalih ledenjačkom korom prekrivenih visova. Zatim je slijedila popularna švicarska turističko-alpinska dominanta Pilatus (Esel, 2121 m); pa sa stotinjak serpentina opleteni Stelvio (ili Stilfserjoch, 2757 m), donedavno najviši cestovni prijevoj Evrope i čvorишno ishodište alpinističkih putova i smjerova u ledenjačkoj skupini Ortlera (3899 m).

U to planinarsko-turističko putovanje bio je uključen i golemi perivoj čudesnog prirodnog stvaralaštva u neiscrтанom trokutu Dolomita između Monte Cristallo (3216 m), Sorapis (3205 m) i klasičnih već Tre Cime di Lavaredo (alias Drei Zinnen; 2999, 2973 i 2856 m). Posebna pažnja bila je posvećena ledenjačkom pokrovu gorstasa Grossglockner (3797 m) i alpinsko-jezerskoj simfoniji austrijskog Salzkammerguta.

Na sveukupno tri tisuće kilometara dugačkome i temeljito isprevijuganom kružnom putu, koji su planinari-seniori veoma uspješno, ugodno, bez ikakve nezgode, teškoće i zapreke apsolvirali suvremenim prijevoznim sredstvima — autobusom zagrebačkog »Generalturista«, brdskim željeznicama (Visp—Zermatt—Gornergrat i Alpnach Stadt—Pilatus) i žičarom (Gornergrat—Stockhorn) — prijedena su izvorišta alpinskih rijeka Ticino, Rhône, Reuss i Rajne u osrčju srednjoevropskog hidrografskog čvorišta te veleslikovite doline ostalih alpskih tekućica (Aar, Inn, Salzach, Drava i mnogobrojni manji vodotoci). Putničko povezivanje riječnih dolina i jezerskih kotlina uvjetovalo je prelaženje preko brojnih visokih prijevoja, među njima i nekoliko kulturno-historijski znamenitih i ekonomski posebno važnih kao što su: St. Gotthard (2108 m), Furka (2431 m), Oberalp (2044 m), Julier (2284 m), Ofen (dal Fuorn, 2149 m), Umbrail (2501 m), Stelvio (2757 m), Hochtor (2505 m), pa nešto niži preko Radstädter Tauern (1738 m), Katschberg (1641 m), Schluderbach (1437 m), Iselsberg (1204 m) i još mnogo drugih. Naravno, sa svim tim visovima, dolinama i prijevojima povezan je i pogolemi broj njihovih prirodnih osobitosti i raritetnih ljeputa.

Posebno je vrijedno istaći, da su na tom putovanju izletnici imali priliku vidjeti i upoznati velik broj alpskih ledenjačkih jezera, među njima i ona najpoznatija i najatraktivnija; u Italiji: Garda, Como, Maggiore, Dobiaco, Misurina; u Švicarskoj: Lac Léman (ili Ženevsko), Lac de Neuchâtel (Nešatelsko), Vierwaldstätter, Tuner, Brienz, Lungern, Sarner, Zuger, Lauerzer, Silvaplana, Shampferer, St. Moritzer; u Austriji: Fuschl, Wolfgang, Hallstätter, Millstätter, Vrpsko (ili Wörther), umjetno ujezerenje kod Velikovca (ili Völkermarkta) i, na kraju, pri povratku u domovinu, umjetno jezero u Velenju (nastalo ulijeganjem zemljišta nad podzemnom mrežom danas već iscrpljenih i napuštenih ugljeničkih rovova).

Zaista bi u ovom sažetom reportažno-dokumentarnom prikazu bilo preopsežno pobrojavati sva mjesta te kulturno-historijske, umjetničke, gospodarske, narodoznanstvene i prirodne osobitosti i zanimljivosti što su ih učesnici tog putovanja i nesvakidašnjeg izleta imali prilike vidjeti i upoznati, pa neka bude dovoljan samo kratak

prikaz itinerara i popis mjesta (gradova) s dužim ili kraćim zadržavanjem: Zagreb — Treviso — Vicenca — Verona — Garda — Sirmione — Bréscia — Bergamo — Lecco — Como — Lugano — Locarno — Belvédère (kod izvorišnog ledenjaka Rhône) — Visp — Zermatt — Chillon (kod Montreuxa) — Lausanne — Neuchâtel — Bern — Thun — Interlaken — Luzern — Schwyz — Altdorf — Andermatt — Disentis — Thusis — St. Moritz — Merano — Bolzano — Bressanone — Misurina — Lienz — Heiligenblut — Salzburg — St. Wolfgang — Bad Ischl — Hallstatt — Millstatt — Villach (Bjeljak) — Klagenfurt (Celovec) — Ravne na Koroškem — Velenje — Zagreb.

Nakon značajnih ranijih izleta planinara-seniora u Italiju (Ortler, Dolomiti), Francusku (Aig. du Midi, 3842 m, u skupini Mont Blanc), Švicarsku (Jungfraujoch, 3475 m, s panoramom Mönch, Eiger i najvećeg alpskog ledenjaka Aletsch), Austriju (tirolske Alpe i Visoke Ture), Čehoslovačku (Tatre), Bugarsku (Vitoša, Rila) i Turšku (regija Bospora sa zrenikom Čamlidža na azijskom kopnu), prošlogodišnje planinarsko-turističko putovanje zagrebačkih seniora bilo je vremenski jedno od najdužih, a funkcionalno najzanimljivijih s posebno usmjerenom pažnjom na raritetne visokogorske osobitosti i prirodne značajke evropske alpinske makroregije. Organizator i voda puta bio je pisac ovih fragmentarnih planinarskih refleksija i ove dokumentarne putopisne registracije. Najstariji učesnik tog posebnog planinarsko-alpinskog putovanja i doživljaja bio je ing. Dragutin Radimir (79 god.); projek starosti svih učesnika izleta iznosio je 63 godine i — svi su bili na Gornergratu (3171 m), a dvadeset i dvoje (medu njima i najstariji) povezlo se žičarom još malo više, na Stockhorn (3532 m), na jedan od najljepših zrenika Evrope, pa možda i svijeta.

Vrijeme je zaista bilo izvanredno povoljno, oscbito na Gornergratu, Stockhornu i Grossglockneru. Bili su to dani neposredno nakon prethodne višednevne sumorne naoblake i u Alpama toliko neugodnih kiša. Upravo zbog toga dani neposredno nakon kiša bili su prepuni sunca, kristalno bistrog i jasnog neba, čistog kao rible oko; dani mirni, osunčani, raspjevani i nasmijani, dani nadasve ugodni, nezaboravni. I nije nimalo preuveličano ustvrditi, da se taj veliki i u mnogočemu spektakularni seniorsko-planinarski izlet može u cjelini i u pojedinostima označiti kao primjerno uspjeli.

Grossglockner sa Franz Josefshausa

Foto: V. Marion

Planinarske marginalije

XIX. DILEME PRVOG PLANINARA NOVOG VIJEKA

Francesco Petrarca, humanist i pjesnik talijanskog XIV stoljeća (1304—1374), daleki je prethodnik planinarskog kulturnog pokreta XVIII., XIX. i našeg stoljeća. Njegov planinarski uspon na Mont Ventoux (1920 m) u Alpama Provance 1336. godine bilježi se kao uvodna činjenica u povijesti planinarstva. Razumljivo je stoga zanimanje s kojim sam pročitao njegov opis uspona i dojmova na vrhu. Taj je opis vjerojatno prvi put štampan na našem jeziku. Njemački publicist Martin Wein uvrstio ga je, nešto skraćenog, u knjigu čiji je prijevod izdala zagrebačka »Epoha«, u sklopu biblioteke »Globus« 1966. godine (Petrarca »otkriva« planinarenje, 236—8). Pod nazivom »Dodatak, vidje, zapisah sakupljeni su »zapis očevidaca u pet tisućljeća«, te ova povjesna čitanka, kako je naziva autor, donosi izvorne tekstove sudionika u povijesnim zbivanjima u rasponu od gradnje egipatskih piramida do atomskog razaranja Hirošime. Priredivači našeg izdanja unijeli su u knjigu niz tekstova iz povijesti jugoslavenskih naroda.

Citajući, prolazi nam pred očima duga, dostojanstvena povorka svjedoka povijesnih zbivanja. U tom skupu, čije dostojanstvo ne narušavaju pričanja o krvi, umorstvima i ruševinama, nalazi se i Petrarca, jedan od posljednjih velikih pjesnika srednjeg vijeka i prvih pjesničkih veličina novog doba.

U 32. godini života, prije Dantove »sredine životnog puta«, u dobu kad se još osjeća mladenačka snaga i polet, krenuo je u brda koja su omedila dio horizonta njegovih mladenačkih godina (živio je već niz godina u Avignonu). Iz mjesta Ma-laucène, na sjevernom podnožju Mont Ventouxa krenuo je, s bratom i dvojicom slugu, prema vrhu. Uspeli su se, kaže, ne baš lako. »Brdo je naime, strma, gotovo nesavladiva gromada stijena«. Blizak nam je njegov doživljaj vrha. »Najprije sam stajao kao omamljen, zbnjen neobičnim dahom zraka i posve slobodnim vidikom. Pogledao sam dolje: do mojih su nogu plovili oblaci i odmah su mi Atos i Olimp postali manje nevjerljativi, jer sam ono što sam o njima čitao i čuo, sada sam video na brdu koje je manje glasovito.« Na istoku ugledao je ledom i snijegom pokrivenе vrhunce Primorskih Alpa, na granici Provance i Italije. Te planine, koje dosežu 3.000 m (Mt Pelat, 3.053 m), »činile su mi se na dohvati ruke, premda je između mene i njih bio širok razmak«, te su ga podsjetile na domovinu koju već dugo nije vidiо.

Njegov je uspon imao sasvim planinarski povod. Kako sam kaže, došao je zbog širokog vidika na predio oko donje Rhone. I zaista, okrenuvši se prema zapadu ugledao je zdesna »gorje lionske pokrajine«, slijeva je ugledao more — Marsejksi zaliv i zaliv Aigues-Mortes (zapadno od delte Rhone), dok je sprijeda imao pred očima vijugavi donji tok Rhone.

Do ovog mesta slijedimo Petrarcu kao čovjeka našeg vijeka. Iznenada, pred nama se javlja srednjevjekovni čovjek. Nadivivi se zemaljskoj ljepoti, u kojoj uživa, ali je smatra samo tjelesnim doživljajem, zaželio je »povevši se primjerom tijela, nahranići i dušu, i učinilo mi se korisnim zaviriti u Augustinovu knjigu vjere«. Otvara je nasumce i, zbnjen, čita: »I ljudi odlaze da se dive vrhuncima bregova i golemlim morskim valovima i širokim rijekama i obali oceana i kretanju zvijezda, a ne poštuju sebe.«

Nakon ponesenosti jednim doživljajem realnog života, fizičkim naprezanjem, ljepotom prirode, novim saznanjima o prostranstvu čovjekova svijeta, dolazi sumnja i kajanje. Svi su ti doživljaji bili samo put ka grijehu, »pa sam sklopio knjigu ljutit sam na sebe, što se još divim zemaljskim ljepotama. Trebalо je da već prije — pa i od poganskih filozofa — naučim da ništa nije vrijedno divljenja, osim duše: u usporedbi s njenom veličinom ništa nije veliko.«

Planinarski je doživljaj time završen. Petrarca je još samo fizički prisutan na vrhuncu. »Onda sam zaključio da sam se dovoljno nagledao brda i upravio svoje unutrašnje oko na sebe, i od toga trenutka nije od mene nitko čuo ni riječi, dok nismo stigli dolje.«

26. IV 1336. opisao je uspon u pismu jednom prijatelju teologu i ostavio nam tako zapis o dilemama koje su ga mučile cijelog života i dobole pregnantan izraz u njegovoj lirici. Teško premostiv raspon između teologije i humanizma prati ga i u planini. Na sljemuenu alpskog vrhunca Petrarca, rekli bismo, doseže otvorene horizonte novog doba. Ali, dok silazi u dolinu, on se zatvara u ljusku duha omeđenog tjesnim nebosklonom srednjeg vijeka.

XX. DOŽIVLJAJ PRIRODE U STAROJ BUDISTIČKOJ PJESMI

Poznato je da u budističkoj filozofiji planine imaju značajno mjesto. One su visoko iznad vrućih, napućenih nizina, iznad koliba i palača, životne vreve, kolo-pleta življenja i umiranja. Zelene su i svježe, ustremljene nedostignim visinama, samotni svijet kojim gospodare prirodne sile, a ne ljudske strasti. Stoga su već od starih vremena bile najpogodnije mjesto za sabranost u osami, odvajanje od životnih strujanja, savladavanje svih unutarnjih neskladnosti, poniranje u krugove harmonije bića sa samim sobom i sa svijetom. Planinska priroda bila je, čini se, jedan od elemenata takvog poniranja. Duboko s one strane materijalno zainteresiranog, pustolovina željnog ili ljepotom zanesenog gledanja na prirodu — sve to pripada teretu običnog života što ga treba odbaciti — valja dosegnuti puno stapanje duha, zadubljenog u sebe, sa prirodom. To je, izgleda mi, sastavni dio ustrajnog unutarnjeg poniranja prema savršenstvu harmoničnog stapanja duboko sabrane misli sa svijetom.

Razmišljam tako nekako, čitajući stihove prvih Budinih sljedbenika sačuvane u književnosti budista Ceylona, Burme i Siama kao zbirka »Theratherigāthā« (»Pjesme redovnika i redovnica«) na starom jeziku pāli. Jednu od njih, pod nazivom »Pjesma vlastitom srcu« (o autoru se nezna ništa osim imena Tālapuṭo) preveo je naime Čedomil Veljačić, znalač stare indijske filozofije, za »Kolo« Matice hrvatske (1968, br. 6, 460—466). Čitajući, zapazio sam stihove koji govore i o odnosu drevnog autora prema prirodi. Zabilježio sam ih, zajedno sa nekim vlastitim primjedbama, bez pretenzija na šиру interpretaciju te osobite misaone poezije, a to bi, uostalom, prelazilo okvir »planinarskih marginalija«.

Na teškom putu do konačne harmonije Tālapuṭo predočava što sve mora da postigne. Taj je teški put povezan, međutim, sa životom u planinskoj prirodi:

— *Kada ču ja u planinskim špiljama
boraviti sam, bez ikog drugog,
prozirući nestalnost svega bića?
Da li ču to, i kad ču to doživjet?*

I malo dalje:

— *Kada moje spokojstvo na proplanku
neće više moći da naruše
umor, glad ni žeđa, vjetar, žega, muhe ni gmazovi?
Kada ču to doživjet?*

I zatim:

— *Kada ču panjeve, korov i žilje
na ovoj nepreglednoj krčevini
u nutrini svojoj i vanjštini odvagnut istom mjerom?
Kada će to biti?*

Isprva, priroda se javlja, rekli bismo, tek kao mjera odvojenosti od običnog života. Ipak, doskora nalazimo i njeno svjesno doživljavanje.

— *Kada će u razdoblju kiša svježi pljuskovi
promoći moju odjeću
dok šumskim putem budem slijedio trag mudraca?
Kada ču to doživjet?*

— Kada će se na poklik okrunjenog pauna iz šume
prenut u predzorje
u planinskoj spilji svjestan besmrtna dostignuća?
Kada će to doživjet?

U dijalogu s vlastitim srcem, ne baš uvijek pouzdanim izvorištem ljudskih strasti i htijenja, također se javlja doživljaj prirode:

Zar me nisi, srce, nekoć sokoliło:
— Na proplanku šarenilo ptičjih jata
usplahirenih gromom i olujama
raduje duh zanesen zadubljenjima.

I isto tako:

— U šumi gdje klikću pauni i pjevaju ptice
život je s tigrom i panterom
bolji, bez straha za tijelo.
Tako si me, srce, nekoć poticalo.

Dok savladava nemire nestalnog srca što ga vuče ponovo u mutni kovitac života, Tâlapuťo doživjava planinsku prirodu čak i jače nego što bismo očekivali od čovjeka koji je odbacio sve ispraznosti svijeta:

Tamo gdje vepar i koštuta zalaze,
na planinskom sljemenu, u ljepoti prirode,
dok svježa kiša rosi u šumama,
ti ćeš u šumskom skrovištu uživat
pod raznobojnim okriljem okrunjenih
plavogrlih ptica u nemirnu lijetu
dok najljepše pjevaju u grmljavini,
ti ćeš obradovan snatriti u šumi.
Kad se od kiše rasprostre širokolisto raslinje,
a šuma je u cvatu meka ko oblaci,
u gori će kao grana počivat
i bit će mi meko kao u pamuku.

Da, to su u prvom redu slike duhovnog stanja, no kroz njih se probija, rekao bih, obično ljudsko doživljavanje života, oplemenjeno maštanjem o planinskim šumama, iako ga autor hoće izbaciti iz svojih misli i osjećaja. Eto, život je za nekog užitak, za drugog borba, nekome je i okov što ga treba razbiti. Međutim, svatko može naći mjesta pod suncem — i pod krošnjama.

Napuštam popriše samotne borbe drevnog pjesnika. On se, na kraju pjesme, nuda pobjedi nad nestalnim srcem, no i pobjeda mu se javlja kao slika iz borbe sa silama planina:

Kao jelen smion u šarenoj šumi
kad krene na vrh okrunjen oblacima,
radovat ćeš se u gori ko beskućnik,
svladana će biti svaka sumnja, srce!

Tako će biti pobjedeno nemirno srce i odvraćeno od životnih stremljenja, jer tko popusti volji svoga srca, muškarac ili žena, prepusti se strastima, i zanese doživljajima života, »hvata se u kolo smrti«, završava Tâlapuťo. Ipak, što rekoh, život se, izbačen na vrata u sebe zadubljenog duha, vraća kroz okno doživljaja prirode. Tako sam bar dopustio sebi da shvatim dijelove »Pjesme vlastitom srcu«. Možda ni njezin drevni pjesnik ne bi tome prigovorio. Bio je asket i pustinjak, ali unutrašnje borbe koje je izrazio pokazuju da mu štošta ljudsko nije bilo strano.

Planinarsko i neplaninarsko pisanje

Odlaziti u prirodu i to u prirodu u najširem smislu, dakle, bez obzira na to, da li se tu podrazumijeva more, jezera, rijeke, potoke, ravnice, brežuljke, gore ili planine, može se na tri načina i to:

1. Iz potrebe urbanog, te urbanizacijom i industrijalizacijom okovanog i uklapljenog čovjeka, da bar nedjeljom, odnosno onda, kada je slobodan, pobegne iz grada u prirodu, pa da, daleko od gradske vreve i buke, provede par sati u dokolici, zabavi i razonodi na način, koji je adekvatan njegovim intelektualnim i afektivnim željama i prohtjevima. To je u čitavome svijetu uobičajeno izletništvo, kojim se svake nedjelje koriste milijuni gradana po svim zemljama, a za mesta svoje rekreacije odabiru područja, dostupna njihovim materijalnim mogućnostima i slobodnom vremenu, što im stoji na raspolaganju.

2. Turizam i turistika u najširem smislu te riječi, koji u sebi krije nagon i poriv za putovanjem. Taj poriv i nagon, koji nije ništa drugo nego atavizam na najpraiskonski nagon čovjeka za nomadiziranjem i kao takav upravo u naše dane zahvaća poput neke kolektivne psihoze gotovo čitav svijet. Svi putuju i putuje se svakuda, već prema materijalnim i drugim mogućnostima. Ljudi putuju pojedinačno, u manjim i većim grupama, u automobilima, autobusima, vlakovima i brodovima, putuju po vlastitoj zemlji, po susjednim zemljama, pa i drugim kontinentima. U našoj zemlji putuju turisti prema slobodnom vremenu i materijalnim mogućnostima i u gore i na more. Putuju i u susjedne zemlje, posjećuju gradove i krajeve na kopnu i na moru, odlaze i u planine, uviјek u jurnjavi, jer im je na raspolaganju malo vremena, a želje su im velike. U drugim zemljama takovi turisti odlaze na putovanja i sve češće sa avionima, odlaze i na druge kontinente i daju si u maksimalno kratkom vremenu servirati maksimum eksotičnih novosti, kondenziranih u vješto skalupljene itinerare. Kod toga se juri i po Evropi i Amerikama i Aziji i po Africi, a od ovoga ljeta mogu turisti u roku od 3 tjedna oputovati i na Antarktik i doživiti ga onako, kako im to servira agencija. Svi ti putnici na svojim putovanjima prolaze kroz najljepše gradove u njihove muzeje, prolaze kroz najljepše alpske i gorske predjele, uspinju se automobilima, autobusima i žičarama na visine znatno iznad 2.000, pa i 3.000 metara, vraćaju se sa tih putovanja zadovoljni i umorni, no i duhovno prazni svojim kućama, da cpet, prvom prilikom putuju nekamo drugamo, putuju radi putovanja, radi prestiža, radi želje, da i oni rade ono, što radi njihov društveni krug.

3. Treći način je planinarstvo. Planinar želi doživjeti prirodu u svim njenim manifestacijama. On želi prirodu doživjeti i čisto estetski, dakle emocionalno. On obogaćuje svoje opće znanje, a estetskim doživljavanjem oplemenjuje emotivni dio svoje ličnosti. Kod toga će planinar u punoj mjeri doživljavati prirodu bez obzira na to, da li se radi o moru ili jezerima, bregovima, gorama, ili visokim planinama, jer je priroda svagdje i u svim svojim manifestacijama lijepa i vrijedna osobnog doživljavanja.

Planinar će u želji, da upotpunjuje svoje znanje o krajevima u koje odlazi, posizati za odgovarajućom planinarskom literaturom, koja mu je dostupna, a to su kod nas uglavnom samo »Naše planine«. »Naše planine« su namijenjene planinariima i onima, koji vole prirodu. U tome listu planinari pišu o svojim izletima opisuju svoje doživljaje i refleksije, a usput informiraju čitače i o raznim detaljima iz područja prirodnih nauka, već prema afinitetu i obaviještenosti pisca planinara. Ti članci nemaju prvenstveno literarnu, nego planinarsko-informativnu, dakle planinarsko-edgognu svrhu, jer će planinari čitaoci, čitajući te članke, čitajući opise pojedinih izleta i uspona ili putovanja, poneseni svježinom i impresivnošću toga pisanja i opisivanja možda i sami odlučiti, da to sami provedu, odnosno, iz tih i tako koncipiranih članaka čitaoci planinari upoznat će niz podataka i činjenica, koje im možda ranije i nisu bile poznate, a koje će im pomoći da, proširivši i upot-

punivši svoje opće i planinarsko znanje, slijedeći puta na izletima bolje i temeljiti je prirodu oko sebe promatraju, te ranije nepoznate detalje u prirodi bolje uočavaju.

Članci u »Našim planinama« ne bi smjeli ukazivati na to, da je pisac planinar brzoplet, površan i neupućen u materiju, koju opisuje, osim ako nije sasvim mlađ, pa tek počinje odlaziti u prirodu i tek okušava svoje planinarsko-spisateljske sposobnosti. Planinarski članci ne smiju sadržavati netačnosti, pa makar one bile rezultat potpuno subjektivnog raspoloženja, jer pisac planinar mora računati sa činjenicom, da će njegov članak čitati i planinari koji poznaju, a možda i bolje poznaju materiju o kojoj on u svom članku piše, a osim toga možda i oni koji tek namjeravaju otici upravo tamo, o čemu planinar pisac u svom članku piše. Sasvim je jasno, da će neobrazovan ili poluobrazovan čovjek, bez ikakovih afiniteta za estetsko ili prirodoznanstveno doživljavanje prirode, došavši na planini do bilo kojeg jezera, vidjeti u njemu samo neku lokvu ili baricu. Sasvim je naravno, da će mnogi izletnik prolazeći dolinom sedam triglavskih jezera pored prvih, gornjih jezera proći i ne zamjetiti njihovu ljepotu. Sasvim je naravno, da će mnogi izletnik doći autom ili autobusom na Plitvička jezera, a vrijeme određeno da ga tako provede upotrijebiti za to, da se provoza čamcem po Kozjaku i da mu to bude potpuno dovoljno. Takovih izletnika ima posvuda, no to nisu planinari i nikome od njih ne padne ni na pamet, da te odlaske u prirodu u literarnoj formi pokuša objelodaniti u »Našim planinama«. Ako, međutim, planinar koji želi da piše o planinama, koji nije mlađ, koji je već koješta o planinama napisao, krene npr. na Velebit iako kroz Velebit projuri pa se razočara, jer je ustanovio da je ta planina zapravo neinteresantna, planinarski nedorečena, te da on, pisac, uopće ne razumije zašto se o toj planini toliko pisalo i još uvijek piše, onda je taj planinar pisac pokazao samo svoju brzopletost, neupućenost i nedostatak planinarsko-literarne odgovornosti prema čitaocima »Naših planina«. Sasvim je naravno, da će jedan planinar više voljeti da odlazi u ovu planinu, a drugi u onu, da će jedan planinar preferirati da odlazi u Sloveniju, drugi u Bosnu i Hercegovinu, treći u Makedoniju, četvrti u Crnu Goru, a peti će nalaziti dovoljno ljepote upravo u Velebitu. No ako se planinar, koji ranije nije bio na Velebitu, odluči da tu planinu upozna, onda on ne bi smio biti toliko brzoplet, da na osnovu jednog površnog i izletničkog prolaska tek kroz najmanji dio onoga što u Velebitu vrijedi da se vidi, donosi zaključke o Velebitu kao planinarski nezanimljivoj planini. Planinar doživljjava prirodu u planinama kako može i kako zna, a planinar pisac mora imati pred očima postulat, da njegov članak nosi u stanovitom smislu planinarsko-odgojnu, pa prema tome i planinarsko-stručno-kvalitetnu informativnu sadržinu, koja će planinaru čitaocu biti u korisna i zanimiva. Planinar pisac ne smije biti u superlativima neobjektivan i nemotiviran, no on ne smije biti toliko nekritičan, da piše planinarski članak i o planinama koje je sasvim površno prošao. Planinar pisac trebao bi nakon prvog odlaska, vezanog uz možda slabe i neodredene impresije, najprije detaljno pročitati planinarsku literaturu o Velebitu, nakon toga ponovno otici u tu planinu, ne još jednom, nego više puta, a tek onda napisati dokumentirano i obrazloženo, zašto mu Velebit kao planina ne izgleda planinarski interesantna. U takovom slučaju bi članak imao određenu vrijednost i svoje mjesto u planinarskoj literaturi. Ovako, »Naše planine«, štampajući članke koji su brzopleti napisani, nemajušane da takovim člancima pobude interes među čitaocima. Možda su upravo ovakvi članci dijelom odgovorni za ne malo zabrinjavajuću činjenicu, da naklada »Naših planina« ne raste, da je još uvijek malena i da je jedva dosegla nakladu predratnog »Hrvatskog planinara«. Već sama činjenica, da »Naše planine« ne uspijevaju znatnije povećati nakladu, iako su namijenjene planinarama čitave Jugoslavije osim Slovenije, očito dokazuje, da sadržaj »Naših planina« ne zadovoljava ni same planinare, a pogotovo ne ostale čitaoce. O toj činjenici trebali bi voditi mnogo više računa poneki planinari pisci koji bi se kod pisanja moralni držati osnovnog postulata, da planinar može ići na svaku planinu i ne znajući unaprijed mnogo o toj planini, no planinar pisac, koji o određenoj planini želi napisati planinarski članak na način koji nije u planinarskoj literaturi uobičajen, trebao bi takove članke štampati možda kao literarni prilog u kakav tjednik ili novine, no nipošto ne u »Našim planinama«.

Oblik (Sičevački)

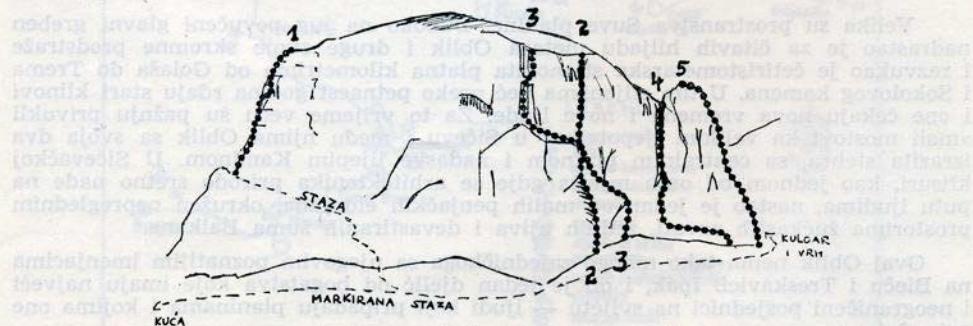
Klisure i uske doline sa stjenovitim kanjonskim stranama doživljavaju se gotovo kao neki planinski enterijer. Sve je u njima obratno od »uobičajenog«; najveća divljinija i teškoće u usponu su odmah u početku i tu su vidici zatvoreni, dok se gore, iza ruba kanjonskih strana, teren umiri, pojave se planinska seoska naselja, blagi visovi i pastoralni motivi.

Kada se kroz takvu klisuru provlače magistralne saobraćajnice, doživljaj je sasvim poseban. Čovjek inače »normalno« idući u planinu doputuje — glavnim pa onda sporednim putevima — u daleka i zabačena mjesta, poslije toga satima pješači kroz šume i preko pašnjaka po markiranim ili neoznačenim stazama do planinarske kuće ili pastirskog stana i tek se onda približava kruni svoga poduhvata — liticama i strmim vrhovima. Ovdje je drugi slučaj: neposredno iz željezničkog vagona ili sa asfaltne trake planinar se upušta u stijenu i dok savladava prepreke kakve mu priroda postavlja obično u njedrima visokih planina, dok traži pukotinu za klin, napreduje uz tjesan kamin ili dok mu nogu drhti u stremenu, cijelo vrijeme osjeća dah svakodnevнog života. Dolje u klisuri povremeno protutnji željeznička kompozicija, oglasi se zvono od nedalekog manastira, čuje se klopotanje konvejera kojim utovaruju kamen kod rijeke ili dozivanje ljudi na cesti.

Hiljade putnika projuri svaki dan dolinom. Kroz prozore vagona ili autobusa za nekoliko minuta ili za nekoliko desetaka minuta, izmjenjat će im se u letu pomrčine tunela i slike stijena, usjeka i traverzi željezničkih mostova. U trenu se otvori pogled na neki toranj neobičnog oblika ili na suprotnoj padini bukne požar zlatnog oktobarskog lišća. Poneko od putnika to i primjeti te užikne, kako je to vrlo lijepo i, svakako, sve brzo zaboravi. Mali je broj onih za koje jedan takav munjevitog pogled na pejzaž u prozorskom okviru predstavlja podsjećanje na nešto dragو i poznato i za koje ime male postaje u klisuri znači nešto više od obične orientacije u voznom redu.

* * *

Kod Radovog dola Nišava se zavlači u Sičevačku klisuru — stješnjeni dio između Svrliških planina (desna ili sjeverna) i ogrankaka Suve planine (lijeva ili južna obala). Iznad petnaestak kilometara toka njene brze i najčešće mutne vode nadnose se strme padine, dobrim dijelom sa svim svojstvima stijene, a ponegdje i nešto blaže, sa točilima i sitnogoricom ili kržljavim žbunjem. Kroz usjekе i tunele provlači se transbalkanska pruga i glavni put Niš—Sofija. U Klisuri se (jedva 20 do 25 kilometara od Niša) nalaze stanice Sičevi i Ostrovica — ishodišta za uspone na okolne vrhove i stijene. Za sunčanih dana klisura otkriva svoj topli kolorit žučkastih stijena i crvenkaste posne zemlje koji lijepo kontrastira bijelim kumulismima i jasnom nebu, ujesen kada magla legne iznad vode sve je u neutješnom sivilu, a zimski mrazevi je ukrase nebrojenim ledenim svjećama i kandelabrima poput pećinskog nakita.

Smjerovi u SZ stijeni Oblika: 1 Niški, 2 KPJ, 3 Centralni, 4 Kamin, 5 Acin raz

Alpinistička obrada klisure prije svega je djelo malobrojnih ali upornih niških alpinista, a posebno njihovog »rodonačelnika« Aleksandra-Ace Đorića. Energični, pouzdani i skromni »Čale« jedan je od onih čestitih planinara koji rado vladaju kladivom i cepinom, a nerado perom. On se do sada nije postarao da Sićevačka klisura — kojoj je posvetio lijep dio svog bogatog planinarskog života i u koju se uviјek vraćao poslije poduhvata u visokim i dalekim gorama — izide iz sfere usmenog predanja i prepisivanja ceduljica. Neka ga i ovo podstakne da jednom sredeno izloži sve što zna o Sićevu i što je tamo uradio.

Ostavljajući za ovaj put po strani (često teške i relativno duže) smjerove u dubini Klisure i kod sela Sićeva, zadržat ćemo se na popularnom Obliku — poprištu uobičajenih vježbi, izleta i tečajeva. Evo smjerova iz te, bezbroj puta prepenjane, stijene (dijelom prema bilješkama Đorićevim)!

N I S K I S M J E R. To je izrazit steber koji čini krajnji lijevi dio stijene Oblika. Priступ mu se iz planinarske kuće (neposredno kod stанице Ostrovica) preko željezničkog mosta i markiranom stazom za vrh Oblika (893 m). Poslije desetak minuta hoda dove se pod steber. Bez obzira na to što se može penjati i iz same baze stijene koristeći neku od varijanti, stvarno lijepo i efektivo penjanje počinje tek od lako primjetne škrbine u stebru do koje se može pristupiti i stazicom sa desne strane. Svega su tri rastežaja, i to sa puno »zraka« i mogućnosti da se iskuša ravnoteža: prvi — po razu malo sa desne strane, po sitnim i sigurnim oprimcima i na veliki blok koji se zajaši radi osiguravanja; drugi — daleje, po stepenastim blokovima do ključnog mjeseta gdje se treba ukopčati u visoko zabijeni klin i prijeći sasvim desno preko nešto nezgodnijeg žlijeba za rub; i treći — kroz široki žlijeb ulijevu gore na krupnove blokove i glavu stebra. Težina III, osim jednog nešto težeg zahvata (kod klinâ). Vrijeme: 0,45 h. Silazak: desno grapom i siparom do staze. Prvi uspon: Nikola Nerubacki i Vladimir Đorđević (Niš), septembra 1953.

S M J E R K P J. Prilaz: markacijom za Oblik do ispod Kamina kod grupe orahovih stabala i siparom na gore do malog orahovog stabla (oko 0,30 h) — Opis: Ulaz u smjer desno od kose žute pukotine, oko 3 m na gore do travnate police (osiguravalište), zatim, kosom, travnatom policom do kraja. Dalje, desno od krajnjeg pukotina, gdje se završava polica, središnjim dijelom stijene (kršljivo) do jasenovog stabla (osiguravalište). Žutom pukotinom — kaminom do izlaza iz kamina i na rub stijene. — Visina smjera 130 m. Vrijeme: 2 h. Težina IV+, detalj pod jasenom V. Prvi uspon: Aleksandar Đorić i Stevan Stojanović (Niš), 5. aprila 1959. Silaz: desno grapom do markacije.

C E N T R A L N I S M J E R. Prilaz markacijom za Oblik kao u prethodnom opisu. Ulaz u stijenu u podnožju raza, lijevo od pećine, a desno od žutog kamena. — Opis: Gore, pravcem pružanja ploče do male police. Dalje putkinom do maloga prevjesa, zatim 2 metra desno i naviše razom do izrazite pukotine (detalj V), dobro osiguravalište. Dalje travnatom policom i na gore razom (ne lijevom putkinom). Desno, jako izraženim dosta uskim kaminom i do kraja bez teškoća. — Visina 120 m. Vrijeme 2 h. Prve dvije dužine: slaboprinci, glatko, izloženo (IV, sa detaljem V); druge dvije dužine: lakši detalji, ali kršljivo i dijelom obrasio. Prvi uspon: Milan Kuljaj (Beograd), Živojin Hetlerović i Slobodan Kocić (Niš), 9. novembra 1958.

K A M I N. Vrlo je izrazit i vidi se iz daljine u krajnjem desnom dijelu stijene. Pristup po istoj markiranoj stazi sve do mjeseta gdje ona skreće u kuloar Odatle lijevo po obrasloj polici do pod kamin. Opis: Prvi rastežaj po otvorenoj stijeni sa slabim i kršljivim oprimcima do široke police pod samim kaminom. Zatim upiranjem pun rastežaj kroz vertikalnan kamin koji je malo spiralno izokrenut i ima most na sredini. Pod samim izlazom treba urediti osiguravalište i uz pomoć starog klinâ izići kroz uski procjep na desnoj strani, van kamina. — Dužina oko 100 m. Vrijeme: 1 h. Težina IV. Prvi uspon: Aleksandar Đorić i Petar Ulemelek (Niš) i Ivan Stojanović (Beograd), 14. septembra 1958.

A C I N S T E B E R. Diže se desno od Kamina. Pristup po markaciji do njenog ulaza u kuloar. Penje se dosljedno po razu stebra do vršne glave sa koje se absajla pola rastežaja do staze koja tu izlazi iz »pješačkog« kulaora. Visina oko 130 m. Težina III do IV. Vrijeme: 1,30 h. Prvi uspon: Aleksandar Đorić (Niš), Milan Kuljaj i Aleksandar Rogulić (Beograd), 8. novembra 1958.

Velika su prostranstva Suve planine. Duboko na jug povučeni glavni greben nadrastao je za čitavih hiljadu metara Oblik i druge svoje skromne predstraže i razvukao je četristometarska stjenovita platna kilometrima od Golaša do Trema i Sokolovog kamena. U tim stijenama već preko petnaest godina rđaju stari klinovi i one čekaju nova vremena i nove ljude. Za to vrijeme veću su pažnju privukli »mali mostovi ka velikim ljetotama« u Sićevu i među njima Oblik sa svoga dva izrazita stebra, sa centralnim platnom i nadasve lijepim Kaminom. U Sićevačkoj klisuri, kao jednom od onih mesta gdje se arhitektonika prirode sretno nade na putu ljudima, nastao je jedan od malih penjačkih eldorada, okružen nepreglednim prostorima žučkastih suvati, žednih njiva i devastiranih šuma Balkana.

Ovaj Oblik nema tako mnogo zajedničkoga sa njegovim poznatijim imenjacima na Bioču i Treskavici. Ipak, i on je jedan djelić od bogatstva koje imaju najveći i neograničeni posjednici na svijetu — ljudi koji pripadaju planinama i kojima one pripadaju.

Transverzala Boška Buhe

U maju ove godine otvara se u Sandžaku transverzala Boška Buhe, legendarnog pionira heroja, koji je prije 26 godina poginuo na Jabuci, polovini puta Pljevlja—Prijepolje. To je velika akcija Štaba za izgradnju spomen-obilježja Bošku Buhi i ostalim pionirima palim u NOB-u.

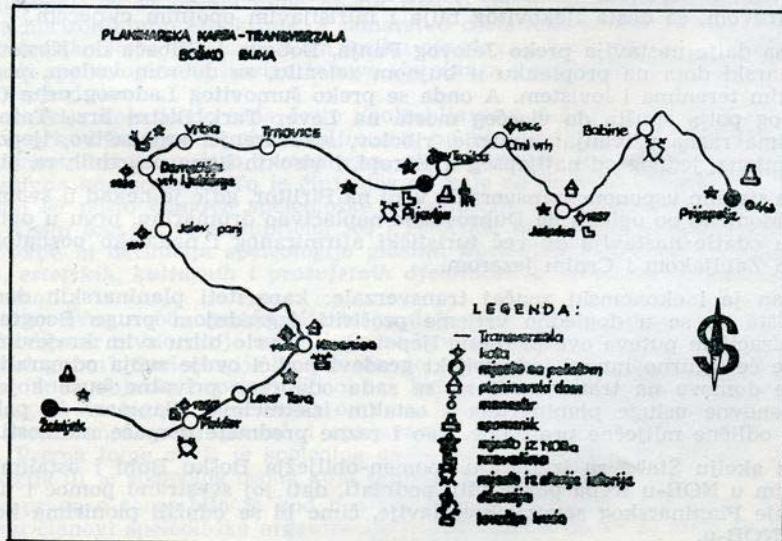
Idući putevima jedinica iz NOR-a, obilazeći mjesta krvavih buna i borbi za slobodu, upoznavajući mnoge do sada nepoznate ljepote ovog kraja, planinari će ga više zavoljeti, pričati o njemu i svakom drugom preporučiti da ga obide.

Transverzala počinje kod spomenika na konzerviranim ruševinama bolnice u Prijepolju, poznatom svetištu gdje generacije dolaze i uče kako se bori i gine za domovinu, zatim ide preko Studenice gdje je formirana Prva mileševska partizanska četa 1941. godine i penje se do Babina.

Tu će učesnici čuti kako stariji mještani sa ponosom pričaju da je pod uticajem Bosanskohercegovačkog ustanka buknula borba protiv Turske imperije za slobodu ovog kraja. Buna je u krvi ugušena, a stanovništvo je prebjeglo u Srbiju, odakle se poslije amnestije djelimično vratilo.

Na Jabuci se posjetiocu upoznavaju sa junaštvom i pogibijom Boška Buhe. Pored ugodnog odmora u Spomen-domu i užitka u prirodnim ljepotama, širokim vidicima i opojnim mirisima crnogorice i livadskog cvijeća, ovdje će posjetilac razgledati stalnu izložbu o borbi pionira Jugoslavije i NOB-a i diviti se njihovim podvizima. Transverzala dalje ide preko Crnog vrha, najveće kote u okolini Pljevalja, i strmo se spušta do manastira Svetе trojice kod Pljevalja. U ovom kutku koji plijeni tišinom, bogatom hladovinom i svježinom, odmor je neobično priјatan. Impozantni manastirski konaci sa mnogo čelija ostavljaju snažan dojam i dočaravaju već daleku prošlost. Tu se mogu vidjeti stara rukopisna evandelja, vrijedne freske i divni kujundžijski predmeti, kandila i korice na evandeljima izrađeni od zlata i srebra u sitnoj plastici još u 16. vijeku, izlagani i na svjetskim izložbama.

U Pljevljima će posjetioce privući nekoliko interesantnih objekata. Vitki obelisk spomenika na Stražici privlači putnike, ma sa koje strane došli, da pridru, da se dive ljepoti spomenika i da saznaju što više o čuvenoj bici na Pljevljima 1. decembra 1941. godine. To će ga dovesti do zavičajnog muzeja da u njegovim vitri-

Omladinski dom »Boško Buha« na Jabuci

Foto: M. Radović

nama razgleda dokumente, slike i predmete boraca palih u ovoj bici i da s uživanjem razgleda bogatu etnografsku zbirku.

Naročito lijep dojam na posjetioce ostavlja Husein-pašina džamija podignuta krajem 14. vijeka koja spada među najljepše građevine ove vrste na Balkanu. Iz Pljevalja transverzala ide preko Komina, gdje su otkriveni ostaci jednog rimskega grada provincije Dalmacija, zatim preko Trnovica i blagim usponom do sela Vrbe. Odatle strmim usponom planinari otkrivaju raskošnu ljepotu Ljubišnje, obrasle bujnom travom, sa dosta ljekovitog bilja i mirisljavim opojnim cvijećem.

Trasa dalje nastavlja preko Jelovog Panja, Bobova i Glibaća do Kosanice. Tu je planinarski dom na proplanku u bujnom zelenilu, sa dobrom vodom, pogodnim smučarskim terenima i lovištem. A onda se preko šumovitog Ladovog vrha (1400 m) i Bitinskog polja spušta do visećeg mosta na Lever Tari. Bistra brza Tara pruža posjetiocima razna uživanja: kupanje, ribolov, splavarenje, kajakaštvo, ljepote dubokog kanjona, jednog od najljepšeg u Evropi, i visokih litica pogodnih za alpiniste.

Vrlo strmim usponom transverzala vodi na Pirlitor, gdje je nekad u svom gradu vojvoda Momčilo po ugledu na Dubrovčane naplaćivao drumarinu, prvu u ovim krajevima, a odatle nastavlja do već turistički afirmiranog i nadaleko poznatog Durmitora sa Žabljakom i Crnim jezerom.

Važan je i ekonomski značaj transverzale: kapaciteti planinarskih domova i prihvatilišta će se u dogledno vrijeme proširiti, izgradnjom pruge Beograd-Bar i modernizacijom puteva ove prirodne ljepote bit će vrlo blizu svim krajevima naše zemlje, te će sigurno mnogi industrijski gradovi podići ovdje svoja odmarališta. Za prihvatne domove na transverzali su za sada odabrane privatne kuće koje mogu pružiti osnovne usluge planinarima i ostalim izletnicima. Planinari će pak rado kupovati odlične mlječne proizvode, kao i razne predmete domaće radinosti.

Ovu akciju Štaba za izgradnju spomen-obilježja Bošku Buhi i ostalim pionirima palim u NOB-u treba pozdraviti, podržati, dati joj svestranu pomoć i uključiti je u akcije Planinarskog saveza Jugoslavije, čime bi se odužili pionirima herojima palim u NOB-u.

Ing. VLADIMIR BOŽIĆ, Zagreb

Tko ima pravo zvati se speleolog?

Već se mnoga članova speleološke organizacije našlo u prilici da mora nekom odgovoriti na pitanja kao što su: što je to speleologija, što je špiljarstvo, jamarstvo, što je ili tko je speleolog, i tako dalje i tako dalje. Odgovor na ta pitanja, u to sam potpuno siguran, nije bilo lako dati. Razlog je tome jednostavan — kod nas u Jugoslaviji ta pitanja nisu još raščišćena na odgovarajućem nivou pa je svatko davao objašnjenja kako je najbolje znao i umio. Koliko se god to čini nevjerojatnim, ali napisanog, službenog odgovora na ta i slična pitanja, do danas nema!

Unatoč mnogim člancima i raspravama o speleologiji, te napisanih pravilnika i statuta speleoloških jedinica još uvijek nema definicije, što je to speleologija i što je ili tko je speleolog.

Razradjujući pravilnik Komisije za speleologiju PS Hrvatske članovi te Komisije učili su ove probleme i pokušali naći takova rješenja koja bi zadovoljila sadašnje potrebe razvoja speleologije kod nas i ujedno odgovarala stvarnom stanju, barem što se tiče speleologije u okviru planinarske organizacije.

Poteškoće se javljaju već pri definiranju izraza »speleologija«. Da li je to isto što i špiljarstvo, pećinarstvo ili jamarstvo? Tko je god do sada pisao o speleologiji i pokušao objasniti termin speleologija, polazio je od korijena te rječi tj. od grčke riječi »speleos« — šupljina u zemlji i »logos« — nauka, što bi značilo da je speleologija nauka o podzemnim šupljinama. Kako se prirodne podzemne šupljine u našoj zemlji nazivaju različitim narodnim imenima: spilje, jame, pećine, to bi se analogno speleologija mogla zvati i nauka o spiljama, nauka o jamama, nauka o pećinama.

Ovo bi, međutim, bilo u redu kad bi speleologija bila stvarno samo nauka. Ali ona nije samo nauka. Ono što mi danas podrazumijevamo pod pojmom speleologija, odnosno špiljarstvo, jamarstvo ili pećinarstvo, to je skup djelatnosti od kojih je nauka samo jedan sastavni dio.

Postoji doduše mišljenje da se pod nazivom speleologija podrazumijeva samo naučni ili stručni dio te djelatnosti, a pod nazivom jamarstvo, špiljarstvo ili pećinarstvo — laički ili amaterski dio te djelatnosti. Međutim, to nije tačno jer svi ovi izrazi označuju istu djelatnost. Osim toga tu je i jezični problem, jer na hrvatsko-srpskom jeziku spilja odnosno pećina označava horizontalan objekat, a jama vertikalni objekat, pa bi prema tome moglo značiti da je špiljarstvo djelatnost u vezi samo sa horizontalnim objektima, a jamarstvo djelatnost u vezi samo s vertikalnim objektima (iako jama na slovenskom jeziku označava i horizontalni i vertikalni objekat). Izraz speleologija ne izaziva takova shvaćanja i predodžbe pa je zato i općenito prihvaćen kod nas.

Definicija koja je do sada često upotrebljavana, a koja kaže da je speleologija nauka o prirodnim podzemnim šupljinama, ne bi se više mogla prihvati. Naučna je djelatnost doduše mnogo zastupljena, ali je, barem u Jugoslaviji, zastupljena i rekreativna komponenta. To je činjenica od koje ne možemo pobjeći. U Jugoslaviji se barem 90 posto članova speleološke organizacije speleologijom bavi kao rekreativjom. Osim toga tu je zastupljena još i estetska, kulturna i prosvjetna djelatnost. Prema tome bi definicija speleologije glasila: *Speleologija je skup naučnih, rekreativnih, estetskih, kulturnih i prosvjetnih djelatnosti u vezi s prirodnim podzemnim šupljinama.*

Nakon ovog uвода možda nije teško dati odgovor na pitanje, tko je speleolog. Logički odgovor bi bio: to je osoba koja se bavi speleologijom. Ali — što znači baviti se speleologijom? Speleologija imade mnogo područja ili grana: historijat, geologija krša, postanak objekta i speleološki oblici, hidrologija, meteorologija, biologija, arheologija i paleontologija, speleološka oprema, izrada nacrta, fotografiranje, dokumentacija istraživanja, prva pomoć i spašavanje, organizacija istraživanja, turizam, zaštita. Prema tome da li je speleolog osoba koja se bavi samo jednim područjem speleologije ili je speleolog osoba koja poznaje sva područja.

Rasprava o tome bilo je kod nas već mnogo. Problem je u tome, a to dobro znaju svi članovi speleološke organizacije u Jugoslaviji, da se do sada »speleologija«

kao posebni predmet nije predavala, niti se sada predaje ni na kakovoj školi ili fakultetu u Jugoslaviji, već samo pojedina područja speleologije (geologija, biologija, arheologija). Nije bilo i nema prema tome ni ustanove (škole, fakulteta) koja bi mogla nekome dati naziv »speleolog«.

Planinarske i speleološke jedinice (speleološki odsjeci, speleološke komisije, jamarski klubovi, sekcije) organizirali su i još organiziraju povremeno speleološke tečajeve ili speleološke škole u trajanju od 7 dana do 3 mjeseca putem kojih stvaraju speleološki kadar, ali do sada niti te organizacije nisu nikome davale naziv ili zvanje »speleolog«. Prema tome u Jugoslaviji do sada *nitko nije ni od koga službeno dobio zvanje speleolog*, a to znači da u Jugoslaviji ili *nema »speleologa« ili si pojedini gradani prisvajaju taj naziv ili zvanje neovlašteno*.

Da bi se ovaj problem riješio barem u okviru planinarske organizacije, Komisija za speleologiju PS Jugoslavije odlučila je da to riješi putem davanja planinarskog zvanja »speleolog« koje bi bilo adekvatno zvanjima »alpinist«, »vodič«, »spasavalac«. Nakon višekratne diskusije u kojoj su sudjelovali predstavnici svih planinarsko-speleoloških jedinica u Jugoslaviji, KS PSJ je usvojila prijedlog da planinarsko zvanje »speleolog« može dobiti onaj član planinarske organizacije koji dokaže solidno teoretsko znanje iz područja speleologije, da dobro vlasta potrebnim praktičnim vještinama, te da ima određeno speleološko iskustvo.

Pripreme za dobivanje prvih zvanja su u toku i u 1969. godini možemo očekivati i prve »speleologe« u Jugoslaviji.

Iz referata na Petom jugoslavenskom speleološkom kongresu u Skopju 15. rujna 1968.

DRAŽEN JAKČIN, Zagreb

Da li je naziv »speleolog« ispravan?

Dugo smo čekali, mi planinari, ljubitelji spilja, najčešće grupirani u brojčano slabije ili jače, aktivnije ili pasivnije skupine, unutar »speleoloških¹ odsjeka i sekcija u planinarskim društvima; dugo smo čekali i kada smo konačno dobili novi Statut koji predviđa polaganje ispita i kategorizaciju »speleologa« (na »speleologe« pripravnike, »speleologe«, »speleologe« instruktore i »speleologe« vodiče), pred nama sada iskršava jedan veliki problem. Taj problem koji se na prvi pogled čini sasvim beznačajnim i čisto formalističke prirode, u svojoj suštini to nikako nije. On se ne tiče samo nas planinara, ljubitelja spilja, ne tiče se samo svih planinara naše lijepe zemlje, već duboko zadire u moralno-etičke i društveno-političke norme, kako našega društvenog uredenja, tako i određene norme ljudskog društva na cijelom svijetu.

Radi se o jednoj jedinoj riječi, o jednom naslovu, o upotrebi i služenju rječju — speleolog.

Ako pogledamo i prolistamo Rječnik stranih riječi, tada kao objašnjenje riječi speleologija nalazimo ovaj navod:

speleologija — grč. (spēlaion² — pećina, spilja + lógos — riječ, govor) nauka o pećinama i spiljama.

A odmah zatim u dalnjem tekstu i objašnjenje riječi i pojma — speleolog. Citirajmo i taj navod:

speleolog — stručnjak u speleologiji.

Dakle, izvodeći zaključnu premisu iz ova dva citata, može se ona ovako iskazati: riječ i pojam — speleolog — označava stručnjaka u nauci o pećinama i spiljama. Znači da čovjek — pojedinac proučavajući materiju sadržanu u kompleksnom i dubokom pojmu — nauka — dolazi do određenog znanja i stupnja u saznanjima, kada se može i kada ga zovu nazivom — stručnjak.

Ako dakle pojedinac godinama uči, studira, proučava, recimo biologiju (nauka!), i ako tek tada stekne naslov — biolog — zaista je apsurdno da nakon

¹ Namjerno pišem riječ »speleolog« u navodnicima zbog daljnog teksta.

² Sve grčke riječi navedene u ovom tekstu su transkribirane na latinicu s originalnim dužinama i akcentima, zbog lakšeg štampanja i lakšeg razumijevanja.

polaganja ispita (koji imade oko 1 000 pitanja) i određenih uvjeta sadržanih u Statutu, pojedinac stiče naslov — speleolog — koji je paralelizirajući nauke (speleologija je nauka kao i biologija) sa bilo koje strane, jednak — akademiskom na slovu!

Jer, nije li absurd, da recimo, jedan Francuz diplomira speleologiju kao usku specijalizaciju na fakultetu i stekne naslov — speleolog — dok recimo jedan Jugoslaven položi ispit (1 000 pitanja) i ispuni određene uvjete (koji se dadu prilično lagano ispuniti ako se pojedinac bavi intenzivno tim hobijem, a on to jeste u našim prilikama, i ništa drugo!) i postane isto, tj. dobiva isti naslov — speleolog.

Pogledajmo³ zato, kakvu nam soluciju pruža hrvatskosrpski književni jezik i kakvo nam se rješenje nudi u našim uvjetima razvoja i bavljenja ovom naukom, kod nas hobijem.

Prije svega, spomenimo da se u dosada objavljenim rječnicima hrvatsko-srpskog književnog jezika nalazi pojam — spilja — pod raznim nazivima, od kojih su mnogobrojni na stranim jezicima. Spomenimo ovdje neke: spilja, špilja, specus, antrum, caverna, gehemma, špila, apelacum, spluma, špila, spila, spija, dupla pod zemljom, Höhle unter der Erden, jama, pećina itd.

Za nas su pri ovom proučavanju riječi koje bi mogle zamijeniti riječ — speleolog — koja je neadekvatna, značajne ove tri: spilja (u varijanti spila, špilja i špila) jama i pećina. Prema Rječniku hrvatskog ili srpskog jezika (izdavač je JAZU, a Rječnik je započeo izlaziti 1880. god. i definitivno obradio sve pojmove do 1963. godine) sva tri naziva, zajedno sa varijantom, su u duhu hrvatskosrpskog književnog govora.

Adekvatno, iz ove tri riječi i varijanti jedne od njih (prema Rječniku) može se izvesti i naziv čovjeka koji se bavi spiljama, a to je i učinjeno. Citirajmo dakle ponovno navedeni Rječnik:

jāmār, m. koji živi u jami (može biti i koji kopa jame) u naše vrijeme: a) kao pridjev osobitoj vrsti goluba, isporedi dupljaš i šupljaš. Golub jamar; b) čovjek koji dube jame — u Šulekovom rječniku: »Feichgräber«; c) u narodnoj pjesmi iz iste nije jasno značenje: Pazinci su jamari; d) čovjek koji proučava jame.

Spilar, m. a) korňaš; lat. spelacodites. Šloser 6; b) čovjek koji boravi u spiljama; c) čovjek kojeg zanimaju spilje.

Da ne nabrajamo dalje, slično je objašnjen i pojam pećinar i varijanta spiljar, špiljar i špiljar.

Dakle, očito je da nam za pravilan naziv čovjeka koji se bavi spiljama kao svojim hobijem,⁴ naš jezik pruža dovoljno mogućnosti za izbor.

Ako znamo da su Slovenci preuzeeli kao službeni naziv, ime — jamar — a Srbi ime — pećinar — tada nam ostaju samo solucije spiljar i špiljar. A obje u duhu jezika.

Neka tvrđenja da ti nazivi nisu adekvatni, jer su tako nazivani neki domaći kvislinzi u II svjetskom ratu, mislim da su djetinjasta, stvorena da onemoguće domaće nazive,⁵ te da nikako ne mogu biti niti nisu prepreka upotrebi domaćih riječi; to tim više, što je poslije rata termin — špiljar — već bio u upotrebi za isti pojam, tj. za čovjeka koji se bavi špiljama u svoje slobodno vrijeme, pa su i neke sekcije imale naziv špiljarska, odnosno spiljarska sekcija ili odsjek.

Što se tiče samih ispita, oni su svakako potrebni i podignut će, nadajmo se, kvalitetu ove aktivnosti.

Ipak, smatram, da bi uz bilo koji naslov koji se dodijeli ljudima koji se bave spiljama u slobodno vrijeme, trebalo navesti i planinar (npr. spiljar — planinar), jer, mi smo svi prvenstveno planinari, a tek tada spiljari; mi smo svi prvenstveno članovi planinarskih društava, a tek tada članovi spiljarskih sekcija.

³ Nadam se da sam ovim dijelom teksta dokazao absurdnost upotrebe naziva i riječi — speleolog — u sadašnjim okolnostima i uvjetima kod nas. Ako se nađe neki nezadovoljnik, kojega objašnjenje ne zadovoljava, spremam sam mu podnijeti i ostatak dokaza. Primjedba autora.

⁴ Nikako ne može biti govora o proučavanju spilja kao o nekom zanimanju ili zanatu, kako to neki žele prikazati, jer ne odgovara našim uvjetima i pojmovima: speleolog i speleologija. Primjedba autora.

⁵ Upotreba ovih riječi za kvislinge je imala sasvim lokalni karakter.

Iz literature

PLANINSKI VESTNIK 1963—1968. O HRVATSKOJ I BOSNI

Glasilo Planinarskog saveza Slovenije, koje izlazi sada već 69. godinu, uspješno je svladalo finansijsku krizu koja ga je zadesila prije dvije godine. Taj uspjeh ima zahvaliti razumijevanju ne samo planinara nego i popularnosti planinarstva u Sloveniji. Ovaj lijepo uredivani i zanimljivi časopis koji predstavlja ogledalo rada slovenskih planinara izlazi svakog mjeseca na dobrom papiru i s brojnim uspјelim ilustracijama. Po redovitosti izlaženja mogli bi mu pozavidijeti mnogi drugi časopisi.

Sadržajno je vrlo raznolik, tako da u svakom broju ima ponešto za svaciјi ukus. Najzapaženiji su svakako članci alpinističkog sadržaja, koji su ujedno vjerna slika snažnog razvoja slovenskog alpinizma. Slovenski penjači su se svojim ekspedicionim pohodima u visokim gorjima Azije probili u svjetsku alpinističku elitu. Usپredimo li novija godišta sa starijima, opazit ćemo da su sve češći izvještaji o uspjesima u planinama izvanevropskih zemalja.

Prostor nam ne dozvoljava da se podrobno osvrnemo na posljednjih šest godišta o kojima smo dužni informirati naše čitaoce (posljednji osvrt objavili smo 1963.), ali ćemo spomenuti da je odonda izšlo 72 sveska s preko 3.500 stranica i oko 500 članaka. Tome treba pribrojiti vrlo bogate rubrike o društvenim novostima, planinarskoj literaturi, alpinističkim dogodajima i naročito zanimljivu rubriku »Razgled po svijetu«, kojoj daje svoj originalni pečat dugogodišnji i popularni urednik Tine Orel.

Na kraju svakog godišta priložen je tabelarni izvještaj o stanju planinarstva u Sloveniji. U podacima na kraju 1968. nalazimo da je u Sloveniji bilo 54.463 organiziranih planinara (dakle, oko polovica od ukupnog broja u čitavoј Jugoslaviji), pretplatnika Planinskog vestnika 5.666 (Naše planine imaju nepunih 2.000), planinarskih kuća 177 s 5.776 ležaja, 137.000 noćenja i 880.000 posjetilaca. Za planinske puteve je investirano 18, a za izgradnju kuća 165 milijuna dinara.

Naše čitaoce najviše će zanimati članci o planinama Hrvatske i Bosne, pa ćemo ih ovdje ukratko nanizati. U godini 1963. nalazimo članak B. Škorjaka o Sutjesci, a u rubrikama vijest o otvorenju doma u V. Paklenici, o tečaju za vodič u Gorskem kotaru i o biltenu PS BiH. Tu nalazimo i nekoliko napisa o Žumberačkoj gori, koju Slovenci nazivaju Gorjanci (V. Lilija: Prvi put na Gorjancima, H. Vilfan: U kraljevstvu Trdinovih bajki, i osvrt na naš vodič po Žumberačkoj gori).

U slijedećem godištu piše F. Avčin o Bijelim stijenama u Gorskem kotaru, S. Božičević o hrvatskim planinarima-speleolozima, P. Lučić o Biokovu, R. Stravs o pohodu u hrvatske planine, a dr Ž. Poljak oveći članak o hrvatskom planinarstvu u povodu 90. obljetnice osnutka HPD-a. O tom jubileju ima i još jedan posebni osvrt. U 1966. godini nalazimo osvrt na 60-godišnjicu planinarstva u BiH, na izlaženje časopisa Naše planine i izvještaj o pohodu akademskog AO-a u V. Paklenicu (tom prilikom članovi su ispenjali 29 smjerova svih stupnja težine). I slijedeće godine opet je tema V. Paklenica sa svojim stijenama. Opisan je smjer »Klin« u Anića kuku i skup alpinista održan za vrijeme prvomajskih praznika. Osim toga čitaoci su obaviješteni o otvorenju Riječke transverzale. U ovom godištu javlja se ing. M. Ciglar, direktor Instituta za šumsko gospodarstvo u Ljubljani s člankom »Proljeće u Bosni«, a slijedeće godine nastavlja s lijepo ilustriranim opisom Velebita u tri nastavka, koji je privukao naročitu pažnju među hrvatskim čitaocima Naših planina. Ciglar je osobito zadobio simpatije s najnovijom serijom putopisa u 1969. pod naslovom »Planinarsko putovanje po zadarskim otocima« koja još nije završila, a zavređuje da se na nju posebno osvrnemo. Spomenimo još osvrt na 1966. i 1967. godište NP i našeg vodiča po Učki, zatim bilješku o 70-godišnjici našeg planinara J. Plačeka i o otvorenju Male bratske transverzale (kružnog puta na hrvatsko-slovenskoj granici). I na kraju, dodat ćemo, da je PV dao mjesta i zagrebačkim planinarama fotografima H. Lukateli i Z. Smerkuće čije fotografije s Medvednica, odnosno sa Sv. brda rese naslovne stranice broja 12/67 i 4/66.

Preporučamo PV našim čitaocima (godišnja pretplata od 24 kn) da se šalje se čekom na račun 501-8-51 kod NB Ljubljana.

Dr Ž. POLJAK

Za alpiniste

AO PD »ZELJEZNIČAR« U 1968. GODINI

Alpinistički odsjek PD »Zeljezničar« u Zagrebu održao je nedavno svoj godišnji sastanak na kojem su sumirani rezultati u protekljoj godini, uočeni propusti i predložen plan za daljnji rad odsjeka.

U odsjeku se osjeća smjena generacija, ali još uvijek najviše u penjačkom smislu rezultatima pridonose stari članovi. Očito je da treba odsjek ojačati novim mlađim snagama, što bi vjerojatno uspjelo školovanjem novog penjačkog kadra. Ne začuduje stoga činjenica da su članovi odsjeka u prešloj godini imali 56 ispenjanih smjerova što dosta zaostaje za njihovim ranijim rezultatima. Penjalo se u području Velike Paklenice na Velebitu, Kleku, Kamniškim Alpama, Bioču, a član odsjeka Vlado Mesarić sudjelovao je u logoru hrvatskih alpinista u području Mont Blanca. Ovaj je penjač uz Vedrana Bubnja imao najveći uspjeh u protekloj godini. Među uspone koji su u domaćim stijenama ispenjeni i po svojoj ocjeni predstavljaju vrlo teške ubrajaju se smjerovi Sarina poč (V+), Desni smjer (V), Mosoraški smjer (V+), kao i smjerovi što su ostvareni u području Mont Blanca, gdje je Mesarić penjač sa Alerajom (AOV) i Pleškom (AOV). Od 25. VI do 14. VII prošle godine odsjek je organizirao alpinistički pohod u Kamniške Alpe sa 11 sudionika. Na tom pohodu Jelenić i Mesarić penjali su tzv: »Gregorinov steber« (IV+) u Kalškoj gori, zatim Praindl-Jelenić penju greben Planjave, a Zagorac-Mesarić Brinškov kamin, te slijedećeg dana Jugovo poč (V). Za vrijeme tog pohoda Bubanj je u solo usponu svladao »Sarinu poč«, a isto tako izvršio je solo uspon kroz Centralni stup Dedeca. Ovaj penjač očito da se specijalizirao na solističke uspone što je u svakom pogledu vrlo velik uspjeh. Zbog toga se može ustvrditi da je najuspješniji penjač protekle godine bio Vedran Buban.

Članovi su uz sudjelovanje na penjačkim logorima u Paklenici predstavljali svoje društvo i na orijentacionim natjecanjima koja služe kao dopuna njihove penjačke aktivnosti. Tako su bili na natjecanju »Memorijal Janka Mišića« u Samoboru, na republičkom prvenstvu koje je održano u okviru »Trofeja Plata«, a najveći uspjeh zabilježila je članica odsjeka Vlasta Molak kada je na otvorenom pojedinačnom prvenstvu Zagreba u orijentaciji osvojila u ženskoj konkurenciji prvo mjesto.

B. Spoljarić

SLOVENSKI ALPINISTI PONOVO KREĆU U HIMALAJE

Ove godine slovenski alpinisti ponovo polaze na Kangbačen u Himalajama. Kao voda puta određen je alpinist Aleš Kunaver. Od ukupno 8 članova pohoda 6 je alpinista, zatim voda puta i lječešnik-alpinist. Alpiniste će pratiti novinar časopisa »Delen« te jedan oficir kojeg će imenovati nepalska vlada. Predviđeno je 16 šerpa nosača. Pohod će trajati tri mjeseca, a polazak je predviđen u jesen ove godine.

I. L.

POHOD NA ARARAT

Ljubljanski gorski vodiči pripremaju ove godine uspon na Ararat (5165 m) na tromedi Turske, SSSR-a i Irana. Pohod je predviđen drugu polovicu lipnja ili početkom jeseni, a trajat će 16 dana. Ararat je ugasi vulkan pa na njemu nema vode što predstavlja glavnu poteškoću. Polazak je predviđen autobusom pa udaljenost u oba smjera iznosi oko 7000 km.

I. L.

Specijalna

O ISTRAŽIVANJU PAKLENOG KANALA U VETERNICI

U zimskim mjesecima, kad su mogućnosti za speleološka istraživanja izvan Zagreba otežane, spilja Veternica predstavlja idealno mjesto gdje se rad zagrebačkih speleologa može kontinuirano nastaviti. Ova interesantna spilja, sada već najduža u Hrvatskoj, pruža još mnogo mogućnosti za nova otkrića. To potvrđuje podatak da su u vremenu od 1962. do sada speleolozi PDS »Velebit« istražili nešto više od 2450 m novih kanala u raznim dijelovima spilje.

OVE zime istražen je tzv. Pakleni kanal dug 538 metara. Svojom dužinom i smjerom pružanja ovaj kanal, kao i ranije istraženi Velebitaški kanal, daje spilji novu dimenziju — Šrinu, tj. pruža se prema zapadu, dok glavni kanal ima uglavnom smjer pružanja na sjever. U hidrološkom smislu Pakleni kanal naročito je zanimljiv, jer je potvrdio neke ranije pretpostavke, a ujedno daje mogućnost za stvaranje novih zaključaka o vodenim tokovima u ovoj spilji tj. daje novu hidrološku situaciju ovog dijela Veternice.

Uzak u kanal nije otkriven slučajno. Dva člana SO PDS »Velebit« 15. XII 1968., vodenim prepostavkom o postojanju tada još neotkri-

venog kanala, pretraživali su sve dijelove spilje oko poznatog Ramzesovog šetališta i Pakla. Tako je pronađen malen otvor na zapadnoj strani kanala između dva spomenuta dijela spilje. Ulaz je bio suviše uzak za prolaz, ali zbog strujanja zraka naslučivalo se postojanje nešto većeg sistema. Trebalo je nekoliko nedjelja napornog rada da bi se otvor dovoljno proširio. Slična situacija očekivala je špiljare na 35.-om metru, gdje je također trebalo tokom tri nedelje prokopavati prolaz u blatu koje je zaostalo na mjestu nekadašnjeg vodenog sifona. Iza ovog mjesto nastavlja se relativno široki kanal jednoličnog profila kroz koji jednim dijelom teče potok. Kanal se pred kraj grana u dva dijela, što daje zanimljivu sliku u tlocrtu. Topografsko snimanje obavljeno je 15. i 23. II 1969. Nacrti su pohranjeni u arhivi SO PDS »Velebit« koji sada dopunjuje, ispravlja i kompletira načrt spilje Veternice.

Daljnje istraživanje Paklenog kanala je moguće, ali u izvanredno teškim uvjetima, pa će vjerojatno biti nastavljeno tek iduće zimske sezone.

Marijan Cepelak

**SJEDNICA GLAVNOG ODBORA PSJ
U ZAGREBU**

Glavni odbor Planinarskog saveza Jugoslavije zasjedao je 15. ožujka o. g. u Zagrebu. Zasjedanjem je rukovodio predsjednik tog saveza dr Marijan Breclj. Prijvaćen je izvještaj o radu za prošlu 1968. g., a zatim plan rada i financijski plan za 1969. godinu.

Ove godine bit će održan savezni seminar za GSS te alpinistički logor PS Jugoslavije u Velikoj Paklenici u organizaciji PS Hrvatske. Predviđen je i savezni instruktorski speleološki seminar kojim će rukovoditi Komisija za speleologiju pri PS Hrvatske. Predloženo je da se tokom godine održi omladinski pohod Bratstva i jedinstva i da se organizira stani planinarski logor za podmladak u Julijskim Alpama.

Zaključeno je da se izda Vodič po planinama Jugoslavije i to tako, da svaka republika izda posebno vodič za svoje planine, ali određenog formata i sadržaja, kako bi svi republički vodiči predstavljali jedinstvenu cjelinu. Stampanje vodiča finansirat će svaka republika za sebe, a PS Jugoslavije sudjelovao bi financijskim sredstvima ukoliko ih bude imao na raspoloženju.

Konačno je bila naglašena uloga planinarske u općoj narodnoj obrani, pa se preporučilo svim planinarskim organizacijama da se poveže s odnosnim štabovima, koji su formirani kod općina, komuna i republike.

I. L.

**SA ZASJEDANJA GLAVNOG ODBORA
PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE**

Glavni odbor PS Hrvatske zasjedao je 25. ožujka o. g. u Zagrebu, a prisutstvovali su mu gotovo svi delegati iz pokrajina. Izvještaj Izvršnog odbora za 1968. godinu prihvaćen je nakon raspredjeljenja na kojem je bilo podvuče, da se suviše vremena utrošilo na gospodarska pitanja, a na štetu rada na planinarskom polju. Ista činjenica uočena je kod onih planinarskih društava koja imaju svoje planinarske objekte.

Planinarski rad u 1969. g. predviđa razvijati rad oko omasovljivanja i organizacije planinarske djelatnosti, zatim priređivanje raznih seminara i tečajeva (za ove u 1968. g. nije vladalo neki jači interes), rad s omladom narodnošću u školama, međudruštveni rad (susret Bratstva i jedinstva, sletovi PTT, željezničara itd.), pobudivanje interesa za zajedničke izlete, predavanja i sl. Pojačat će se veze s turističkim organizacijama, Ferijalnim savezom, izviđačkim organizacijama i s fiskulturnim organizacijama kod općina, jer tu postoje ozbiljne mogućnosti za zajednički rad. U vezi opće narodne obrane planinari i alpinisti će ubuduće obavljati svoju vojnu dužnost u planinskim jedinicama JNA.

I. O. saveza posvetit će svoj rad u 1969. g. propagandi Velebita. Odobrena je izgradnja planinarskog skloništa na Ivinim Vodicama u južnom Velebitu u organizaciji PD »Paklenica« iz Zadra i Nacionalnog parka »Paklenica«. I. O. je opunomoćen da iznade najbolje rješenje o pitanju Tomislavova doma i da to pitanje privede kraju. Riješeno je konačno pravedno i pitanje prihoda Fonda za uzdržavanje pasivnih planinarskih objekata. Zaključeno je da se u svim planinarskim objektima na svaki račun uvede naplata od N. din. 0,50 time, da će od tog prihoda polovica ići u korist odnosnog fonda, dok će druga polovica ići u fond odnosnog objekta za njegovo održavanje. U tu svrhu I. O. saveza štampat će odgovarajuće bonove.

I. L.

XIX. VELEBITAŠKI SPUST

Već dobro uvedeni, a po redu XIX. velebitaški spust na Medvednici prikupio je na startu 54 natjecatelja planinara i neregistriranih skijaša za sportska skijaška natjecanja. Natjecanja su održana u subotu 8. i nedjelju 9. veljače o. g. na južnom spustu kod doma na Puntijarki, pa se prviog dana natjecalo u spustu, a drugog u veleslalomu. Snježne prilike bile su odlične, no prviog dana smetao je vozačima snijeg koji je padao za vrijeme cijelog natjecanja. Organizator natjecanja, PDS »Velebit« iz Zagreba, odlično je priredio stazu i organizaciju natjecanja.

I. L.

**GODISNA SKUPSTINA PD »ZELJEZNIČAR«
IZ SARAJEVA**

U prostorijama Sindikalne sale Željezničkog transportnog preduzeća u Sarajevu održana je 13. II. 1969. godine XIX redovna godišnja skupština. Skupštini su podneseni izvještaji o radu upravnog odbora finansijske komisije, nadzornog odbora i suda časti.

Iz podnesenih izvještaja vidi se da se rad društva odvijao u slijedećim komisijama: 1. planinarska komisija u čijem sastavu djeluje izletnička, speleološka, propagandna, omladinska sekacija i sekacija za rad sa pionirima; 2. gradevinska komisija i 3. finansijska komisija.

Upravni je odbor održavao svakog utorka sjednice. U izvještaju posebno mjesto dato je masovnosti društva, te je konstatirano da opada broj upisanih članova, ali da se je poboljšala starosna struktura članova, jer preovlađuje veći broj članova iz redova omladine. U kasnijoj diskusiji ustavljeno je da je zavala u izvjesnoj mjeri stagnacija u planinarskom pokretu i da je to opća pojava kod svih planinarskih društava, a o uzrocima ovakvog stanja bilo je pisano u par navrata i u časopisu »Naše planine«. Izletnička komisija organizirala je 175 izleta i pohoda u planine sa 3720 učesnika. Tom prilikom posjećene su planine u blizoj i daljoj okolini Sarajeva kao Šakavac, Ozren, Bjelašnica, Jahorina, Treškavica, Tara, Maglić, Perun, Vranica. Na VIII slet planinara željezničara Jugoslavije, koji je u prošloj godini održan na Pohorju u organizaciji Planinarskog društva iz Maribora, društvo je izvelo 64 člana, te je bilo najmasovnije društvo na sletu. Od četiri ekipe za orientaciono takmičenje na ovom sletu tri su ekipe odnijele prvu, drugu i četvrtu nagradu.

Posebna briga izletničke komisije bila je što veći broj učesnika na pojedinim planinarskim akcijama koje imaju u neku ruku i političko obilježje. Tako se svake godine, pa i prošle, održao izlet na Dan Žena 8. marta, a za Dan željezničara 15. aprila održano je vrlo uspješno drugarsko sijelo u Sindikalnoj sali ŽTP-a Sarajevo sa prigodnim programom kojom prilikom su podijeljene značke Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine zaslужnim članovima. Iako je bio ograničen broj učesnika za tradicionalni Igmanški marš koji se održava svake godine u januaru mjesecu, društvo je poslalo veći broj učesnika.

Posebno treba istaći organizaciju i prenošenje planinarske štafete, koju je organizirao Republički planinarski savez BiH u čast 25-godišnjice AVNOJ-a i ZAVNOBIH-a. Clanovi društva prenijeli su štafetu preko Romaniye do Crepoljskog gdje su je predali planinarama Studentskog društva »Bukovik«, a svakako naročito je priznanje za ovo društvo što je njezin član drugarica Ana Horvat predala republičku planinarsku štafetu na svečanosti u Jajcu.

Rad sekcije sa pionirima obuhvatio je uglavnom Osmogodišnju školu »Slaviša Vajner-Cića«. Sa učenicima ove škole preko ljeta su organizirani izleti s praktičnom planinarskom nastavom prema programu za pionire, a u zimskom periodu učenici su pohadali smučarski kurs.

Rad speleološke sekcije, s obzirom na stručno speleološko obrazovanje članova društva, nije bio na onoj visini kao u ranijim godinama, pa prema tome nije opravdao očekivanja. U ovoj godini speleolozi su se zadovoljili da izvrše ispitivanja i snimanja nekih manje važnih pećina.

Rad gradjevinske komisije u protekloj godini bio je naročito plodan, a stalna briga oko planinarskih kuća na Trebeviću i Romaniji nije ostala bez rezultata. Na kući pod vrhom Trebevića izvršeni su radovi na unutrašnjem uređenju prostorija, a nabavkom električne pumpe uspešno je riješeno snabdjevanje vodom. Nabavkom dva agregata djelomično je izvršeno osvjetljenje kuće na Romaniji. Obje planinarske kuće bile su naročito dobro posjećene u toku prošle godine, tako da su prihodi od obje kuće pokrili troškove.

Uz pomoć pogona za opravku kola i lokomotiva iz Sarajeva izgradene su dvije kamp kućice u Sutomoru, za koje je odbor dao vrlo popularne cijene i tako omogućio članovima društva da uz minimalne troškove provedu svoj godišnji odmor na moru.

Zahvaljujući upravnom odboru u toku prošle godine izvedeno je ukupno 17 radnih akcija sa 144 člana, čime je uštedeno prema ocjeni oko 15.000 novih dinara.

Iako je društvo imalo mnogo izdataka oko uređenja domova i kamp kućica, ipak je godišnje poslovanje završeno pozitivno, te su ostvareni prihodi nad rashodima u visini od 3790 n. d.

Danas društvo raspolaže sa imovinom u vrijednosti od 1.120.400 n. d., od čega kuće na Trebeviću i Romaniji iznose 917.500, inventar 132.400, a ostala vrijednost imovine od 70.500 n. d. sastoji se iz robe i gotovine na žiro računu.

Nakon kratke i konstruktivne diskusije, skupština je usvojila zaključke kao smjernice budućeg rada:

- mjere oko omasovljjenja društva;
- aktivno uključivanje članova u sistem opće narodne odbrane;
- poboljšati propagandnu aktivnost i povećati broj pretplatnika »Naše planine«.

Kandidaciona komisija predložila je skupštini novi upravni odbor i novoga predsjednika Ibru Mehicićevu, što je i skupština usvojila. Dosadašnjem predsjedniku Avdi Solaku, koji je vodio društvo punih 10 godina, dat je puno priznanje, te su mu tom prilikom uručeni pokloni kao znak pažnje za njegov nesrebičan i uspješan rad.

Josip Bačić, Sarajevo

NOVI UPRAVNI ODBOR PD »DUBOVAC« U KARLOVCU

Na godišnjoj skupštini ovog društva 6. veljače 1969. izabran je novi upravni odbor u ovakovom sastavu: predsjednik prof. Vlado Perišin, potpredsjednik prof. Zlatko Bučar, tajnik Zvonko Plevnik, blagajnik Andela Filipac, članovi upravnog odbora prof. Drago Horvatić, dipl. ecc. Rudo Starić — Juca, Ratko Vasiljević, Ivo Ott, Miha Pužin, Veljko Zatezalo, Đuka Pavić i prof. Kuri Seka. Upravitelj doma na Vodicama je prof. Zlatko Bučar, a izletišta Kalvarija Zvonko Plevnik. Predsjednik seniorske sekcije je ing. Zlatko Satler, a speleološke sekcije Zdenko Kulaš. U nadzorni

odbor ušli su Ana Draganjac, prof. Zvonko Keler i dr. Vjekoslav Car.

Na skupštini je donesen plan rada u kojem su predviđeni brojni izleti u hrvatskim i slovenskim planinama, a također i pohod Dolinama. Odlučeno je da dom na Vodicama bude od 1. svibnja do 1. listopada otvoren svake subote i nedjelje, a izletište Kalvarija svake nedjelje. Posjetiocima mogu doći do doma na Vodicama automobilom (50 km od Karlovca 74 km od Zagreba). Autobus iz oba mesta vozi do Sošića (12 km od doma). Odvojac prema Sošićima od ceste Zagreb-Karlovac asfaltiran je do Kostanjevca (18 km od doma).

MARS PREKO MAJEVICE

Svake godine u mjesecu februaru planinari Tuzle i okolnih mesta organiziraju planinarski marš preko Majevice do sela Vukosavaca. Majevičko selo Vukosavci bilo je svjedok jedne od najvećih tragedija u razvoju Narodnooslobodilačkog pokreta na Majevici u Sembriji. 20. februara 1942. godine četnici zloglasnog vojvode Kerovića mučki su napali Štab Majevičkog partizanskog odreda, gdje je u neravnopravnoj borbi izginuo cijeli štab. Tu su između ostalih poginuli i narodni heroji Ivan Marković-Irac, Fadiš Jahić, dr Mustafa Mubbegović i drugi.

Ove godine u maršu je učestvovalo oko 200 planinara i izvidača iz Banovića, Lukavca i Tuzle. Staza je vodila od Površnice preko Busije do Vukosavaca. Marširalo se oko 5 časova.

U Vukosavcima su planinari položili vijence na spomenik poginulim partizanima, a poslije toga su obišli kuću u kojoj je boravio štab odreda, a koja je danas pretvorena u muzej. Marko Nikolić, PD »Svatovac«, Lukavac

OSJEČKIH 45 »TRANSVERZALKI«

Kao i druge planinare, i članove PD »Janovac« u Osijeku postojanje različitih planinarskih transverzala i putova potaklo je na osvajanje značaka. Tako je do kraja zime 1968/69. osvojeno ukupno 45 transverzalnih značaka. Njih je osvojilo 23 planinara ili planinarki, što znači da prosječno svaki od njih ima po dvije značke u svojoj zbirci.

Kao što je razumljivo, najpopularniji je Slavonski planinarski put koji je prešlo 13 osoba. To je još uvijek premalo, no lijepr broj osječkih planinara nalazi se pred kraj prelaska tog puta, pa će broj nosilaca ubrzano biti i veći. Drugi po broju osvojenih značaka je Našički planinarski put (8 nosilaca), zatim »Put Vrana-Bitovnja« (5), te Slovenska transverzala, Medvednička i Partizanski put Medvednicom (po 4). Osim toga Osječani su još prešli »Stotinu kilometara putevima slobode« (Srbija) i Karlovačku transverzalu.

Slovensku transverzalu, najveću i najljepšu u zemljama, počeo je veći broj planinara, a neki od njih imaju za sobom već najteže dionice (Kamniške i Julijske Alpe), pa će i broj tih najvrednijih značaka biti uskoro veći.

I ovdje su transverzale pokazale svoju pozitivnu ulogu: zainteresirale su planinare za krajeve u koje inače možda i ne bi dolazili. A broj osvojenih značaka ujedno se pozitivno odražuje i na populariziranje planinarstva uopće: svaka nova značka ujedno je poticaj drugima da i oni krenu na jedan od tih puteva koji donosi nove značke, ali što je još važnije, nove dojmove i novo poznavanje svoje zemlje.

I. S.

NOVO U DOMU NA JANKOVCU

Kao i svakom planinarskom društvu koje ima dom, tako je i PD »Jankovac« u Osijeku njegov dom na Pankovcu ujedno velika prednost i velika briga. Zahvaljujući dobru kontaktu s osjećkim Savezom organizacija fizičke kulture, njegovu razumijevanju za potrebe planinarstva i požrtvovanju planinara, taj je dom od nedavna u mnogome moderniziran. Prvo je dovedena električna struja. Dom je i prije imao struju, ali iz vlastitih izvora, što znači: ne preko cijele noći i ne uvijek jednakog napona. Sada je i ta briga prebrinuta, pa je znatno dobiveno na komfor.

Uz pomoć Uprave za sportske objekte SOFK Osijek dom je ove zime znatno moderniziran. Osim što je obavljen temeljni popravak drvenine, unutrašnje uređivanje prostorija, moderniziranje kuhiñine (sva je popločena), betonirana je veranda i izgrađena nova kamena drvarnica.

Za te radeve dala je Uprava za sportske objekte u radnoj snazi i materijalu otprikljike, a PD »Jankovac« oko 1,2 milijuna starih dinara.

Sada se najozbiljnije radi na tome da Jankovac postane privlačniji kao zimsko sportsko središte. Na njemu se krajem veljače održalo otvoreno prvenstvo Osijeka u nekoliko skijaških disciplina (u organizaciji Skijaške sekcije PD »Jankovac«). Ubudice Jankovac bi mogao postati glavno skijaško središte Slavonije. Naime radi se na tome da se ondje postavi skijaška vučnica. Ta prva vučnica u Slavoniji postavit će se zajedničkim sredstvima sportskih organizacija Slavonije, a inicijator je Skijaški savez Slavonije sa središtem u Sl. Požegi.

I. S.

ZIČARA NA MACHU PICCHU

Sve zemlje koje žele razviti turizam i privući što veći broj turista, a ujedno su spoznale vrijednost žičara, ulazu velika sredstva za tehnizaciju planina. Tako je vrh Machu Picchu u peruanskim Andama bio poznat vrlo uskom krugu alpinista, ali ga sada žele približiti što većem broju gostiju koji dolaze u Peru. Donja stanica žičare nalazit će se u mjestu Urumbaba, u blizini Lime. Svaka će gondola prihvati 25 ljudi. Žičara će biti otvorena još ovog ljeta.

PRISTUPAČNJA MARMOLADA

Marmolada je vjerojatno najposjećeniji dolomitski masiv, napose zanimljiv u proljeće. Niti do sada se nitko nije mogao potužiti da nije dosta tehnizirana, ali do godine 1970. Marmolada će biti pristupačna baš svakome. Iz avisajske doline gradi se cesta, a žičara iz Fedaea već sada prebacuje turiste na 2626 metara visoki Pian dei Fiacconi, odakle je udaljenost do vrha dobra dva sata. Naime, Marmolada ima dva vrha: Rocca (3309 m) i Penia (3342 m). Sada se gradi drugi stupanj žičare iz Malga Ciapela. Njena će posljednja stаницa biti nešto niže od Punta Rocco, na visini od 3250 metara, i uskoro će biti završena. Prema posljednjim vijestima odlučeno je da se žičarom poveže cijeli Arabbo pod prijelazom Pordoi sa Marmoladom. Žičara će biti izvedena preko Porta Vesovo, odakle danas kreće pješački put preko jezera Fedaea na Pordoi.

Međutim, cijeli masiv bit će popunjeno novim prihvatnim kapacitetima, pa tako ugostiteljska poduzeća grade nove hotele, dok se planinarska organizacija u isto vrijeme brine za planinska skloništa i kuće. Na prijevoju Ombratta na južnoj strani Marmolade postavljen je još jedan bivak koji nosi ime »Marco dal Bianco«.

Priredio i preveo B. Spoljarić

UZ 50-GODIŠNJICU SMRTI BUDE BUDISAVLJEVIĆA

Prigodom 50-godišnjice smrti — 22. I 1919. g. — treba da se sjetimo Bude Budisavljevića ne samo kao književnika i borca za narodno jedinstvo, već i kao planinara i planinarskog pisca, te konačno čovjeka, koji je iskovao prvu kariku u lancu dogadaja oko osnivanja planinarstva u Hrvatskoj. Kao sin kršne Like zavolio je već rano Velebit. Poznat je i njegov uspon na Bielolasici (1533 m), najvišu planinu Gorskih kotara 1864. godine, dakle punih 10 godina prije osnutka Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu.

U proljeće 1874. g. stigao je u Ogulin dr Johannes Frischau, profesor matematike na sveučilištu u štajerskom Grazu, inače poznati planinarski ideolog i istaknuti austrijski planinar. Htio se uspeti na Klek i bio je upućen na Budu Budisavljevića kao poznavaca planina tog kraja, koji je u to vrijeme bio činovnik kod oblasne uprave u Ogulinu. Budisavljević je svom gostu našao vodiča i Frischau se popeo na Klek. Po povratku s te planine zamolio je Budisavljevića da se proteče u ogulinskem ravnicom, pa je za vrijeme šetnje razgovarao s domaćinom »o kulturnoj zadaci i o domašaju svijesnog rada planinarskih društava«. Ovu pobudu dra Frischaua Budisavljević je objeručke prihvatio i opširno je o svemu izjavio dra Duru Pilara, sveučilišnog profesora u Zagrebu, koji je ideju prihvatio, pa je u jesen iste godine bilo osnovano Hrvatsko planinarsko društvo u Zagrebu. Bila je to prva planinarska organizacija ne samo u Hrvatskoj, već i u cijeloj jugoistočnoj Evropi.

I. L.

O PRODORU NA SNIJEŽGOM ZAVIJENI PLATAK

Za vrijeme prošlih snježnih vijavica u Gorskem kotaru u Rijeci se proširila vijest da se na Platu u planinskim objektima nalazi zatrpano snijegom 25 izletnika, koji su u teškom položaju uslijed pomanjkanja hrane i nekih oboljenja, da se je u pomoć uputila GSS iz Rijeke i da su se neki članovi GSS-a uslijed iznemoglosti moralni vratiti u Rijeku. O ovom slučaju valja iznijeti činjenice.

Izletnicima na Platku (u planinarskom domu 12 osoba, u domu »Partizan« 4 osobe u starosti od 60 do 70 godina, i u lugarnici 3 osobe) nije prijetila nikakva pogibelj uslijed nestanka hrane jer je ove bilo dovoljno, a bolesnih nije bilo. Takvo stanje na Platku našla je 16. veljače o. g. služba GSS iz Rijeke u kojoj je bilo i više članova PD »Kamenjak« iz Rijeke. Pod vodstvom GSS-a krenulo je u pomoć 11 članova od kojih dvojica bez skija. Svi su se oni probijali do Malog Platka od 15,30 do 19 sati pošavši od odvojka ceste Zagreb—Rijeka za Platak. Uslijed dubokog snijega i jakе bure dvojica bez skija nisu mogli dalje, ne uslijed iznemoglosti, već rade visine snijega. Da se u noći i snježnoj vijavici ne vraćaju sami do Kamenjaka gdje su čekala motorna vozila, priključila su im se i trojica skijaša radi sigurnosti. Ostali na skijama proslidili su mučan put do Platka gdje su stigli u 21,30 sati, dok su oni što su se vraćali stigli na Kamenjak u 23 sata.

Izletnici na Platku strpljivo su čekali bolje vrijeme, koje je nastupilo tek u utorku 18. veljače, pa se njih desetero s jednom djevojčicom od 6 godina uputilo prema Kamenjaku u pratnji skijaša, dok su ostali i dalje ostali na Platku.

Ovaj prodor članova GSS na Platku u snježnoj vijavici u svakom je slučaju bio korištan, akoprem pretjerane vijesti u Rijeci o pogibelji od gladi i bolesti nisu odgovarale stvarnosti.

I. L.

Dalibor Rosić

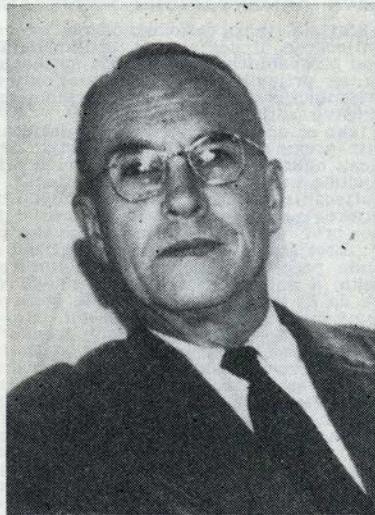
Dana 13. siječnja ostavio nas je u 69-oj godini života čestiti planinar Dalibor Rosić. Prije rata bio je član PD »Mosor«, a poslije rata planinarskog kluba »Split«.

Već u ranoj mlađosti bio je agilan planinar i stalni pratilac svog profesora U. Girometeta s kojim je išao po okolnim planinama. Kao student u Beče obilazio je planine Austrije.

Pokojnik je bio više godina član uprave kluba, sve dok ga nije morao napustiti radi slabog zdravlja. Uvijek je spremno pomagao kad je to trebalo i bio više puta istican i poхvaljivan. Odlikovao se neobičnom skromnošću, tačnošću i drugarstvom i bio svima užoran član, a tako je odgajao svoju djecu i sve mlađe planinare.

Planinari grada Splita gube u njemu jednog od vrijednih starijih članova. Na sahrani mu je održano planinarsko spomen-slovo.

Neka je slava našem dobrom članu Daliboru Rosiću!

SIR NORKAY TENSING

Norkay Tensing, 15 godina nakon uspona na Everest, još uvijek uživa veliku popularnost. Kad je skandinavsko zrakoplovno društvo SAS otvorilo svoju novu zračnu vezu između Kopenhagena i Hongkonga, pozvalo je Tensinga da bude počasni gost prigodom prvog ljeta iznad Mount Everesta.

I. L.

SKIJASKO PRVENSTVO PLANINARA U PODSUSEDU

PD »Susedgrad«, nakon uspješnog nastupa svojih članova na skijaškom memorijalu Ivana Pačkovskog na Puntjarki, organiziralo je u nedjelju 9. veljače o. g. dopodne skijaško prvenstvo planinara Podsuseda sa startom i ciljem kod planinarskog doma pod Susedgradom, a sanjaško prvenstvo poslije podne na strminama Mokranjčeve ulice.

Skijaši seniori natjecali su se u spustu, veleslalomu i kombinaciji, dok su se omladinci i juniori natjecali samo u spustu.

Natjecalo se ukupno 34 skijaša i 68 sanjaša uz veliki interes građanstva. Snježne prilike bile su odlične.

I. L.

PRIJE 110 GODINA RODIO SE M. ZDARSKY

Matias Zdarsky, istaknuti planinar i alpinist Austrije, osnivač »Alpske skijaške škole« kao protuteže norveškoj skijaškoj školi, rodio se prije 110 godina. Zdarsky je bio uvjeren da za alpske terene ne odgovara norveška skijaška tehnika sa dva štapa, pa je studijskom izradio svoj skijaški sistem s jednim štapom (Alpenstock) i naročitoim tehnikom plužnih lukova. Mjesto norveškog remenskog veza iskonstruirao je svoj naročiti metalni vez.

Učenici i štovatelji Zdarskog podigli su mu u Lilienfeldu u Austriji spomenik kako se ne bi zaboravio u ono vrijeme veoma koristan rad u vezi sa zimskim planinarenjem. Tu skijašku školu pokušao je prenijeti k nama dr Franjo Bučar, ali bez uspjeha. Zdarsky i njegova škola skijanja padaju u zaborav već poslije I. svjetskog rata da ustupe mjestu modernom norveškom i austrijskom sistemu, koje je prihvatio cijeli svijet.

I. L.

PLANINARSTVO U INDIJI

U gradu Malu u indijskoj državi Himachal Pradeš, u zapadnoj Himalaji, postoji naročiti planinarski institut, koji priređuje alpinističke tečajeve za mušku i žensku omladinu. Dosada je kroz tečajeve prošlo oko sto hiljada mlađih Indijaca i Indijki iz svih država Indije i to 20% žena. Tečajevi služe i za razbijanje kasti i uticu put povezivanju indijskih naroda.

I. L.

MOUNT STALIN

Mount Stalin nalazi se u kanadskoj provinciji British Columbia gdje se nalaze i vrhovi Mt. Churchill i Mt. Roosevelt. Godine 1942. američka vojna inženjerija gradići strateški važnu cestu kroz Alasku prodrla je u još neistraženo predgorje Alaskanskih alpi i imenovala tri najviša vrha imenima savezničkih voda. Stalin je od tri najviša vrha dobio najviši (2900 m) jer su Mt. Churchill i Mt. Roosevelt visoki 3200 m. U kartografiji i nadalje je ostalo ime Mt. Stalin uprkos destalinizaciji.

I. L.

USPJESAN RAD PD »LIPA« U SESVETAMA

Pod predsjedanjem prof. Mirka Petrića održana je u nedjelju 16. ožujka o. g. godišnja skupština PD »Lipa« u Sesvetama kojoj je prisustvovao Božidar Škerl, predsjednik PS Hrvatske te delegati više zagrebačkih društava.

Društvo je izgradilo svoj lijepi i udoban planinarski dom na Lipi, na vanredno lijepom položaju i s prekrasnim vidicima na sve strane. Pokazala se, međutim, potreba da se izgradi i gospodarska zgrada za čuvanje prehrambenih namirnica, kao i cisterna za vodu, jer je živo vrelo prilično udaljeno od doma. Općina Sesvete odobrila je društvu u tu svrhu milijun starih dinara, pa će i to pitanje biti ove godine riješeno. Dom ima malen promet uslijed udaljenosti od jače posjećenog središta Medvednice, pa su mu prihodi veoma skromni. Uslijed ovakve situacije ostaje otvoreno pitanje opskrbnica doma, pa je dano to pitanje na rješavanje novom upravnom odboru sa novoizabranim predsjednikom Josipom Ručkinom.

I. L.

PRVO ORJENTACIONO NATJECANJE 1969.

Startalo je prvo ovogodišnje orientaciono natjecanje. U nedjelju 30. ožujka na Dolju ispod Medvednice okupilo se 24 natjecatelja koji su se prijavili za pojedinačno natjecanje iz orientacije što ga je organiziralo planinarsko društvo »Sljeme« iz Zagreba.

Iako se očekivalo da će staza natjecanja kretati prema Medvednici, postavljajući staze Ivo Čeak odlučio se da stazu postavi u nižim predjelima na potezu Dolje—Markuševac. Time se natjecanje po izboru terena približilo tipu nordijskog natjecanja. Treba naglasiti i to da se po prvi put natjecanje održavalo po karti 1 : 10.000 što je omogućilo postavljaču staze da bude precizniji u određivanju kontrolnih točaka, a natjecatelji su imali mnogo više muke da ih pronađu jer nisu bile postavljane na markantnija mjesta na terenu. Na stazi je ukupno bilo sedam kontrolnih točaka i ona se kretala desnom stranom ceste od Dolja prema Markuševcu. Svaka neparna kontrolna točka bila je sa kontrolorom i ovdje su natjecatelji dobivali zadatak za slijedeće dvije točke. Na tzv. »neživim kontrolama« nalazio se samo pečat, kojim si je natjecatelj trebao ovjeriti prolaz i odmah nastaviti dalje. Vrijeme za natjecanje bilo je vrlo pogodno, teren ugodan za trku i bez većih visinskih razlika što je natjecanje učinilo vrlo interesantnim. Sve je ovisilo o dobroj fizičkoj kondiciji i brzom i snalažljivom pronaalaženju kontrolnih točaka.

Prvo ovogodišnje pojedinačno natjecanje u orijentaciji ulazi u ligu-natjecanje. Najveći uspjeh postigli su članovi »Sljemena«. Članovi tog društva ujedno su proveli uspješnu organizaciju natjecanja.

Rezultati: 1. Marijan Zunić (Sljeme) 1.19 sat; 2. Josip Puljko (Sljeme) 1.31; 3. Marijan Cepelak (Velebit) 1.35 i 4. Srđan Cop (Sljeme) 1.49.

B. Spoljarić

IZLET PDZ »SARAJEVO« NA DAN ZENA

U planinarskom društvu »Željezničar« iz Sarajeva već je tradicija da članice pozivaju svoje drugove na Dan žena u naš planinarski dom »Slavisa Vajner-Cića« na Romaniji. Međutim, ove godine sve je bilo lijepše i svečanije, jer je bila subota, a to je dan odmora, planinarski dan. Nije to bio običan nedjeljni izlet za nas 58 posjetilaca, već dobro organizirani sastanak u planini sa prigodnim programom i skromnom ali vrlo ukusno pripremljenom zakuskom.

Raspoloženje je bilo kako samo može biti u planinarskom domu, bučno, mlađalačko i neposredno drugarsko. Pjesma se na pjesmu nastavljala bez unaprijed utvrđenog repertoara: sevdalinkne poslijše bit-muzike, kolo poslijše tvista, pa tako duboko u noć jer te slobote nije se poštivao kućni red, a zašto i bi, jedan je 8. mart u godini. Veselje teče bezbršno i pjenušavo, a tada muzika daje tuš, tišina nekako svečana, zatim par prigodnih riječi i podjela skromnih, ali ukusnih poklona našim dragim drugarcama-planinarkama. Zatim ponovo ples, naravno, ovaj put »dame« biraju. Vesele noći u planini brzo prolaze, ali se dugo pamte.

Jutro je osvanulo vedro, sunce i čisti snijeg mamilu su napolje. Dom ostaje pust, na obližnjim padinama odjekuje besbrisani smijeh uz, ko zna po koji put ponavljane, igre i šale, i tako sve do ručka, naravno, zajedničkog.

Vraćamo se kući lako i brzo puni utisaka sa ovog uspјelog izleta. Među nama je nekoliko onih kojima je to prvi izlazak u planinu. Njihove su impresije još dublje i sigurno da će ubuduće više nedjeljnih odmora provoditi u ovom ili bilo kom drugom planinarskom domu.

Na kraju ovaj veseli sastanak u planini bio je ujedno i prva organizirana manifestacija u sklopu proslave 20-godišnjice postojanja planinarskog društva »Željezničar«.

Branko Skokić

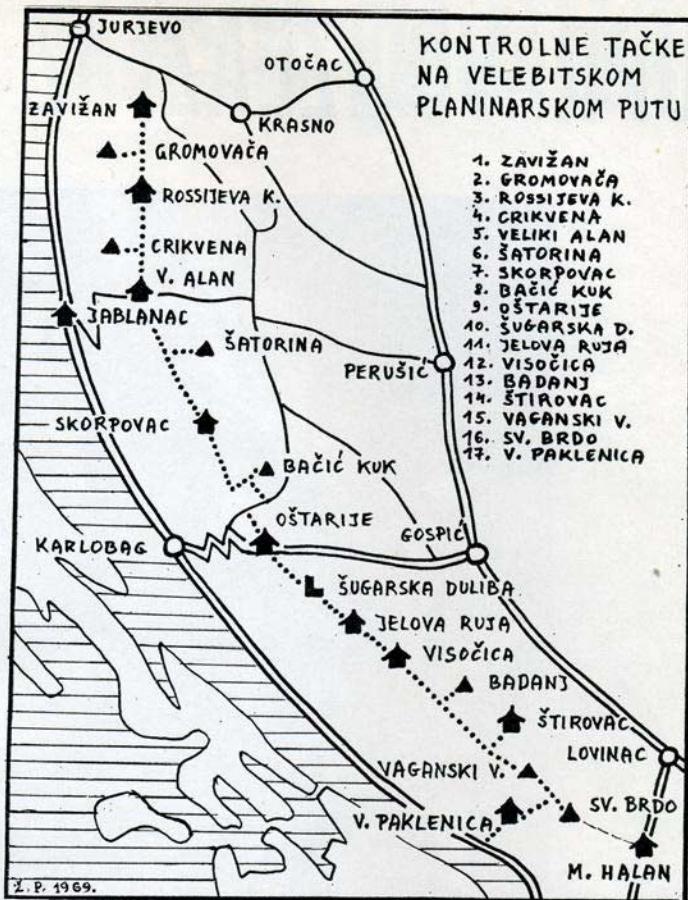
SENIORI PD »ZAGREB-MATICA« NA MECSEKU U MADŽARSKOJ

Nalazeći se u osrčju Panonskog basena Madžarska je izrazito nizinska zemlja. Dvije trećine njezine površine pretežno je potpuna ili blago zatalasana nizinska ravan do najviše 200 m nadmorske visine; samo 2% površine prelazi 400 m u nisko gorje s najvišim isponom Kékestető (1015 m) u planini Matra sjeveroistočno od Budimpešte. Zbog toga, kažu, Madžarska planinarski i za planinare nije interesantna. Ipak, usprkos nizinskomu značaju zemlje, Madžarska nije bez prirodnih osobitosti i ljepota, tek — valja ih poznavati i pročaći.

Učinila je to i grupa od tridesetero članova Skupine seniora PD »Zagreb-Matica«, koja je pod vodstvom prof. dra Vladimira Blaškovića ovogodišnje prvomajske praznike provedla u susjednoj madžarskoj zemlji. Nakon kraćeg boravka na osunčanom Blatnom jezeru i dvodnevнog upoznavanja s prirodnim, kulturno-historijskim, umjetničkim i ostalim društvenim osobitostima glavnoga grada i »ljepotice na Dunavu« Budimpešte, zagrebački su planinarski seniori posjetili značajni madžarski i srednjevropski kulturni i gospodarski centar Pečuh (rimski municipij Sopianae, nadbiskupija u XI stoljeću), sveučilište već 1367. god. itd.), odakle su se »prošetali« autobusom veoma slikovitom grbinom i bubrežastim visovima planine Mecsek uspevši se do 534 m visoke glavice Misinatető sa širokim vidicima na čitav planinski masiv Mecseka i južnomadžarsku nizinu, koju na baranjskom horizontu zatvaraju visovi Vilanjskog pogorja (do 338 m). Sumovita planina Mecsek, oduvina poznata po kamenougljenim naslagama, posljednjih je godina postala važna po značajnim rudnicima urana. Prirodno je vrlo prijatljiva i lijepa te je i našim seniorima pružila ugodne trenutke odmora i razonodne okrepe. Koliko nam je poznato, bila je to prva skupina zagrebačkih planinara na jednoj madžarskoj planini.

Na povratku s Mecseka i Pečuhu planinarski su se izletnici zadržali u Sigetu, gdje su razgledali restaurirane i brižno čuvane ostatke znamenite utvrde, koju je 1566. junački branio Nikola Zrinski.

VELEBITSKI PLANINARSKI PUT

Nakon punih dvije godine dana priprema konačno je dovršen »Velebitski planinarski put«.

Svečano otvorenje održat će se 4. VII 1969. kod planinarskog doma na Zavižanu.

Trajanje obilaska VPP-a zajedno s prilazom i silazom traje oko 10 dana laganog hoda.

Planinarima koji u dnevniku VPP-a skupe svih 17 pečata s kontrolnih tačaka, Planinarski savez Hrvatske daje u znak priznanja ukusnu peterobojnu emajliranu spomen-značku.

Dnevnik VPP-a s uputama naručuje se kod Planinarskog saveza Hrvatske, Zagreb Gajeva 2 a uz cijenu od 15,00 nd (u cijenu je uključena vrijednost značke i troškovi poštarine).

Posjetiocima VPP-a preporučamo da se kreću u skupinama od najviše 5–6 članova zbog ograničenog kapaciteta planinarskih skloništa.

Ne zaboravite prije puta nabaviti novi vodič po Velebitu, koji izlazi iz štampe istovremeno s otvorenjem VPP-a.

UPRAVO IZLAZI IZ TISKA!

KNJIGA SADRŽI SVESTRANI STRUČNI OPIS PLANINE I PLANINARSKI VODIČ.

300 STRANICA, 186 SLIKA, 24 STRANICE PRILOGA, DVOBOJNA
GEOGRAFSKA KARTA ČITAVOG VELEBITA 1:100.000.

NEOPHODNI PRIRUČNIK SVAKOM LJUBITELJU VELEBITA!
NARUČUJE SE KOD PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE,
ZAGREB GAJEVA 2a UZ CIJENU OD 25,00 N. D. (U CIJENU JE
UKLJUČENA I POŠTARINA).